

Izdavač/Herausgeber
Nemačko udruženje za
dobrosusedske odnose
KARLOWITZ
Deutscher Verein für
gute nachbarschaftliche
Beziehungen **KARLOWITZ**

21205 Sremski Karlovci,
Patrijarha Rajačića 30
tel/fax: +381 (0)21 881-707
e-mail: karlowitz@neobee.net

Glavni urednik
/Chefredakteurin
Nadežda Radović

Odgovorni urednik
/Stellvertreterredakteur
Stjepan A. Seder

Sekretar/Redaktionsekretär
Mirko Sebić

Redakcija/Redaktion
Bogdan Ibrajter
Helmuth Frisch
Mr Jelka Imširović
Joseph Martin
Oswald Hartmann

P. Rozina Zitta Vuletić
Robert Lahr
Veljko Damjanović
Vesela Laloš
Dr Vladimir Geiger
Zdravko Huber
Dr Zoran Žiletić

tel/fax: +381 (0)21 881-707
karom@neobee.net
ž.rn./gcto. Nummer
340-27018-65

Grafički urednik/Art Direktor
Veljko Damjanović

Štampa/Druckerei
MAXIMA – Petrovaradin,
Vladana Desnice 13
Tel: +381 (0)21 64 33 512

Die Gemälden und die
Zeichnungen Robert Hamerstiel

Tiraž/Verlag 500
primeraka/Exemplaren

August / August 2005.
Cena/Preiss **100 dinara**

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteke Matice srpske, Novi Sad

FENSTER: poverenje, pomirenje, poštenje

ISSN 1451-5202

COBISS. SR-ID 20042895

Fenster izlazi zahvaljujući podršci Sekretarijata za
obrazovanje i kulturu IV AP Vojvodine.
Fenster erscheint mit finanzieller Unterstützung
des Kulturministerium IV AP Vojvodina.

Prilozi autora, potpisanih imenom, ne moraju
odražavati mišljenje redakcije i izdavača.
Namentlich gekennzeichnete Beiträge geben nicht
unbedingt die Meinung des Herausgebers wieder.

© Copyright: Karlowitz

Sadržaj:

Korak ka drugom

Nadežda Radović 2

Dragi čitaoci

Stjepan A. Seder 3

Literatura podunavskih Nemaca

Intervju sa Tomislavom Bekićem

Zaljubljenici u grad vrba

Nadežda Radović 4

Poema o prašini

Johannes Weidenheim 7

“Das Banat”, ein neues serbisches Schauspiel

über die Donauschwaben

Stefan Teppert 9

Žive istorije

Sećanje Matiasa Hügl-a

A ipak nešto me vuče u Karlovce

Nadežda Radović 12

Iz knjige “Senke u sumrak

Bilo mi je lepo da posmatram dve sestre dok

šetaju i mole se

Stefan Barth i Nadežda Radović 14

Poznate ličnosti

Ferenc Ajzenhut: “Bitka kod Sente”

Milan Vojnović 16

Polemike o knjizi “Genocid nad nemačkom

manjinom u Jugoslaviji 1944 – 1948.”

Pismo episkopa Lavrentija

Episkop šabačko valjevski Lavrentije 18

Progon nemačke manjine

u Jugoslaviji 1944-1948.

Partizani optuženi za genocid nad Nemcima,

odšteta žrtvama 65 milijardi dolara

Knjiga bomba

R.A.C. 19

Intervju sa profesorom dr Zoranom

Žiletićem Moramo objasniti zašto

Nemaca više nema među nama

Nadežda Radović 20

Otvoreno pismo episkopu

šabačko-valjevskom Lavrentiju

Partizani kao banda, Nemci kao armija

Nikola Simićević, pesnik i novinar 22

Povodom teksta “Nemci kao armija,

partizani kao banda” Nikole Simićevića

Nisam sreo plemenite partizane

Stefan Barth, Erlangen 23

Povodom teksta “Nemci kao armija,

partizani kao banda” Nikole Simićevića

Zločini se ne dele na naše i njihove

Stjepan A. Seder 24

Povodom teksta “Nemci kao armija,

partizani kao banda” Nikole Simićevića

Dr Zoran Žiletić 25

Otvoreno pismo pesniku

i novinaru Nikoli Simićeviću

Helmuth Friš, Beč 31

Prilika da se suočimo sa

stradanjem naših Nemaca

Nadežda Radović 33

Genocidom protiv antifašizma

Olivera Milosavljević 34

Stradanje nemačke manjine u

Jugoslaviji 1944-1948.

Tamna strana oslobodilačke medalje

Denis Kolundžija 36

Povodom teksta: “Genocidom protiv antifašizma” ili “Genocidom u pobeđu nad fašizmom” Olivera Milosavljević

Dr Zoran Žiletić 38

Razgovor sa profesorkom

dr Oliverom Milosavljević

Radio Deutsche Welle 39

Poziv svim članovima Upravnog

odbora Društva za srpsko-nemačku

saradnju

Sava Anđelković, advokat 40

Na margini knjige “Genocid nad

nemačkom manjinom u Jugoslaviji

1944-1948.”

Tomislav Ketig 40

Nemci u Srbiji i Crnoj Gori

Nemci još uvek nemaju svoj

nacionalni savet

Stjepan A. Seder 42

Der Brief vom Herrn Andreas Zobel,

der Botschafter in Beograd 44

Ökumenische Andacht und

Versöhnungsstunde in Kragujevac

und Rudolfsgrad anlässlich des Europatages

und des Endes des Zweiten Weltkrieges

Dr Zoran Žiletić 45

Bericht über Verteilung der Hilfsgüter

Anna Bu 46

Warenkorb Humanitäre HILFE

“Donauschwaben” in der Provinz

Vojvodina – Serbien und Montenegro,

des ev.-luth. Pfarramtes 84307 Eggenfelden,

für das Haushaltsjahr 2005 Planung

Robert Lahr 47

U Sremskim Karlovcima

Održan IV Festival kuglofa

Stjepan A. Seder 48

Okrugli sto: Multikulturalnost i

interkulturalnost na prostoru Vojvodine

Budućnost Vojvodine

Mirko Sebić 50

Die Zusammenarbeit hat begonnen!

Marija Benak 51

Nemačko udruženje Zrenjanin

S.A.S. 52

Nemačko udruženje Pančevački rit

S.A.S. 52

Nemačko udruženje Sremska Mitrovica

S.A.S. 53

Kultura za sve

P. Rozina Zitta Vuletić 53

Tragovi

Bela Crkva, gradić sa četiri imena

i nemačkim nasleđem

Tragovi baroknog sjaja provincijalne

panonske varoši

Vesela Laloš 54

Recepti

..... 56

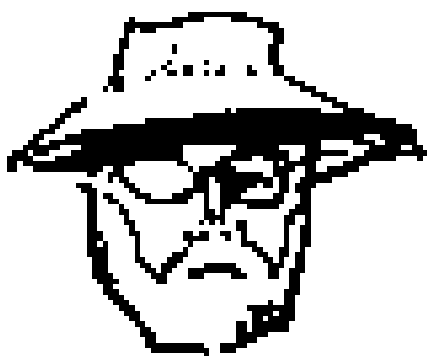
Vinski kuglof

Klasični kuglof

Nüssiger Schokoladenkuchen

Nadežda
Radović

Robert Hamerštil

(Robert Hammerstiel), rođen u Vršcu 1933.

Od 1947. živi u Ternitz-u, Austrija. Privatno je studirao slikarstvo. Od 1972. izlagao je na brojnim izložbama u Evropi, Americi, Japanu i na Srednjem Istoku.

Titulu počasnog profesora dodelila mu je austrijska vlada 1985.

Od 1973. izlagao je na preko trideset samostalnih izložbi u Beču, Berlinu, Rimu, Parizu, Salzburgu, Londonu, Njujorku, Bazelu, Kairu, Pragu...

Korak ka drugom

Umetnika je najlakše prepoznati po tome što otkriva ono što je većini nevidljivo, tamo gde nema puta nalazi put ka drugom. Najteže je reći drugome ono što neće, nije u stanju da čuje.

Robert Hamerštil (Robert Hammerstiel), u svetu veoma cenjen slikar, naš Vrščanin, podunavski Namac sa bolnom pričom deteta izbeglice, večnim snom o ravnici zabranjenoj za njegove stope, pripada toj retkoj vrsti. Pred njegovim uljima, crtežima, grafičkim listovima, drvorezima i onaj ko ne zna ništa o njemu i stradanju podunavskih Nemaca sve će razumeti. Osetiće tugu deteta, nepodnošljivi bol majke (koji se oseća na svakoj umetnikovoj slici). Razumeće koliko je to stradanje bolno. Hamerštilu nisu potrebne činjenice, brojke, datumi, toponimi. On komunicira direktno, njegova osećanja prenose se na onoga ko posmatra.

Među figurama, u fovističkoj paleti, pogled privlače senke zabrađene mlade žene pognute glave. Posmatraču nagoveštaj njene tuge postaje snažniji od sve raznolikosti sveta - metroa, kafea, ulica, drvoreda, mase različitih pojedinaca nabijenih različitim energijama. Pognuta zabrađena glava, krhko vitko žensko telo u grču nadvijeno nad figurom dečaka još malenog da bi bio oslonac. Dva tela koja brinu jedno za drugo. Dečak lovi dubinu njenog polegnuća. Žena bi da zaštititi dečaka. Oni pripadaju jedno drugom. I istovremeno ne pripadaju svetu koji ih okružuje. Oni znaju da raskoš sveta koji ih okružuje nije njihov dom, da su u taj svet bačeni kao uljezi. Oni su stranci u tom svetu, tamne senke u blještavilu. Oni pripadaju negde drugde, tamo odakle su isterani. Nema slike bez tog kontrasta. Bolno je razumeti koliko puta je Hamerštil morao sebi, i onome ko ga bude gledao, da izrekne tu svoju dečiju bol da bi ona postala bol sama, bol svakog od nas. Bol majke i dečaka deli samo kuće, obična seoska kera. Bilo da je pas senka, kao mati i sin, bilo da se providan, oslikan prozračnim koloritom duge vinuo u večnost, on ostaje jedina spona sa zavičajem, rajem prognanih, u svet bačenih.

To je korak ka drugome, ono osetljivo nežno prilaženje kada zasigurno znamo da nam je ruka pružena. Ruka koja ne optužuje, ne upire pritom u krivca, nego dariva. Dariva istinom koja je proživljena, plaćena dečijim suzama i čežnjom koja traje jedan ljudski vek, umivena, pročišćena, koja može biti i moja.

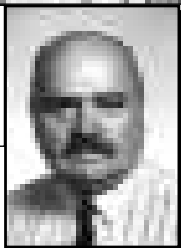
Robert Hamerštil je Muzeju Vojvodine poklonio veliki broj crteža i ulja. Čitav jedan krug tematski govori o majkama Vojvodine. Nadamo se da ćemo u oktobru mesecu ove godine moći da vidimo većinu ovih slika na izložbi Roberta Hamerštila u Muzeju Vojvodine.

Crteži i slike kojima je opremljen ovaj broj Fenstera dobijeni su dobrom voljom Roberta Hamerštila, direktora Muzeja Vojvodine dr Ranka Končara i kustosa Mileta Ignjatovića na čemu im Redakcija Fenstera blagodari.

Nadežda Radović

fenster®
poverenje, pomirenje, poštenje

Dragi čitaoci

Stjepan A. Seder

Kao sto smo obećali početkom ove godine, učinili smo sve što smo mogli da FENSTER izlazi. Rashode smo sveli na materijalne troškove, urednici i saradnici rade bez honorara. Novih projekata i prihoda još nema. Časopis nema pretplatnike, s obzirom da nemamo stalne prihode i ne znamo da li ćemo moći izdati novi broj, ni kada.

Za izdanje ovog broja mnogo nam je pomogao dr med. Andreas Schnur iz Minhena, svojim prilogom od 50€, te mu se redakcija zahvaljuje.

Uprkos svim teskoćama Redakcija i Upravni odbor Karlowitz-a su voljni da produže dalje izdavanje časopisa.

Pretpostavljamo da će nam Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu i dalje obezbeđivati neka sredstva. Međutim, sredstva koja nam je do sada obezbeđivao Sekretarijat nisu dovoljna za izdavanje časopisa u dosadašnjem obliku, formi, veličini i broju stranica. Mislimo da bi bila greška da smanjujemo obim i kvalitet časopisa. Stekli smo svoje prepoznatljivo ime i mesto u javnosti i stalo nam je da sada, kada smo to ostvarili nastavimo saradnju sa Vama. Zato Vas molimo da nam pomognete priložima na broj žiro računa: 340-27018-65, kao i predložima, kako i na koji način bismo mogli obezbediti neophodna sredstva za dalje izdavanje časopisa.

Stjepan A. Seder

Sećanje profesora dr Tomislava Bekića¹⁾
na susret sa Johanesom Vajdenhajmom

Zaljubljenici u

Nadežda Radović

grad vrba

Kao germanista sam se prevashodno bavio dvema tematskim oblastima: 1. nemačkom književnošću 19. i 20. veka sa težištem na Tomasu Manu i njegovom delu – u tom sklopu bih pomenuo da sam doktorirao na Tomasu Manu i njegovoj književnokritičkoj recepciji u srpskohrvatskom

jezičkom području i moj prevod tetralogije Tomasa Mana **Josif i njegova braća** koji i danas smatram mojim najznačajnijim doprinosom u posredovanju nemačke kulture kod nas – i 2. nemačko-jugoslovenskim i jugoslovensko –nemačkim književnim i kulturnim vezama, o čemu svedoče moji sabrani spisi u dve knjige **Germanoslavica I-II**, u kojima sam nastojao da obradim određene segmente iz delokruga germano-slavističkih istraživanja. U okviru ovog drugog tematskog kruga počeo sam krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina da istražujem jugoslovensku tematiku u nemačkoj književnosti i nemačku tematiku u jugoslovenskoj tj. srpskoj književnosti, pa sam u sklopu tih istraživanja naišao na jednu grupu meni do tada nepoznatih pisaca koji su privukli moju pažnju već time što je radnja njihovih pripovedačkih dela bila smeštena u našem popdneblju. Naime, ja tada nisam znao da postoji jedna grupa nemačkih pisaca koji potiču iz našeg podneblja to jest Vojvodine i da oni reprezentuju književno stvaralaštvo **podunavskih Švaba**. U mom daljem upoznavanju sa književnim ostvarenjima podunavskih Švaba od velike koristi su mi bili radovi izuzetno plodnog i podsticajnog književnog istoričara dr Antona Šerera (Anton Scherer), rodnom iz Obrovca, koji je nedavno objedinio svoje radove u celovitu istoriju književnosti podunavskih Švaba (*Geschichte der donauschwäbischen Literatur von 1848 bis 2000*), koja svedoči o bogatstvu tog književnog stvaralaštva koje je kod nas gotovo nepoznato.

U početku su moju pažnju privukla tri pripovedača: Franc Huterer (Franz Hutterer), rodnom iz Futoga, Franz Bal (Franz Bahl), rodnom iz Čelareva (Čiba), i Johanes Vajdenhajm (Johannes Weidenheim), rodnom iz Bačke Topole, a zapravo Vrbašanin. Međutim, ubrzo se moje interesovanje

1) Tomislav Bekić je rođen 29. aprila 1935. u Novom Sadu. Osnovnu školu i gimnaziju je završio u Vrbasu. U jesen 1954. upisao je, upravo osnovani, Filozofski fakultet u Novom Sadu, grupu za nemački jezik i književnost sa pomoćnim predmetima engleski jezik i književnost i srpskohrvatski jezik. Diplomirao je 1959. godine kao najbolji student generacije i iste godine je izabran za asistenta na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Sledila je uspešna univerzitetska karijera. 1991. godine postaje redovan profesor. Okosnicu Bekićeve nastavničke delatnosti čini **Nemačka književnost 19. i 20. veka**. U tom sklopu držao je specijalističke kurseve o Tomasu Manu i nemačkom romanu, o Francu Kafki, kao i pedagoški kurseve **Uvod u studije nemačke književnosti (Uvod u kulturno-političku istoriju nemačke)** i **Uvod u nemačku nauku o književnosti**. Po pozivu držao predavanja studentima germanistike u Haleu, Regensburgu, Getingenu, Minhenu, Augsburgu, Segedinu. Mentor većeg broja magistarskih i doktorskih disertacija.

Naučno-stručna delatnost profesora Tomislava Bekića išla je u dva pravca: nemačka književnost od kraja 18. veka do naših dana i u tom sklopu istraživanje nemačko-srpskih i srpsko-nemačkih književnih i kulturnih veza i prevodilački rad.

Objavio je oko 250 radova, od toga pedesetak prevedenih knjiga. Knjige: *Tomas Man u našoj književnoj kritici*, Matica srpska, Novi Sad, 1987, 238 strana; *Njemačka književnost* (sa grupom autora), Svetlost – Nolit, Sarajevo – Beograd, 1988; *GERMANOSLAVICA I, Prilozi proučavanju uzajamnih kulturnih i književnih veza između naše i nemačke kulture*, Novi Sad – Vršac, 2001, 380 strana; *GERMANOSLAVICA II, Prilozi proučavanju uzajamnih kulturnih i književnih veza između naše i nemačke kulture*, Novi Sad, 2003, 310 strana; *Anica Savić Rebac kao posrednik između srpske i nemačke kulture*, Vršac, 2004, 125 strana.

usredsredilo na Johanesa Vajdenhajma i to ne samo zbog toga što sam u njemu otkrio jednog sjajnog pripovedača nego i zbog jedne druge stvari. Naime, radnja njegovih pripovedačkih dela – pre svega romana **Susret s one strane krivice (Treffpunkt jenseits der Schuld, 1956)**, u kojem je obradena tragična sudbina i stradanje podunavskih Švaba posle Drugog svetskog rata, kao i gotovo svih njegovih priča iz zbirke **Maresiana** (1961) i novele **Životna povest Katarine D (Lebenslauf der Katharina D, 1963)** – odvija se u imaginarnom **Mareziju**, iza kojeg sam po nizu elemenata prepoznao **Vrbas**, u kojem sam odrastao i pohađao školu sve do mature. Uz to je i autorovo prezime **Weidenheim** ukazivalo na **Vrbas – Weide – vrba**.

Dao sam se, dakle, u potragu za autorom, čvrsto odlučan da stupim u kontakt sa njim. Moje prvo pismo koje sam

mu uputio za Solingen, gde je navodno po dobijenoj informaciji tada živeo, vratilo se sa napomenom da je adresat nepoznat. Srećom, na jednom simpozijumu u Insbruku u oktobru 1991. upoznao sam Franca Huterera, od kojeg sam saznao da Johannes Vajdenhajm već deset godina živi u Bonu. Zahvaljujući Francu Hutereru uspostavio sam kontakt sa J. Vajdenhajmom, koji mi je odmah odgovorio. I tako je započela živa prepiska između dva Vrbašana, pripadnika dve generacije – on rođen 1918. i shodno tome sa daleko bogatijim životnim iskustvom, a ja rođen 1935. sa detinjstvom obeleženim Drugim svetskim ratom i zbivanjima posle rata – a da nisam ni slutio da ću ga i lično upoznati i s njime voditi veoma zanimljive razgovore. No, pre nego što o tome nešto kažem, kratko bih se osvrnuo na moje bavljenje njegovim delom i kako je teklo prihvatanje njegovog dela kod nas.

Godine 1994. izašla su dva Vajdenhajmova dela koja čine krunu celokupnog njegovog književnog stvaralaštva: roman **Povratak u Marezi (Heimkehr nach Maresi)** i **Panonska novela (Panonische Novelle)**. J. Vajdenhajm mi je poslao obe knjige koje sam pročitao na dušak. Odlučio sam da nađem izdavača koji bi bio spreman da objavi knjige. Dužan sam da kažem da gospodinu Žarku Dimiću, književniku i uredniku časopisa **Krovovi**, koji izlazi u Sremskim Karlovcima, pripada zasluga da su se oba dela u mom prevodu pojavila 1998. i 1999. godine i to u Sremskim Karlovcima. Potom je 2001. u izdanju Više škole za obrazovanje vaspitača u Vršcu izašao izbor iz pripovedačkog dela Vajdenhajma pod naslovom **Priče iz Marezija**, a 2002. je u Vrbasu izašlo drugo izdanje romana **Povratak u Marezi**, pa su tim povodom – posle Vršca – priređene dve promocije u Vrbasu, na kojima je bilo i starijih učesnika koji su se još sećali Johanesa Vajdenhajma, ali kao Johanesa Ladislausa Šmita. Tim promocijama Vajdenhajm više nije mogao da prisustvuje, koliko god da je to bila njegova želja, jer je već bio teško bolestan. Nekoliko dana posle promocije u Vrbasu u junu. 2002. stigla je tužna vest da je Johannes Vajdenhajm umro, tako da mu se nije ispunila želja da još jednom vidi **svoj** Vrbas. Ali zato su Vrbašani izrazili spremnost da se Johannesu Vajdenhajmu, koji je sa svojim Marezijem Vrbas uveo u literaturu i od njega stvorio svojevrsan literarni topos, oduže jednim većim izborom iz njegovog pripovedačkog dela i njegove uoči smrti objavljene autobiografije, s tim što će se knjiga pojaviti pod naslovom **Marezijana**.

A sada bih nešto rekao o našem, na žalost, jedinom susretu u avgustu 1997. u njegovoj kući u predgrađu Bona. Bio sam njegov gost dva dana, a imao sam i imam osećanje da smo u razgovorima kojima nije bilo kraja proveli dve nedelje.

Kada sam stigao pred kuću u kojoj je stanovao, ugledao sam na vratima ime *Johannes Weidenheim*, što me iz-

nenadilo, jer sam mislio da je to samo njegovo umetničko ime. Dočeka me je rečima: Dobro mi došao, brate moj. Odmah mi je objasnio da je već poodavno i u građanskom životu umesto *Ladislaus Schmidt* postao *Johannes Weidenheim*, što je sasvim jasno ukazivalo na njegovu duboku vezanost za Vrbas, štaviše na njegovu identifikaciju sa tim mestom koje je u njegovom književnom delu izraslo u topos **Marezi**. Još iste večeri započeo je naš razgovor koji je trajao do iza ponoći. Bio je to razgovor u kojem su se susrela dva sećanja na mesto i ljude koji za nas obojicu čine bitan deo naših života. Njegova sećanja odnosila su se na razdoblje koje spada u rani period mog detinjstva, odnosno do 1941. godine, kada je otišao iz Vrbase, a moja na razdoblje neposredno posle rata, koje on opet nije mogao da zna, pa ga je živo interesovalo šta je od svih onih tragičnih dešavanja neposredno doživeo dečak od devet godina i šta je od toga ostalo u sećanju zrelog čoveka. Bio sam iznenađen neverovatno budrim i svežim duhom čoveka koji je bio na pragu 80. godine. Me-

ne je zanimalo kojih se ličnosti još seća, te sam ga posebno upitao da li je poznavao dva sveštenika istog imena i prezimena – *Heinrich Meder senior* i *dr Heinrich Meder junior*. Prvi je bio glavni sveštenik evangeličke crkve i ostao mi je u neprijatnoj uspomeni. Naime, kao dete iz mešovitog braka pohađao sam dve veronauke: ponedeljkom sam išao na časove pravoslavne veronauke, a nedeljom popodne na protestantsku veronauku kod pomenutog H. Medera sen. Zapamtio sam ga po tome da je svom sinu zabranio da se druži sa mnom, iako je i moj ujak bio sveštenik, ali uz to je bio i profesor gimnazije. A kako je uz to bio i doktor teologije, to je verovatno određenu ulogu igrala i zavist. I J. Vajdenhajm mi je potvrdio da je H. Meder spadao među one poslanike u Vrbasu koji su u velikoj meri doprineli instrumentalizaciji evangeličke crkve u smislu nje-

nog transponovanja u *nemačku crkvu*. Od Vajdenhajma sam saznao i neke stvari u vezi sa mojim ujakom, za koje nisam znao. Znao sam, naime, da je imao književnih i naučnih ambicija i da je objavio jednu malu istoriju hrišćanske crkve za školske potrebe, ali nisam znao da je pisao i pesme i da mu je Vajdenhajm, kao urednik Vrbaskih novina, objavio nekoliko pesama.

Vajdenhajma su posebno interesovala moja sećanja iz 1944. godine. Nešto od onoga što je saznao od drugih Vrbašana obradio je u svojim ranim delima, pre svega u pomenutom romanu *Susret ili sastajalište s one strane krivice*. Ispričao sam mu da smo krajem aprila 1944. dobili svedočanstva i da je na naše iznenađenje i radost škola bila završena. U našu školu se smestila nemačka vojska. Kao kroz maglu se sećam da je i naša ulica bila zakrčena kamionima i topovima. Na osnovu onoga što danas znam, rekao bih da je to bio deo snaga armijske grupacije E koja se povlačila iz Grčke. A on-

da je krajem septembra, početkom oktobra, ne sećam se tačno, Vrbas potresla strašna eksplozija. pa se nad celim mestom nadneo gust oblak dima. Nakon eksplozije nastala je neka zlokobna tišina. Moje društvo ili, kako smo govorili, banda, a najstariji među nama imao je 12-13 godina, krenulo je, uprkos zabrani naših roditelja, da se mota naokolo, u pravcu škole sasvim gore na početku Glavne ulice. Kada smo stigli do naše škole, stali smo zaprepašćeni – od naše škole ostala je samo ogromna gomila ruševina. Ono što nam je posebno palo u oči, to su bile naokolo razbacane sveske. Mora se, naime, znati da su sveske u ono vreme bile prave male dragocenosti. Mi smo uvek vukli mala kolica na četiri točkica s nama, pa smo ta kolica natovarili sveskama i krenuli niz Glavnu ulicu. Kada smo stigli do zgrade Kulturbunda sa razbijenim izlozima, ugledali smo na dohvat ruke radio-aparat i pisacu mašinu. I dok smo se predomišljali da li da zakoraknemo u tu prostoriju, odjednom su se iza nas pojavile dve čudne osobe sa puškama, ali nisu bile u vojničkoj uniformi. Poterali su nas u opštinsku zgradu, gde je već bilo okupljeno dosta sveta, a posebno se isticao neki nama nepoznati čovek u kožnom kaputu sa pištoljem zakačenim za crvenu vrpcu. Na sreću, naišla je majka jednog od naših drugova, koja je prvo skočila na ovog sa pištoljem zbog toga što plaši decu, a onda je svakom od nas opalila po šamar i poterala nas kući. Verovatno je to bilo oslobođenje, samo se sećam da je u mestu zavladała neka čudna atmosfera. Kratko vreme pre toga su kroz Vrbas prolazle duge kolone konjskih zaprega, za koje se govorilo da su to ljudi koji se povlače iz Banata i to na kratko dok prođe ofanziva. A onda su i iz Vrbasa počeli da odlaze ljudi, a za one koji nisu imali svoje zaprege bile su postavljene železničke kompozicije na stanici. Kao kroz maglu se sećam da sam sa mamom išao na stanicu da ispratimo komšije i da je padala strašna kiša. Te komšije su ostavile mojoj majci ključeve da se pobrine o njihovim domaćinstvima, jer su bile uverene da će se ubrzo ponovo vratiti. Niko od njih nije ni slutio da je to bio put bez povratka. Ne znam koliko dugo je moja mama brinula o tim kućama, tek jednog dana su se pojavili neki ljudi i uzeli od nje ključeve. Odjednom su te kuće bile nastanjene. Ali za kratko, jer su morali da napuste te kuće koje su bile namenjene kolonistima iz drugih krajeva zemlje. Ti ljudi koji su kratko prebivali u tim kućama, odneli su gotovo sve, tako da su kolonisti, kojima je bilo obećano da će dobiti pune kuće, ove zatekli gotovo sasvim prazne.

Ne mogu više vremenski tačno da odredim kada je počelo saterivanje preostalog nemačko-švapskog življa u neka-

dašnju Svilaru, koja je pretvorena u sabirni logor. Sećam se samo da su odveli i mog dedu po majci, koji je umro u logoru u Bačkom Jarku. Odvedena je i naša komšinica, devedesetogodišnja Kali-bos, kojoj sam na malim tragačama odneo stvari u Svilaru, iz koje su me jedva pustili napolje, pošto me je neko od tamošnjih čuvara prepoznao kao naše dete.

Tokom ovih razgovora sa J. Vajdenhajmom shvatio sam da sam zapravo stasao u dva miljea – do moje desete godine sam rastao u nemačkom, a od desete nadalje u crnogorskom okruženju. Koliko se ja sećam, nije tu bilo nekih izrazitih netrpeljivosti, barem ja nisam zapamtio neke takve neprijatnosti. O tome svedoči i veoma lepa priča savremenog vrbaskog pripovedača Slobodana Elezovića **Fric**, u njegovoj zbirci pripovedaka **Latice nezaborava** (2004), koja se tematikom nadovezuje na Vajdenhajma. Ali ostaje neizbrisiva tragična činjenica o stradanju nevinog švapskog življa, dojučerašnjih komšija, koji su ostali u svom podneblju, uvereni da im se ništa ne može dogoditi, jer nisu ništa uradili zbog čega bi morali tako surovo da budu kažnjeni.

U toku ovih razgovora, posebno o romanu *Susret s one strane krivice*, u kojem se obrađuje tragična sudbina ovdašnjeg nemačkog življa, setio sam se da sam za Vajdenhajma čuo još dok sam bio student. Naime, kada sam počeo da studiram germanistiku 1954. godine, odlazio sam kod ondašnjeg vrbaskog sveštenika Čepčanija po nemačke knjige. Negde 1957. godine je sveštenik Čepčanji bio uhapšen i osuđen zbog neprijateljske propagande i posedovanja knjige nekog nemačkog pisca Johanes Vajdenhajma – radilo se o upravo pomenutom romanu. Taj roman je ondašnjim vlastima morao biti sumnjiv već zbog tematike. Ali to znači da je neko na sudu morao da veštači o tom delu. Setio sam se da je to bio profesor Radović, koji mi je, budući da je pre rata bio profesor u Vrbaskoj gimnaziji i da je znao da sam ja Vrbašanin, o tome govorio početkom šezdesetih godina, ali sam to bio zaboravio.

Moja kazivanja bila su za Vajdenhajma veoma zanimljiva i podsticajna, pa je imao nameru da ih iskoristi i obradi u svom narednom romanu. Međutim, više nije stigao da napiše taj roman, samo je još izdao svoju preliminarnu autobiografiju koja je takođe ostala torzo.

Mislim da nije preterano reći da je Johanes Vajdenhajm sa svojim delom i sa svojim Marezijem uveo ovo podneblje u nemačku literaturu, ali da je istovremeno i naš pisac. A da je postao i naš pisac, potvrđuje činjenica da su i prvo i drugo izdanje romana **Povratak u Marezi** rasprodati.

Poema o prašini

Johannes Weidenheim

To je naprosto tako trebalo da bude: da i ona postoji; ona je u našoj zemlji – kako da ju nazovem, tu zemlju čežnje? – pored vatre, vode, zemlje i vazduha, bila peti element. Za Dunav kažemo da je plav, za Tisu da je plavkasta, a prašinu koja se među njima proteže nazvaću srebrnom. Kada se prisetim belo okrečenih zidova naših kuća ili rasprostrtog rublja po još rosom pokrivenoj travi, onda mora da se kaže: ona je naprosto bila prava pokora. Ako sa tim mojim prisećanjima pođem nešto dalje – kada se prisetim moje ljubavi prema Mareziju, mestu svih mesta na ovom svetu – onda moram da kažem i priznam: ta ona je bila jedno posebno zadovoljstvo i uživanje koje je priroda podarila našoj zemlji.

Uzmimo samo vrapce. Gde im je to u ovom vaskolikom svetu bilo tako dobro kao kod nas? Oni su za žarkih letnjih dana taj topli puder, koji nam je dosezao do članaka kud god bi krenuli, sebi prškanjem skupljali u male gomilice, pa su onda u njima čučali sa isto onakvim zadovoljstvom sa kojim su se naše stare žene kupale i osvežavale u svim plitkim vodama do kojih su mogle da dođu.

Ili uzmimo samo decu koja su volela da hodaju bosonoga – to im je uopšte bila najveća zabava – ali hodati po prašini, e, to je za njih bio pravi obred! Kada se siva brašnava masa raširena svuda naokolo pri svakom koraku zavlačila između prstiju i potom, golicajući ih, stala da klizi niz noge, onda bi ih prožimalo osećanje kao da im sam bog miluje kožu. U toj našoj prašini nije bilo ama baš ničeg tvrdog – u njoj nije bilo ni traga od peska ili nekih sitnih kamenčića; ona je naprosto bila nežna, meka kao mekinje.

I uzmimo konačno konje – koji su sa svojim vitkim nogama i lakim hodom bili tako drugačiji od konja iz brdskih predela. Oni su spadali u proizvođače prašine. Tu prašinu začinjalo je vrelo letnje sunce, zemlja ju je rađala, a konji su je negovali i raspršivali po našim krovovima i dudovima. Ona je pod njihovim kopitama ležala kao kakvo još nestvrdlo slano jezero i pri svakom udaru kopita ona bi se uskovitlala kao kakvo jato veselih demona. Pa, možda je ona uopšte samo i bila tu da bi miljenici ravnice, konji, mogli da se poigraju.

U mesecu avgustu naša sela izgledaju kao kakvi meki crteži: nije tu bilo nikakvih oštrih ivica, nikakvih jarkih boja. Svako vozilo bi se tu pobrinulo da sve ostaje obavijeno nekom mešavinom zemne magline. Tako su nastajale one titra-

ve, razlivene slike sa kojima su sušna leta razbijala dosadu do sledeće kiše.

A kada bi se naveče oglasila večernja zvona, sve je postajalo nekako drugačije – kao da se uskovitlani prah pod delovanjem zvonjave ponovo vraćao i smirivao na tlu. Pošto bi se i poslednja konjska zaprega vratila u svoje dvorište, prašina bi se smirila i pošla na počinak. I tada bismo se mi oprali, navukli čiste košulje i kretali u šetnju; sada tu prašinu više nismo videli, ali smo znali da je tu, naprosto smo je mirisali. Pred svakom kućom se kantama za polivanje po njoj rasprskavala zamašna količina vode, pa je sada iz nje, nekako šišteći, počela da izbija neka svežina i neka toplota istovremeno, a udisanje tog vazduha delovalo je nekako posebno i nadražujuće. Ali sada smo disali punim plućima i uopšte nam nije bilo do spavanja, toliko je sve to bilo nekako čarobno. Mi smo i tada, dok nas je još okružavala, voleli tu prašinu, ali ne zbog nje same nego zbog čežnje sa kojom smo svaki put očekivali da pođe na počinak.

Sve dok smo bili deca, voleli smo je, naravno, i zbog nje same. Skupljali smo papirne kese u kojima su naše maj-

ke kupovale pirinač, so i šećer, punili ih prašinom i pravili od njih leteća oružja, koja su u svom letu delovala kao rakete, a možda su one kod zemljaka Oberta stajale na početku njegovih prvih zaleta u pravcu vasseljene. Nije bilo ama baš nijednog među nama ko ne bi dnevno progutao najmanje jednu šaku prašine. Naši preci su usled dvojake egzistencije njihove zavičajne zemlje, u čvrstoj i brašnavori formi, masovno obolevali – njihovo pamćenje se napola još hranilo sećanjima na zavičajna područja iz kojih su došli, na rajnske šume i doline, i još se nisu dušom i telom bili predali ovoj ravnici; ali nas, njihove potomke, prašina je već bila prihvatila i priznala kao svoju decu. Nama ona više nije mogla da naudi; a kada bi naišli neki stranci koji su, da bi se od nje odbranili, na usta stavljali maramicu, onda bi im mi na njihovo čuđenje objasnili da to nije bilo kakva prašina, nego da je sasvim posebne vrste, te da je kao takva nedvosmisleno lekovita.

Ali nema nikakve sumnje da je vetar bio taj koji je najviše voleo prašinu. On bi ponekada u vrela i sparna predvečerja umeo da je uskovitla, da od nje napravi poput kule visoke i debele vrtloge, pa bi ih brzim korakom poveo u šet-

nju niz ulice i na kraju bi ih u svojoj razuzdanoj igri strmo-glavio u kanal. To su bili oni trenuci u kojima smo se jedino plašili dobro nam znane prašine. Ali činilo se kao da se i ona sama sebe plašila i kao da se kaje što se bila malo zaboravila, jer je već posle nekih četvrt sata kao kakva zrnasta bunda ponovo ležala nad našom zemljom, prepuštajući se milovanju sunčevih zraka.

Naravno da smo mogli da je se oslobodimo; dovoljno je bilo da je prelijemo asfaltom i da preko njega pređemo valjkom, pa da je se zavek oslobodimo. Ali mi to nismo uradili. Nosili smo se s njom kao sa nečim što je nerazlučivi deo porodice, bez obzira na to kakav je; na neko odvajanje od nje nije se moglo ni pomisliti. Ta sa njom je majka zemlja svakog dana kroz sve pore ulazila u naše telo.

No, onda smo je se ipak oslobodili, čak i bez asfalta. Putevi bežanije u koju smo pošli nisu bili popločani. Otada je volimo zbog nje same – onakvu kakva je nekada bila i kakva je još uvek. I kada negde u svetu vidim da se uskovitla malo zemljane prašine ili peska, ja moram, hteo ili ne, da mislim na nju: na srebrnu prašinu Panonije.

“Das Banat”, ein neues serbisches Schauspiel über die Donauschwaben

Stefan Teppert

Seit dem *Heimatbuch* von Kaća Čelan aus dem Jahr 1989 dürfte es das nicht mehr gegeben haben: Dramatische Literatur aus dem ehemaligen Jugoslawien, die eine nahezu vollständig aus dem Lande verschwundene Volksgruppe thematisiert: die Donauschwaben. Das neue Bühnenstück eines jungen serbischen Autors durchbricht die noch von Titos und Milošević's Zeiten nachwirkende Doktrin.

Schauplatz ist das nach Hitlers Überfall auf Jugoslawien von Deutschen okkupierte serbische Banat gegen Ende des Zweiten Weltkriegs. Seit dem tragischen Tod seiner Frau durch eine Erntemaschine hat der einst ehrgeizige deutsche Landwirt Josef Wolf jeden Antrieb verloren, seine Pferde verkauft, das Feld verpachtet und sitzt nur noch rauchend im Hof herum. Seine vierzehnjährige Tochter Magdalena hat Sehnsucht nach ihrer Mutter. Sie phantasiert an einem Brunnen – in Märchen und Sagen das Tor ins Jenseits und zurück – von Selbstmord und stickt wie besessen, um Erinnerungszeichen ihrer Existenz zu hinterlassen. Statt gewöhnlicher Bauer ist der achtzehnjährige Sohn Erwin Soldat mit großdeutscher Gesinnung geworden, er trägt schwarze Uniform mit dem Abzeichen der SS-Truppen. Die Fotografie seiner Mutter an der Stubenwand ersetzt er durch ein Hitler-Porträt, brüllt davor mit Führergruß die “Hymne der Banater Deutschen” und kann sich zwischen dem Kreuz Christi um seinen Hals und dem Hakenkreuz auf seiner Armbinde nicht entscheiden, wemgleich der Vater ihn warnt, wie unvereinbar beide sind. Der konservative Vater ist gläubiger Katholik, er personifiziert eine breite bäuerliche Schicht der Donauschwaben, die den Nationalsozialismus entschieden ablehnte. Auch sein Name Josef deutet auf glaubensfeste Frömmigkeit.

Dies ist die Ausgangssituation des neuen Schauspiels *Das Banat* von Uglješa Šajtinac, eines serbischen Schriftstellers, der 1971 in Zrenjanin (früher Groß-Betschkerek) geboren wurde. Das Stück ist 2003 daselbst fertiggestellt worden, hat bislang aber weder eine Aufführung noch die Drucklegung erlebt. Offenbar ist es auch die erste Arbeit des Autors,

die sich mit dem Schicksal der Donauschwaben des Landes auseinandersetzt. Ob der Vater des Autors, der Lyriker und Romancier Radivoj Šajtinac, dazu angeregt hat?

Durch Zufall ist der aus Futok stammende Donauschwabe Stefan Barth an den serbischen Text des Schauspiels herangekommen und hat ihn spontan ins Deutsche übersetzt. Schon lange hatte er nämlich nach Werken in der serbischen Literatur Ausschau gehalten, die das Thema “Donauschwaben” nicht propagandistisch verzerrt, sondern objektiv für beide Seiten bearbeiten. Barths Idee, das Stück im Rahmen einer von ihm im vergangenen Jahr auf die Beine gestellten Ausstellung über die Donauschwaben in Novi Sad aufführen zu lassen und zugleich einen Runden Tisch mit Historikern zu veranstalten, ließ sich aus Geld – und Zeitmangel leider nicht verwirklichen. Seine Anläufe, es in Deutschland auf die Bühne zu bringen, warten noch auf eine Antwort. Ein Verleger wurde bisher nicht ins Interesse gezogen.

Nicht in Akte, sondern in 16 Szenen ist das Schauspiel unterteilt, deren Sequenzen sich in der zweiten Hälfte beschleunigen und teilweise in zwei parallelen Aktionen über die Bühne gehen. Parallel, aber doch entgegengesetzt sind auch die extremen Figuren des Stücks. Auf der einen Seite der dem Nationalsozialismus verfallene Erwin und dessen jüngere Schwester Magdalena, auf der anderen der vom Kommunismus indoktrinierte Dobrivoj und dessen ebenfalls jüngere, wiederum stickende Schwester Djudja. Zur Ideologie Erwins gehört der Glaube an die Überlegenheit der deutschen Zivilisation, die Kolonisten auch ins Banat gebracht und das Land aufgebaut haben, nunmehr aber von neidischen Feinden umzingelt leben müssen. Zu Dobrivojs Ideologie gehört die Bereitschaft, um der Revolution willen rücksichtslos über Leichen zu gehen, gleichgültig, ob Freund oder Feind. Er wird damit der Bedeutung seines Namens “Guter Kämpfer” gerecht. Sowohl Dobrivoj wie auch Erwin verarmen menschlich dadurch, daß sie sich von einer Ideologie vereinnahmen lassen, ihren Schwestern dagegen ist dieser Vorgang nicht geheuer,

gefühlsmäßig lehnen sie sich dagegen auf, verharren aber beim Sticken, während die mörderische Konfrontation ihrer Brüder sich zuspitzt.

Zwischen den Fronten steht der pazifistisch eingestellte Student Svetislav, Sohn eines reichen serbischen Bauern. Er verkehrt sogar im Hause der Wolfs, respektiert – zumindest symbolisch – den Führer und hegt gewisse Sympathien für die Deutschen, läßt sich aber von ihrer straffen Organisation und kriegstechnologischen Überlegenheit nicht blenden. Entrüstet ist er über die Schleifung der Synagogen, obwohl es keine Juden mehr gibt. Die maßlose Vergeltungspraxis der Deutschen gegenüber den Partisanen findet er deprimierend, sie verschaffe ihnen lediglich Zulauf. Erwin hält er für einen unglücklichen, verirrtten Hitzkopf, der das am meisten haßt, wovon er am wenigsten weiß, der aber im Grunde ein guter Junge sei. Seine unkorrupte Haltung bringt ihm zwar nicht Erwins, aber Magdalenas Vertrauen ein. Ihr zeigt er abseits des Dorfes durchs Fernglas, wie Kommunisten von den Nazis zu Dutzenden hingerichtet werden. Wenig später liquidieren die Partisanen seinen eigenen Vater, einen Kommunistengegner. Angesichts einer grotesken, unwirklich erscheinenden Welt des gegenseitigen Mordens finden die minderjährige Deutsche und der verunsicherte Serbe vor allem über das Thema Film und Kino zueinander, dort suchen sie Wahrheit. Svetislav hat sogar davon geträumt, Kinobesitzer zu werden und amerikanische Filme vorzuführen.

Zwischen Svetislav auf der einen, Dobrivoj und Djudja auf der anderen Seite kommt es zum Zerwürfnis. Zu unveröhnlich prallen die weltanschaulichen Haltungen aufeinander. Erwin kehrt mit Eisernem Kreuz dekoriert, aber verkrüppelt von der Ostfront heim. Nun durchschaut er die Propagandalügen im Kino und ist von den Nazis kuriert. Das Hitler-Porträt in der Stube der Wolfs wird wieder entfernt. Aber die Heimat ist verloren. Svetislav überbringt die Botschaft: "In Rumänien morden die Russen die Deutschen." Die Wolfs packen und flüchten. Zum Abschied schenkt Magdalena ihrem serbischen Freund ein von ihr besticktes Taschentuch; durch ihn von ihrer Besessenheit befreit, geht sie, analog ihrer biblischen Namensgeberin, ihrem Golgatha entgegen.

Die Partisanen haben nun das Regiment übernommen und inventarisieren den zurückgelassenen Besitz der Deutschen. Der Partisan Dobrivoj bedient sich am "göttlichen" Wein der Wolfs. Ihr Hof ist wüst und leer. Djudja empfindet die Selbstbereicherung der Partisanen an den Häusern der Schwaben als Schande, während Dobrivoj dieses Vorgehen als ausgleichende Gerechtigkeit legitimiert. Er berichtet Djudja von der Gefangennahme des deutschen Flüchtlingstrecks. Er sei im Lager für deutsche Gefangene gewesen, "um zu überprüfen, wer von hier ist, ob es unter ihnen Kriegsverbrecher gibt, damit man die Verzeichnisse abgleichen kann". Dabei habe er erfahren, daß Erwin sich als SS-Angehöriger der Rache der Partisanen durch Selbstmord entzog. Sein Vater sei an Her-

zversagen in Magdalenas Armen gestorben. Das Mädchen, „nicht ganz bei Verstand“, wolle sich auf einer tropischen Insel verstecken. Was Dobrivoj nicht weiß: Sie hat dabei den Film „La Habanera“ mit Zarah Leander von Detlev Sierck als Vorbild im Sinn, von dessen Inhalt Svetislav ihr erzählt hat.

In der letzten Szene befindet sich Svetislav auf einem Schiff nach Australien. Dort trifft er Mathias Häuser, einen ehemaligen deutschen Soldat aus Dresden. Auch dessen Vater wurde als Kommunist von den Nazis umgebracht. Auf seinem Grammophon spielt Häuser das Lied „Ich weiß, es wird einmal ein Wunder geschehn“ von Zarah Leander. Svetislav denkt dabei mit geschlossenen Augen an Magdalena. Dies suggeriert jedenfalls das gestickte Taschentuch von ihr, das er in Händen hält, sowie Magdalenas paralleles Erscheinen am anderen Ende der Szene. Die Musik verschmilzt mit ihrer Gestalt; sie selbst scheint das Lied zu singen. Am Ende des Schauspiels verschränken sich die schreckliche Wirklichkeit und die Flucht aus ihr zur Sehnsuchtsmelodie nach einer heilen Welt.

Eine ausführliche Inhaltsangabe erschien hier sinnvoll, weil „Das Banat“ derzeit (noch) nicht greifbar ist. Durch die Parallelisierung der zwei großen Trugbilder des 20. Jahrhunderts, des Kommunismus und des Nationalsozialismus, gelingt es dem Dramatiker, eine starke Ambivalenz aufrechtzuerhalten und ein relativ unparteiisches, aufklärendes und vielschichtiges Drama vorzulegen, das Verstrickung und Schuld nicht nur auf einer Seite sucht. Die Momentaufnahme einer epochalen Umwälzung präsentiert sich in einfacher, aber konzentrierter Sprache, die Dialoge sind so sparsam wie das Bühnenbild. Freilich bleibt, im Gegensatz zu Kaća Čelans Theaterstück, das im Lager Gakowa spielt, die furchtbare Fratze der Partisanenherrschaft, wie sie sich in den Massenerschießungen der donauschwäbischen Intelligenz und der Vernichtung der nicht arbeitsfähigen Bevölkerung in Hungerlagern darbot, völlig ausgeblendet.

Vor allem in der Neigung zwischen Magdalena und Svetislav spiegelt sich ein auch in dieser Zeit heil gebliebenes Humanum als Möglichkeit. Denn wo das Schicksal es in der Wirklichkeit nicht zulässt, auf der Ebene der Fiktion wenigstens (nämlich durch Film und Filmmusik) überschreitet Liebe die bornierten Grenzen von Vorurteil, Völkerhaß und Ideologie. Das Medium des Films eignet sich jedoch gleichermaßen zur Verbreitung von Lüge wie von Wahrheit. Šajtinac zeigt beide Möglichkeiten.

Zwei von der herkömmlichen parteigelenkten Sprachregelung abweichende Sentenzen seien hier noch herausgegriffen. Der unorthodoxe Svetislav sagt im Zusammenhang mit Hitlers Überfall auf Jugoslawien: „Den Pakt hätte man unterschreiben sollen. Es hätte keine Zerstörung gegeben. Die begeisterte Menge Unwissender jubelte und brüllte aus lauter Trotz.“ Auch eine Aussage Dobrivojs mag überraschen: „Jetzt holen sie die Verzeichnisse heraus, und solange die Deutschen da sind, säubern sie. Es verraten uns die, die unsere Sprache sprechen. Sie leben hier mit uns. Sie verraten uns aus Angst und weil es Mistkerle sind, schlimmer als jeder deutsche Mistkerl.“

Uglješa Šajtinac diplomierte 1999 an der Fakultät für dramaturgische Künste in Belgrad. Neben Beiträgen in verschiedenen serbischen Zeitschriften hat er einen Roman und einen Band mit Erzählungen veröffentlicht. Eine seiner Erzählungen ist auch in der Anthologie der neueren serbischen Prosa vertreten. Aufgeführt wurden die Dramen *Requisiteur* von 1999 im serbischen Volkstheater in Novi Sad, *Sprechen Sie australisch?* von 2001 im Volkstheater „Toša Jovanović“ in Zrenjanin und *Huddersfield* von 2004 auf der Szene im Westyorkshire Playhouse in Leeds sowie an der Volksbühne Berlin. Man kann gespannt sein, ob *Das Banat* sein Ensemble und Publikum noch findet, was es ohne Zweifel verdient hätte, und ob der Dichter noch tiefer in diese gewiß heikle Materie einzudringen wagt, um theatralisch oder in anderer

A ipak nešto me vuče u Karlovce

Sećanje Matias Hügl-a

Nadežda Radović

Rođen sam u Sremskim Karlovcima, pod Barom. Otac mi je bio bravar. Imali smo lep porodični život. On je kao zanatlija bio ugledan čovek. Jedanput godišnje je porodicu vodio na Stražilovo. Iznajmio bi fijaker, mama je spremila ručak, potovarili bi se i uputili na Stražilovo. Vodio nas je i na Adu, na kupanje, čamcem preko Dunava. Sećam se da je nas decu plovidba čamcem veoma radovala.

Moj deda je bio pravi Nemač. Nije ni govorio 'po naški'. Govorio je isključivo na nemačkom. Jedino je na mađarskom psovao. Moj otac i njegov brat, moj stric, su se oženili u jedan dan. Obojica su za žene uzeli Hrvatice. Stric je radio u ciglani. Bio je majstor. A, moj otac je, takođe, bio majstor. Radio je u bioskopu kod Šaranovića. Sada je na tom mestu hotel "Boem". Postojale su dve familije Šaranovića. Jedni su držali sodaru, a drugi bioskop. Moja mati je umrla kad sam imao deset godina, 1940. Sećam se da je te godine bila poplava u Karlovcima. Mene i sestru su dali kod Horvatovih koji su imali decu naših godina. I kako to obično biva tata se ubrzo oženio jednom osobom. Dobio sam maćehu. Ni sestra ni ja nismo umeli da se snađemo u toj situaciji.

1944. godine u oktobru, bio sam na Dunavu. Igrao sam se sa vršnjacima. Dotrčao je neko, više se ne sećam ko je to bio, i rekao mi: "Trči kući, morate vozom da idete. To važi samo za Nemce." Otrčao sam kući. Baš je bio na stolu ručak. Pileća supa. Nismo stigli da ručamo. Posle sam često mislio na tu supu. Svi smo na brzinu krenuli na stanicu. Čekali smo dugo. U jednom trenutku je počeo da puca mašingever sa crkvenog tornja. Ne znam na koga su pucali. Malo kasnije smo čuli i nekoliko eksplozija. Pronela se vest da su partizani, na Dunavu, napali lađe. Kasno popodne je voz stigao u karlovačku stanicu. Voz je stigao iz pravca Novog Sada. Bili smo u grupi. Nismo poneli dovoljno hrane sa sobom. Bilo je sve iznenada. U našem kupeu je bilo šest osoba. Mi smo bili na kraju vagona. Već kod Čortanovaca smo se zaustavili. Jedan voz je bio dignut u zrak, pa smo morali čekati da se pruga osposobi da bi nastavili. Videli smo ostatke tog voza. Bio je to neki teretni voz. U Indiji su na naš voz prikačili teretne vagone. Samo, Nemci iz Indije su bili daleko spremniji za put od nas. Oni su poneli dosta hrane. U celom vozu je bilo oko 1200 ljudi. Zaputili smo se prema Mađarskoj. Ne znam tačno kojim putem. Kad smo prešli mađarsku granicu, počeli su američki napadi iz vazduha. Ne znam kako je vozovođa znao kad će avioni doći, ali uvek bi stao, dali bi znak da napustimo voz i onda smo se krili u šumi pored pruge dok avioni prođu. Mi bismo iz šume posmatrali šta se sa vozom događa. U svakom vagonu po jedan čovek bi ostao da pazi na vagon. Moj otac je ostajao u našem vagonu. Avioni nisu gađali samo lokomotivu, nego su pucali i po vagonima. Mi smo imali jedan veliki kofer. U koferu je bila i tegla mermelade. Metak je pogodio baš u nju i mermelada je curela. To je

bilo prvog dana putovanja. Tog dana dvojica, od onih što su čuvali vagone, su poginuli. Lokomotiva je onesposobljena i na toj ledini smo čekali da dopreme drugu lokomotivu da bismo nastavili putovanje. Pao je mrak. Ljudi i deca su hodali po šinama dok smo čekali novu lokomotivu. I onda je naleteo na nas ekspresni voz. Pobio je neke ljude i decu. Najgore je bilo što su morali brzo da ih zatrpaju tu pored pruge. Nije bilo vremena ni za normalno ljudsko opraštanje od mrtvih.

Moj otac je u Prvom svetskom ratu bio u mađarskoj vojsci. Govorio je mađarski. Imali smo sa sobom i mađarski novac, ali hranu niko nije hteo da nam proda. Bilo je jasno da ni Mađari više nisu iskreni saveznici Nemaca.

Sećam se da smo prošli kroz stanicu Viner Nojštad, u Austriji. Potom smo išli kroz Češku, pa kroz Poljsku i skrenuli u Nemačku. Stigli smo u Drezden. Neki su tu ostali. Nas su istovarili u Milhauzenu, u centralnoj Nemačkoj. To je bila poslednja grupa. Dotle smo stigli. Rasporedili su nas po seoskim familijama. Ali, nemački seljaci nisu hteli da nas prime. Jedan, sa nekom legitimacijom, je naterao te ljude da nas prime u kuće. 21. oktobra smo stigli tamo. Pokušavali smo da održimo međusobne kontakte jer smo bili u različitim selima. Moja porodica je pokušavala da održi kontakt sa Konratovima. Oni su imali sreće jer su svi ostali živi. Jedan brat je bio dobrovoljac u SS diviziji. Obojica su bili zarobljeni. I njihovog dede se sećam. On je nosio pravu švapsku nošnju. Bio je ponosan što je Švaba. Osim Konratovih bili su i Horvatovi i Distlovi i Hangovi (oni su imali kuću u gornjem sokaku). Marija je bila istih godina kao moja sestra, oko petnaest godina. Bili su i Sederovi i Šnurovi... Pre jedno osam godina smo se sastali u Nemačkoj. To je čini mi se poslednji put, mi koji smo ostali tamo. Uvek smo prepričavali neke vesele zgode iz Karlovaca. U jednom ribljem restoranu smo naručili fiš paprikaš da se podsetimo na Karlovce. I danas kad putujem, a dosta putujem po svetu, kad god sam u prilici, jedem fiš paprikaš. Ostane čoveku u duši mило ono što je u detinjstvu voleo. Bilo nas je dvadesetak. Neki od njih mi i danas za Božić šalju čestitke. Svi su stvorili uslove za život. Niko nije propao. Neki žive i u vlastitim kućama. Svi mi smo u Nemačkoj morali da dokažemo šta smo ovde imali od imovine. Prema tome smo dobili obeštećenje. Uvek smo se interesovali da li je ovdašnja država dala nešto Nemcima kojima je sve oduzela. Države Jugoslavija i Nemačka su prebijale preko naših leđa ratne reparacije i poratna oduzimanja imovine. Niko od ljudi nije dobro prošao.

Kad smo došli u Nemačku, lekar je izdvojio bolesne. Tako je već u Drezdenu majka Distlovih otišla u bolnicu. Ubrzo potom je i umrla u bolnici od tuberkuloze.

U našoj porodici moj i sestrin odnos sa maćehom se pogoršao. Počeo sam da učim zanat – za poslastičara. Imao sam četrnaest godina. Moja sestra je rođena 1926, a ja 1930. Ona

je otišla u jedan gradić i radila kod zubara, a ja na zanat. Otac i maćeha su ostali na selu. Onda su došli Amerikanci. Jedan Amerikanac je tražio nešto od mene. Nisam ga razumeo. Uveo me u tenk i pokazao mi hleb, onaj vojnički. A, on je hteo svež hleb. Dao sam mu, tek tako sam shvatio šta traži. Posle je taj deo Nemačke pripao Rusima. Bilo je za mene lakše. Više nisam morao da radim po šesnaest sati dnevno. Imao sam vremena i da malo prošetam. Voleo sam da idem u šumu. Jedanput sam naišao na nekoliko Rusa u šumi. Pitali su me znam li gde ima divljači. Znao sam i pokazao sam im gde srne pasu. Oni su već pekli dva zeca. Pozvali su me na jelo i piće. Sa njima su bile i njihove žene. Mislim da su ti Rusi bili 'malo veće zverke'. Najeo sam se i napio. I ne bi verovali, ali jedan Rus je prostro svoj šinjel i na tom šinjelu sam odspavao dok mi se nije razbistrilo u glavi. Bilo je u njima nešto čovečno.

Svi stranci (a to smo bili i mi) su dobili poziv od komandature da moraju da se jave i vrate svojim kućama. Konratovi i Pfajferovi su pozvani i morali su se vratiti. Moj šef je bio sjajan čovek. Umeo je da se snađe. Pekao je torte i kolače za oficire. Ja sam bio vredan, a nisam bio izučio zanat i na to me on nekako izvukao da ne moram da se vratim.

Karlovački Nemci su Bencingera smatrali za izdajnika jer se saznalo da je sve vreme u ratu pomagao partizane i da im je dao na kraju rata spisak Nemaca i šta je ko za vreme rata radio i bio. A sve je po njega loše završilo. Odveli su ga u logor u Zemun. Tamo mu je žena umrla. Njega su pustili, ali bio je uništen čovek. Došao je u Nemačku i tamo su ga nje-

govi prezirali. Radio je kao noćni čuvar. Imao je jednu sobicu sa krevetom. To je bilo sve. Niko nije hteo sa njim da se druži. Njegova ćerka Lizika se udala za jednog Mađara. Lizika je inače bila udata za jednog brodskeg kapetana koji je plovio na ratnom brodu Dunavom. Bio sam na toj svadbi za vreme rata. Lizika je imala prijateljicu Aniku, bolničarku koja me negovala u bolnici u Novom Sadu kad sam operisao krajnike. Njih dve su bile najlepše žene u Karlovcima. Anika se u Nemačkoj udala za jednog doktora i otišla za Australiju, a Liziku je zapao neki mađarski seljak. Radila je u fabrici čokolade. To nisam znao, pa sam joj kad sam je posetio odneo čokoladu. Onda smo se smejali. Do pre dvadeset godina smo imali kontakt, onda je Lizika umrla... Bencinger je bio dobar za Karlovčane. Mnoge je spasao. Onog Polovinu, što je bio oženjen Nemicom je izvukao iz Jasenovca i još mnogo ljudi. Nije mu se to dobrim vratilo.

Ja sam posle dugo živio u Australiji. Snašao sam se u poslu u koji me uveo muž Antone Pfajferove, Karlovčanke. Oženio sam se, dobio sina. Sa prvom ženom nisam imao zajednički jezik. Sin je napustio kuću. Ona je više volela svoj posao od porodice. Rastali smo se. Onda sam sreo Špani, moju sadašnju ženu 1981. Sin mi se potom razboleo i umro. Bio sam uz njega. Nije bilo pomoći.

Sad sam u penziji, živim lepo sa Špani u Kelnu.

U Karlovcima više nema Higlovih. Pre nekoliko godina je umrla poslednja od Higlovih. A ipak nešto me vuče u Karlovce.

Bilo mi je lepo da posmatram dve sestre dok šetaju i mole se

Stefan Barth i Nadežda Radović

U našoj sobi su spavale dve sestre Anna i Rozina. Imao sam osam godina, a one su imale petnaest – šesnaest. Bile su jako lepe. U predvečerje bi šetale po dvorištu, čitale molitvenike i izgovarale molitve. Uvek sam ih posmatrao. Iako su bile starije od mene, veoma su me interesovale, tako da sam obavezno bio u dvorištu kad one šetaju i mole se. Prijalo mi je da budem u njihovoj blizini. Ali, u dvorištu je bilo puno buva. Čim kročiš u dvorište, buve ti se sakupe na rubu nogavice. Uzimali bismo lavor sa vodom i trebali se od buva.

Bilo je opasno nositi molitvenik sa sobom. Ako bi stražari nekoga uhvatili sa molitvenikom u rukama, naterali bi ga da pojede molitvenik. Rozina je skrivala svoj molitvenik u šupljini pod jednim kamenom, da ga partizani pri iznenadnom pretresu ne pronađu.

Mnogo godina kasnije ispričala mi je da su molitvenike dobile u Futogu od sveštenika Mouliona kada su napunile jedanaest godina. I ponosno mi je pokazala molitvenik, koji je sačuvala do danas. Ona i njena sestra su za vreme rata bile u Katoličkoj omladini organizaciji koja je tretirana kao suprotstavljena Hitlerovoj omladini. Obe sestre su 20. februara 1946. partizani prebacili iz Bačkog Jarka u Rakovicu kod Beograda u vrtarstvo Belog dvora. Vrt se nalazio u dolini. Leti je bila velika vrućina a zimi jako hladno u dolini. Tamo su radile po ceo dan u baštama, zimi u grejanim staklenim le-jama. Spavale su u velikom magacinu, na podu, na slami. Iza magacina se nalazio kanal. Haljine, košulje i donje gaće su pravile od platna skinutog sa starih kišobrana i suncobrana. Igle su pravile od žica kišobrana. Opanke su isto same šile. Zimi su zavijale krpe oko nogu i stavljale slamu u opanke da bi se zaštitile od zime. Žena ložača Srbina ih je pitala kako će u takvoj odeći da prebrode zimu. “Nekako ćemo prebroditi, ako Bog da”, odgovorile su. I ta žena je bila siromašna. Dobijala je za tri meseca karticu sa trideset tačkica sa kojima je mogla da kupi tekstilne stvari. Od tih trideset tačkica je kupila tri para čarapa i poklonila ih ženama. Za uzvrat, žene su joj prale veš i hranile svinjče. Ložač ih je jednom posmatrao kako krpe svoje stvari nakon posla. “Vi Švabe ste kao guske, rekao je. Danas vam iščupaju perje a sutradan vam već opet raste novo.”

I cvećar je bio jedan od ljubaznijih ljudi. On je dnevno dolazio po cveće, uglavnom ruže, karanfile, i raznorazno cveće u saksijama za Beli dvor. Cveće su uzgajale cele godine.

Otpatke od povrća su donosili u kuhinju za logoraše. Kada se sekao kupus na njivi, skupljali su preostale listove kupusa i to kuvale. Dobile bi samo onaj krompir koji je pri vađenju bio oštećen.

Ponekad je dolazila i žena starog Ribara i žena Moše Pijade i žena zamenika ministra spoljnih poslova Beblera. One su bile otmeno odevene, neke u beloj bluzi, belim cipelama i belim čarapama a Rozina sa 16, 17 godina u skrpljenoj haljini napravljenoj od džakova, bez čarapa, u opancima ili bosonoga. “Jako me je bilo sramota u mojoj haljini među tim

otmenim ženama”, rekla mi je. Morala je da prati žene i da, po njihovim naređenjima, bere povrće koje požele. Pritom gospođa Pijade i Bebler ne bi progovorile ni jednu reč, već su samo prstom pokazivale povrće koje bi im se dopalo. Žena Moše Pijade se žalila kod majora Maksimovića da je poslužuju “Švabice”, što je bilo ispod njihove časti. Major Maksimović je bio u Belom dvoru nadležan za ekonomiju na tri mesta: 1. baštama u Rakovici, 2. posedima u Zemunu i 3. vinogradima u Vršcu.

Već u februaru mesecu je u staklenim baštama sazrevalo grožđe. Paradajz su veštački oprašivali i cele zime je bilo svežeg paradajza i jagoda za Beli dvor.

Jednom je došao Josip Broz Tito i razgledao baštu i uređaje. Stigao je i do velikog magacina u kojem su živeli logoraši. Logoraše su u međuvremenu bili sklonili u jedan ugao magacina, iza neke ograde. Tito je video slamu na podu sa rasutim stvarima.

“Ko je tu unutra?” zapitao je pratioce.

“Logoraši”, odgovorio je upravnik.

“A što spavaju na podu?” pitao je Tito dalje.

“Pa to su naši logoraši, oni uvek spavaju na podu”, odgovorio je upravnik.

“Ako oni ovde rade, onda moraju imati krevete”, završio je Tito razgovor.

Sledećeg dana su doneli vojničke krevete za logoraše. Tito je dolazio dva, tri puta godišnje da razgleda staklene bašte. Obraćao se samo upravniku. Ponekad je vodio i najmlađeg sina Mišu sa dadiljom sa sobom. Sinu je bilo sve dozvoljeno. Bacao je kamenje, polupao staklo na staklenoj bašti, bez prekora. Logorašima su kasnije govorili da je međusobno oslovljavanje sa “druže”. Ali im je bilo strogo naređeno, ako ih slučajno oslovi Tito, da Tita moraju osloviti sa “gospodine Tito” i da se niko ne usudi da ga oslovi sa “druže Tito”. Sa “druže” su ga smeli oslovljavati samo oni koji su se zajedno sa njim borili za vreme rata.

Ana je jako želela da se krizma. Jedno vreme je upravnik bašte u Rakovici bio jedan malo pristupačniji čovek, Hrvat, pa su ga jednom pitale, da li bi bilo moguće da je puste jedan dan na krizmanje. To nije bilo dozvoljeno. U Košutnjaku je Beli dvor imao jednu farmu za kokoške, pa je upravnik pod nekim izgovorom uputio Anu poslovno tamo. Ana je tako mogla da iskoristi taj dan i da se tajno krizma u Beogradu.

1949. su im opet vratili građanska prava. Odmah su tražile dozvolu da se isele u Nemačku. Najzad su 18. februara 1950. godine dobile dozvolu i odmah su se iselile. 20. februara su konačno stigle u Bavarsku u Nemačkoj u jedno mesto gde su se već bili naselili izbegli Futožani.

(Iz knjige Stefana Bartha i Nadežde Radović: Senke u sumrak)

Ferenc Ajzenhut: “Bitka kod Sente”

Milan Vojnović

Godine druge polovine 19. veka su, nesumnjivo, za Ugarsku državu među najznačajnijim, a Nagodba iz 1867. je svakako kamen međaš u njezinoj sveukupnoj dugoj istoriji. U tada stvorenoj Austrougarskoj državi, Pešta postaje ravnopravan partner Beču, a Mađari ulaze u red respektabilnih evropskih naroda. Oduševljenje koje je zahvatilo naciju prelilo se na sva polja stvaralaštva, da bi na taj sveprisutni razmah, kao poručena došla 1896. i proslava hiljadite godišnjice dolaska Mađara u nizije Panona. Njome se nastojala, na dotad neviđen način, iskazati sva veličina istorijskih ostvarenja ovoga naroda, kroz sve vreme njegova bitisanja na novom prostoru, koji su i simbolično omeđile Milenijumske kule tada podignute na sve četiri strane sveta.

Sve naseobine koje su nešto značile i držale do sebe, dale su doprinos velikoj svetkovini. Među njima ni slobodni i kraljevski grad Sombor, nije zaostajao, pre svega stoga, što je još 1786. postao stalno sedište Bač – bodroške županije, tada druge po veličini u Ugarskoj kraljevini.

Iz mnoštva predloga, odlučeno je da se Milenijum obeleži slikarskim prikazom veoma značajne *Bitke kod Sente*, posebno stoga što se ona odigrala 11. septembra 1697, između austrijskih i turskih snaga, na prostorima ove županije. Svi ti razlozi su opredeljujuće uticali i na to da se izrada slike poveri *Ferencu*, u stvari *Franču*, *Ajzenhutu* (Bačka Palanka, 26.01.1857 – Minhen, 2.06.1903); to što je rođen kao sedmo od dvanaestoro dece u porodici podunavskog Nemca, gostioničara Georga, iz “ovih krajeva”, sa dobrim slikarskim obrazovanjem stečenim u Budimpešti i Minhenu i velikim ugledom u prikazu istočnjačkih motiva, bilo je presudnije od činjenice da je bio neoproban u žanru istorijskih kompozicija, pogotovo ne velikih formata. Ugovor je potpisan u Teheranu 1895, u kome se slikar nalazio na jednom od svojih brojnih studijskih boravaka na Bliskom istoku, na iznos od 12.000 forinti za koji se tada moglo kupiti 40 jutara najplodnije bačke oranice

Ajzenhut je odmah i temeljno prionuo na posao. Da bi se što bolje uživao u silinu ratnih operacija, zatražio je i dobio odobrenje da prisustvuje vojnim manevrima, zatim je pristupio izradi idejnih skica, da bi tek tada otpočeo rad na samoj slici koju, zbog njezine veličine i složenosti, nije uspeo da završi i predstavi na milenijumskoj izložbi 1896. u Budimpešti.

Rađena u realističkom maniru, slika pleni ne samo svojom veličinom, bogatstvom kolorita, mnoštvom zanimljivih detalja i dubinom perspektive, nego, u prvom redu, izuzetnim kompozicionim rešenjem. Autor nas iz levog donjeg ugla, preko pet nama leđima okrenutih austrijskih vojnika, datih u prvom planu i prirodnoj veličini, uvodi u događaj, radnju i priču slike. A kao što su sve velike priče u životu krajnje jednostavne tako je i ova; ona nam samo kazuje o odnosu trijumfa pobeđe i tragike poraza, ali na maestralan način. Nesumnjivo glavna ličnost na slici, princ Eugen Savojski, postavljen je levo od njezina centra, ali je dat na belom konju, kako i priliči vođi pobedničkih austrijskih regimenti i dok zrak tek izišlog sunca iza oblaka sa zapadne strane osvetljava samo njega i njegovog konja, on svestan veličine svoje pobeđe upire mač ka suncu, stavljajući sebe u istu ravan sa njim. S druge strane, iz samog središta zbivanja, njemu privode zarobljenog predvodnika turske vojske Kisig Džafer-pašu, čime je dodatno naglašena sva jad i beda lične tragedije poraženog, a sama priča ispričana do kraja: zna se i pobednik i pobeđeni.

Slika je rađena u Minhenu odakle je dopremljena Dunavom i na svoje odredište, u Svečanoj sali somborske Županije, postavljena 20. februara 1898. pošto je, posebnim odobrenjem županijskog senata, sve do tavanice probijen zid iznad balkonskih vrata kako bi slika uopšte mogla biti uneta unutra. Kao najveće ulje na platnu u našoj zemlji, pa računajući i prethodnu Jugoslaviju u celini, svojom veličinom od 28m², mnoštvom zanimljivih likova, poput drugog konjanika sa leve strane, koji pogledom uvek prati kretanje posmatrača ili austrijskih vojnika s desna, čija se leđa okreću u smeru posmatračeva kretanja, te upečatljivošću, pre svih, azijskih fizionomija, i naglašenom dinamikom, koju isijava na svoje okruženje, slika neprestano pleni pažnju znatiželjnika i omogućava da se uvek iznova uoči do tada neki propušteni detalj.

U Somboru, januara 2005.

Polemike o knjizi “Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944 - 1948”

Objavlivanje knjige “Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948.” je bio pravi izazov u sredini u kojoj je drugi, po bilo kojoj ličnoj oznaci različit, uglavnom *a priori* neprijatelj. Polarizovani polemički tekstovi su se prvo pojavili u novinama koje su inače bile otvorene za probleme podunavskih Švaba (Danas, Republika), a potom je objavljivanje priloga u pokrenutoj polemici obustavljeno, zapravo na red su došli tekstovi kojima je obeležavana 60-godišnjica pobeđe nad fašizmom, pa je po uobičajenoj shemi sudbina “fašista” postala neinteresantna. Propuštena je još jedanput (ko bi znao koji put) prilika da se čuje reč druge strane, govor iz druge/drugačije perspektive.

Na tragu nastojanja redakcije Fenstera da se obelodane svi relevantni stavovi o golgoti kroz koju su prošle naše podunavske Švabe objavljujemo sve priloge ovoj polemici do kojih je redakcija bila u prilici da dođe.

Pismo episkopa šabačko-valjevskog Lavrentije

Predsednik

Februara 2005. godine

Poštovani čitaoc!

Društvo za srpsko-nemačku saradnju iz Beograda – zajedno za Kulturnom zadužbinom vojvođanskih Nemača sa sedištem u Minhenu – izdavač je knjige koju Vam šaljem. Izdavači su pri tome imali na umu da najveći deo građana Srbije ni posle 60 godina ne zna ništa o sudbini svojih nekadašnjih sugrađana nemačke narodnosti osim da ih u Srbiji ima samo još u tragovima. Pogotovu je Društvu za srpsko-nemačku saradnju pri tome stalo da našem čitaocu predoči ne samo šta se s njima dešavalo tokom prve tri godine Titove Jugoslavije nego i da se suočimo sa okolnošću da Srbi nisu bili samo žrtve već da je i među njima bilo i dželata – kao i među svim drugim građanima nekadašnje Jugoslavije.

Ono što je najveći deo građana Srbije za proteklih 60 godina pročitao o tim našim sugrađanima svodi se na to da su se vratili u zemlju svojih predaka sa nemačkim okupacionom vojskom kao i da su – zajedno sa onima koji nisu pobegli – svi bez izuzetka – od dece u kolenju do staraca u zapečku – listom bili za Hitlera.

Njihovi preci naselili su se, inače, u prostore današnje Vojvodine pre tri stotine godina. Ostali jugoslovenski Nemci naselili su znatno ranije – kao Nemci u Sloveniji, koji su tamo živeli još od 12. veka. Svi oni postali su naši građani u godini ka-

da je proglašena Jugoslavija – 1. decembra 1918 – zajedno sa svim ostalim slovenskim i neslovenskim narodima iz dotadašnjih austrougarskih krajeva.

Knjiga treba da nam predoči i to da naši nekadašnji sugrađani nemačke narodnosti nipošto ne očekuju da se iz njihovih kuća izbace njihovi današnji stanovnici već samo da se i ovde napokon sazna, i to iz prve ruke, šta se s njima zbivalo u prvim godinama Titove Jugoslavije.

Svi koji su, naime, ostali ovde, osim onih u braku sa građanima druge nacionalnosti ili onih koji su se odrekli svoje nacionalne pripadnosti i prišli Komunističkoj partiji Jugoslavije, isterani su između novembra 1944. i juna 1945. sa bošćom u ruci iz svojih kuća u koje se nikada više neće vratiti, i internirani su u logore za radno sposobne civile i u logore smrti za decu, starce i bolesne.

Logori, u kojima je život ostavilo njih oko 51.000, među kojima pre svega deca, bolesni i starci, raspušteni su marta 1948. Gotovo svi koji su preživeli golgotu tih godina zatražili su i dobili ispis iz jugoslovenskog državljanstva i iselili su se u Nemačku, Austriju, Francusku, Sjedinjene Države i Brazil.

Pri tome se u prvom redu Društvo za srpsko-nemačku saradnju nada da će svaki čitalac ove knjige pristati uz istinu, ma kako ona bila gorka, i tako se uvrstiti kako među poštovaoce uspomene na nevine među žrtvama tako i među poštovaoce hrišćanske i evropske zajednice vrednosti.

*U ime Društva za srpsko-nemačku saradnju
episkop šabačko-valjevski Lavrentije, predsednik*

*Progon nemačke manjine u Jugoslaviji 1944 - 1948.
Partizani optuženi za genocid nad Nemcima,
odšteta žrtvama 65 milijardi dolara*

Knjiga – bomba

R.A.C.

Društvo za srpsko-nemačku saradnju distribuira knjigu "Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944 - 1948" koja teško optužuje i tereti partizansku vlast * Nežne ocene hitlerizma i kvalifikovanje partizana kao terorista * Procena odštete koju države bivše Jugoslavije treba da isplate žrtvama: 65 milijardi dolara * Vladika Lavrentije, predsednik Društva: "Nadamo se da će svaki čitalac ove knjige pristati uz istinu, ma kako ona bila gorka"

– Ovih dana na kućne adrese pojedinih naših sugrađana stiže jedna knjiga. Naslov knjige je "Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944 - 1948", a pošiljalac je Društvo za srpsko-nemačku saradnju, koje je i suizdavač knjige. Drugi partner u ovom projektu je Kulturna zadužbina vojvođanskih Nemaca iz Minhena.

U propratnom pismu, predsednik Društva za srpsko-nemačku saradnju, episkop šabačko-valjevski Lavrentije, upozna je čitaoca sa ovim izdanjem za koje se ispostavlja da je srpska redakcija engleskog originala. "Izdavači su imali na umu da najveći deo građana Srbije ni posle šezdeset godina ne zna ništa o sudbini svojih nekadašnjih sugrađana nemačke narodnosti osim da ih u Srbiji ima samo još u tragovima. Pogotovu je Društvo za srpsko-nemačku saradnju pri tome stalo da našem čitaocu predoči ne samo šta se s njima dešavalo tokom prve tri godine Titove Jugoslavije nego i da se suočimo sa okolnošću da Srbi nisu bili samo žrtve već da je među njima bilo i dželata – kao i među svim drugim građanima nekadašnje Jugoslavije", kaže episkop Lavrentije.

Autorima knjige valja se smatrati "Radna grupa za dokumentaciju" koju su činili Hebert Prokle (inače inženjer po profesiji), Georg Vildman (doktor teologije i filozofije), Karl Veber (opet inženjer), i Hans Zonlajtner (ekonomista). Svi su rođeni "Podunavske Švabe", kako se rašireno nazivaju Nemci koji su nekad živeli u Vojvodini, Slavoniji i Baranji. Zadatak da napišu knjigu dobili su od svojih udruženja "jugoslovenskih Nemaca", koja se brinu o nasleđu svojih predaka, specijalno o stradanjima i izgonu na završetku Drugog svetskog rata.

U Prologu je određena misija ove knjige. Podseća se na sudbinu oko 15 miliona Nemaca koji su 1945. proterani sa rodni ognjišta u Nemačku, iz istočne i centralne Evrope, takođe i iz bivše Jugoslavije. Povlači se paralela sa savremenim etničkim čišćenjem, i iznosi uverenje da bi ono možda bilo izbegnuto da istina o "etničkom čišćenju Nemaca" nije bila sistematski prećutkivana više od pola veka od tragičnih događaja. Brojevi koji se navode u knjizi govore sledeće: domicilnih Nemaca bilo je u bivšoj Jugoslaviji oko pola miliona, gotovo svi su proterani, u logorima je tokom tri poratne godine pobijeno više od pedeset hiljada starih, dece i žena (mada je brojka o svim stradalima nešto preko devedeset hiljada ljudi).

Autori ovaj "zločinački poduhvat" pravno karakterišu kao genocid. Ne žele da ostave ni tračak sumnje da je u pitanju naj-

teže delo protiv nekog etniciteta, i navode međunarodno-pravne dokumente koji bi trebalo da potkrepe tu tvrdnju, kao i dokumentaciju sa terena. "Da bi savest sveta saznala za njihovu sudbinu i utisnula je u savest sveta, potrebno je podsećanje na činjenicu genocida i počinjene strahote – ubilačko orgijanje, konfiskaciju imovine, lišavanje građanskih prava, slanje u koncentracione logore, plansko zatiranje glađu, epidemijama i etničkim prevaspitavanjem dece", kažu autori u Prologu.

Treba reći da se kao dokazni materijal navodi samo strana koja je stradala. Dokumenta drugačije provenijencije nema.

"Ova knjiga pokušava da se bori protiv prećutkivanja, zataškavanja i zaborava", podvlače autori. Ali, promalja se i jedna praktičnija strana ovoga poduhvata.

"Pojedinci, kao i sva udruženja Nemaca iz bivše Jugoslavije, ne smatraju da gonjenje za ratne zločine počinjene protiv njih zastareva....niti smatraju da je otimačina njihove imovine rešena stvar". Ovi zaključci bi se mogli pokazati kao ključni stavovi čitavoga rada: da se, ako su u životu, pronađu krivci, i da se kazne, kao i da se odredi odšteta, pa i naplati. Često se uzima paralela sa Nemcima i Nirnbergom, koji da su odgovarali za nedela.

Imena potencijalnih krivaca se navode indirektno, kroz priče sa terena. Ali, glavni krivac je Tito i "njegova kamarila", koja je donela genocidne odluke o proterivanju nemačke manjine. Bazične odluke autori nalaze u dokumentima AVNOJ-a. Međunarodni kontekst ih ne interesuje mnogo, osim kad podvlače Titovu podređenost Staljinu.

Kad je o odšteti reč, ona se meri na oko 65 milijardi dolara, poglavito za imovinu koju su Nemci imali na teritorijama sa kojih su proterani. Ali, među samim nemačkim udruženjima postoje različiti pristupi naplaćivanju štete, od totalnih do prilagodljivih prilaza. Umereni smatraju da treba da dođe do “promišljene diskusije o odgovarajućoj i poštenoj nadoknadi, kad se ove (tangirane) zemlje priključe Evropskoj uniji”. Kao treće rešenje navodi se primer Mađarske koja je dala “simboličnu nadoknadu”. Ali, u suštini, prognanici očekuju i moralnu, pored ekonomske nadoknade. Dakle, rehabilitaciju i restituciju.

Autori knjige kažu da je sve ovo za “podunavske Švabe” još uvek jedan “otvoreni dosije”.

Nema sumnje da će pojedini delovi knjige biti diskutabilni za neke delove srpske javnosti. Partizani se, na primer, redovno smatraju teroristima, a NOB se ironizira i smatra hipokrizijom moskovskih eksponenata, komunista. “Titovi partizani nisu imali status boraca-vojnika”, kaže se u knjizi, polazeći navodno od Međunarodne konvencije o vođenju rata. “Tretirani su kao gerilci ili kao bande”. Kao zaključak sledi: “Prema toj međunarodnoj konvenciji pripadnici partizanskih pokreta mogu biti kažnjavani smrću”.

Ili, delovi knjige koji govore o političkom organizovanju nemačke nacionalne manjine pred rat i u toku rata nemaju pred očima realnu perspektivu nemačkog fašizma, koji, uzgred bude rečeno, retko da se i spominje u takvoj izričitoj formulaciji. Elem, kaže se, na primer, da su “vođe (nemačkih nacionalnih) grupa zastupale “idealističke koncepcije nemačkog nacionalsocijalizma”. Biće, nema sumnje, korisno da se negde kasnije objasni u čemu je bio taj “idealizam”.

Brojevi stradali, i svedočanstva o progonu, mada nisu potpuna novost za ovdašnju publiku, ipak su – i pored uvodnih interpretacija u ovoj knjizi koje boluju od ekstremizama – prava drama u svakom pogledu. I stariji čitaoci, a nekmoli mlađi, koji uzmu u ruke ovu knjigu, suočiće se sa jednim bolnim i teškim problemom. Još jednim problemom za savremene Srbe.

Ili kao što autori knjige kažu: “Ona je užasna, okrutna istina, neprijatno, ali neophodno štivo”.

Danas

5-6. mart 2005.

Prof. Zoran Žiletić, priređivač srpskog izdanja kontroverzne knjige “Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948”

Moramo objasniti zašto Nemaca više nema među nama

Nadežda Radović

Prikaz knjige “Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948” objavljen u Danasu je vrlo koristan. Važno je da se ne osporavaju strahote kroz koje su naši Nemci prošli nakon Drugog svetskog rata i strašne žrtve koje su kao narodna manjinska grupa pretrpeli. Sve do ovog prikaza dominirale su tvrdnje da su naše Švabe same zaslužile svoju golgotu ili da je ta golgota izmišljena, kaže za “Danas” profesor germanistike i potpredsednik Društva za srpsko-nemačku saradnju Zoran Žiletić, koji je priređivač srpskog izdanja ove kontroverz-

ne knjige. Teza koja je iz knjige izvučena o ‘idealističkom nacionalizmu’ kaže prof. Žiletić i ukazuje na jednu nedovoljno objašnjenu pojavu u našoj historiografiji. Naime, potreba za nacionalnim identitetom kod naših Nemaca pojavila se tek onda kad su se našli u zemljama sledbenicama Austrougarske, to jest kad su, kao državljani Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije, postali manjina. Osećanje nacionalne pripadnosti, odnosno nacionalizam unutar nemačke manjine je – paralelno sa tom okolnošću – dobio na intenzitetu pod uticajem povratnika iz njenih redova sa školovanja na univerzitetima u Nemačkoj. Do raspada Austrougarske mladež iz redova nemačke narodnosti studirala je, inače, kao i vojvođanski Srbi, u Pešti jer im je to bio najbliži univerzitet. Tek početkom dvadesetih godina XX veka, dakle u osvit nacionalsocijalizma, vojvođanski Nemci šalju svoju decu na studije u Nemačku. Uopšte, život u rasejanju ide na ruku ‘zakasnelom nacionalnom osvešćivanju’, a neretko idealizaciju sive svakodnevice prate takvi procesi. Upravo početkom tridesetih godina neko je – ne sećam se više ko – ovde u našoj sredini rekao, kako se do svesti o pripadnosti naciji u najvećem broju slučajeva ne dolazi razmišljanjem. To je pojam o kome se ne razmišlja nego u koji se veruje. Pogledajte samo našu dijasporu, pa će vam taj “idealistički” aspekt u pogledima na ovdašnje devedesete godine i na rukovodeće ljude te nesrećne decenije biti jasniji.

Nemačka ekskurzija u Kraljevini Jugoslaviji

Postoji zanimljiva knjiga jedne Japanke koja je radila ovde u Ambasadi Japana devedestih godina prošlog veka kad je Japan zastupao interese Nemačke u Miloševićoj Jugoslaviji. Ona u istraživanju, uz ostalo, prati jednu grupu maturanata iz nemačke pokrajine Vestfalije koji su došli na ekskurziju u Kraljevinu Jugoslaviju. U dnevnicima tih mladih ljudi zabeležena je njihova zaprepašćenost kad ih u jednom selu sa nemačkim življem dočekuju sa zastavama i znamenjima Trećeg rajha. Ovi mladi ljudi su živeli u svakodnevici Trećeg rajha i bili kritični prema njoj, dok je njihova dijaspora imala jednu ulickanu i nerealnu sliku. Pa, isto to se nama sada događa. Dijaspore je konsternirana što se Miloševiću sudi u Hagu, a svi koji hoće da razmišljaju i koji su u toj ukletoj deceniji živeli ovde shvataju važnost tog suđenja.

* *Sa kojom idejom je ova knjiga nastala?*

– Knjiga je nastala kao rezultat, vrlo skraćen i kondenzovan, velikog rada Radne grupe za dokumentaciju koja je inače izdala četiri opsežna toma dokumentarne građe i svedočenja o strahotama kroz koje su prošli jugoslovenski Nemci od 1944. do 1948. godine u Jugoslaviji. Postoji i nemačko, takođe skraćeno izdanje te četvorotomne knjige, ali mi smo preveli izdanje koje je pripremljeno za englesko jezičko područje. Time je izbegnuta suviše izražena nacionalna obojenost teksta. Nemačka dijaspora iz SAD je upozorila autore da suviše izraženo nacionalno akcentovanje umanjuje vrednost knjige i otežava američkom čitaocu da prihvati njene istine. Dakle, pred nama je ova verzija knjige.

* *Šta je izmenjeno u našoj verziji ove knjige?*

– Ponešto je i u ovoj verziji prilagođeno ovdašnjem čitaocu. Na primer, uporno ponavljanje četnici, pa četnici ide zapravo bez uvida šta taj pojam sve može da znači i označava ovdašnjem čitaocu. Najmanje pet kategorija bi se ovde moglo podvesti pod pojam ‘četnik’. Četnici su Srbi u potonjoj Makedoniji gde je “četovanje” uoči Prvog svetskog rata smenilo “haj-

dukovanje” kao jedini mogući vid oružanog otpora pod Osmanlijama. Zatim, postojao je četnički nacionalistički pokret između dva svetska rata. Pa, četnici koji nisu prišli Draži Mihailoviću i oni četnici koji su mu prišli. Jer oružani otpor na početku nemačke okupacije pokrenuli su pripadnici vojske Kraljevine Jugoslavije koji nisu hteli da polože oružje nakon kapitulacije. Draža Mihailović je od partizanske strane samo izvikao, pretvoren u četničkog vođu, mada ni izdaleka svi četnici nisu prišli njemu. Postojale su brojne autonomne grupe i zapravo najviše zločina sa četničke strane su počinile upravo te otpadničke grupe. Posebno pitanje su Šešeljevi četnici. U njihovom slučaju mislim da je reč ‘četnici’ zloupotrebljena da bi se četništvo dodatno kompromitovalo, kada je postalo jasno da se represivnim merama istina neće moći još dugo skrivati. Iz svih tih razloga ja sam se, kao priređivač srpskog izdanja ove knjige, odlučio da reč ‘četnici’ u prevodu na srpski zamenim rečju ‘ravnogorci’. Konsultovao sam se u vezi s tim i sa dr Kostom Nikolićem, koji je na Filozofskom fakultetu branio doktorsku disertaciju na temu Ravnogorskog pokreta.

Zatim reč ‘foksdojčeri’, koju je engleski prevodilac prevodio sa ‘ethnic German’, nije ostavljena ni u izvornoj varijanti niti je kalkirana sintagmom ‘etnički Nemci’. Upotrebili smo izraz ‘jugoslovenski Nemci’ ili ‘vojvođanski Nemci’ ili ‘podunavske Švabe. Inače reč ‘folksdojčer’, koja je ovde dobila negativnu konotaciju, znači “Nemac po nacionalnosti izvan nemačke države, Nemac kao manjinac”, da bi se jezički razlikovali od Nemaca sa nemačkim državljanstvom.

* Zašto je ova knjiga važna za našeg čitaoca?

– Godine 1944. bilo je četvrt milenijuma kako su se prvi Nemci naselili u Vojvodini. U slovenačkom Kočevju su Nemci od XIII veka, a u Štajerskom takozvani Donještajerci od 1140. godine. Svi oni su skupa platili na kraju Drugog svetskog rata. Većina ih je ostala jer su verovali da ništa nisu skrivili. Postojalo je i iskustvo nakon Prvog svetskog rata. Tada se Nemcima ništa neprijatno nije dogodilo zato što su služili Austrougarskoj vojsci. Oko 200 000 Nemaca koji su u Vojvodini ostali verovali su da im se ništa neće dogoditi. Dakle, mi moramo imati valjano objašnjenje zašto Nemaca više nema među nama.

Knjiga je vrlo važna u procesu suočavanja sa prošlošću. Ona nam pokazuje da i u našoj sredini ima ljudi sklonih nasilju, čak i sa sadističkim sklonostima, kao što ih ima u svim narodima. Ti ljudi su se u prve tri godine Titove Jugoslavije bili razmahali, naročito u odnosu na decu, starce i bolesne među našom nemačkom manjinom. Suštinske razlike nema u onome što se dešavalo u nemačkim logorima za vreme Drugog svetskog rata i u ovim našim nakon završetka Drugog svetskog rata. Treba imati u vidu i neke karakteristike naroda. Nemci i kad rade naopake stvari, rade ih “temeljno”. Naši logori su bili loše organizovani, pa se išlo samo na izgladnjivanje, ponižavanje, bilo je mučenja, likvidacija, uskraćivanja mogućnosti za ličnu i kolektivnu higijenu što je dovelo do masovnog umiranja od trbušnog tifusa... Mnogo ljudi je stradalo u tim logorima – na području Jugoslavije 64000, a u Vojvodini nešto preko 47000 ljudi, najviše dece i staraca. Na primedbe tipa: “A, koliko su oni pobili jevrejske dece?” mora se odgovoriti da ‘zločin ne pravda zločin’. Strašno je ono što su neki Nemci uradili Jevrejima, ali strašno je i ono što je u znak odmazde urađeno našim Nemcima. Za patnje Nemaca, kao i ranije za preteške patnje Jevreja uveliko su krivi i saveznici koji nisu razumno pregovarali i spa-

savali ljude. Ovdašnja vlast je imala, ako ne eksplicitnu, a ono prećutnu, saglasnost za ono što je učinjeno Nemcima ovde, kao što je svojevremeno na ponude nemačkih vlasti da se Jevreji isele oklevanje saveznika bilo okidač za logorisanje Jevreja. Ne govorim o nepravdosti i ovih rešenja, nego se samo pitam koliko bi bilo manje ljudske patnje da je postojala spremnost da se nađe racionalnije rešenje.

Knjiga je prilika i da se oslobodimo nekih simplifikovanih predstava o Nemcima koje karakterišu pre svega udžbenike. Uzmite na primer ona dva gotovo zaboravljena spomenika u Košutnjaku – jedan je podignut Nemcima koji su 1915. osvojili Beograd forsirajući Savu preko Ade Ciganlije i Banovog brda, a drugi su Nemci podigli “Hrabrom srpskom protivniku”. Reč je o civilizovanom gestu koji ne treba zaboraviti, uprkos dubokom neprijateljstvu.

Na početku Drugog svetskog rata, jedan od aviona koji je odvozio članove vlade u izbeglištvo, i zlato naravno, Nemci su oborili negde u Grčkoj. U tom avionu poginuo je i jedan od najvećih srpskih istoričara Vladimir Ćorović. Nemci su oficire iz tog aviona sahranili sa svim ratnim počastima.

* *Očekujete li otpore pojavljivanju ove knjige?*

– Bojim se da će biti žestokih reakcija pre svega među pripadnicima “stare škole”. To je škola koja sledi teze fabrikovane po institutima za istoriju međunarodnog radničkog pokreta do raspada Druge Jugoslavije koje je imala svaka od socijalističkih republika od Triglava do Đevdelijske. Tu je i ubistvo žandara Lončara zaduženog za red na seoskom vašaru u Beloj Crkvi proglašeno za početak ustanka protiv nemačkog okupatora. Mnogi od tekstova koje su oni publikovali bili su mimo fakata, ali su bezpogovorno obavezivali školske programe i medije. Otuda u tim tekstovima nigde ne možete naći da se Tito uključio u NOB tek nakon Hitlerovog napada na Sovjetski Savez ili da je posle propasti Užičke Republike morao da beži iz onda još rojalistički raspoložene Srbije. A još manje da mu je u tome pomogao prvi zlotvor među nacističkim vođama u Nedićevoj Srbiji Majsner, koji je računao na uspeh koji će Tito imati u rasrbljavanju srpskog naroda.

* *Mi se danas nalazimo u situaciji koja po mnogočemu nalikuje na nemačku situaciju posle Drugog svetskog rata. Može li to iskustvo da nam pomogne u suočavanju i sa onim što se događalo u najbližoj istoriji?*

– Samo što kod nas postoji odbojnost prema nemačkoj strani čak i kad je ona sasvim u pravu. Pitanje je hoće li njihov obračun sa vlastitim očevima ovde ikada biti shvaćen. Hoće li i dete našeg ratnog zločinca dolaziti na grob da se pomokri na njega mrtvog zbog njegovog učešća u ubistvu nedužnih Muslimana u Štrpcima, u Srebrenici... Pitanja: šta su oni radili u Aušvicu, Buhenvaldju, Treblinku... nas ne oslobađaju odgovornosti za ono što je Nemcima urađeno u Kničaninu, Gakovu, Bačkom Jarku, Molinu, Kruševlju... Ova knjiga je sa tog aspekta vrlo važna.

Danas

7. april 2005.

Otvoreno pismo episkopu

šabačko-valjevskom Lavrentiju

Partizani kao banda, Nemci kao armija

Nikola Simićević, pesnik i novinar

Poštovani gospodine Lavrentije,

U drugoj polovini februara na adrese pojedinih naših sugrađana stizala je knjiga pod nazivom Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948, čiji su suizdavač i Društvo za srpsko-nemačku saradnju, na čijem ste vi čelu, uz koju je išlo i jedno vaše propratno pismo.

U knjizi se govori o stradanju Nemaca na tlu bivše Jugoslavije Drugog svetskog rata, pri čemu se pominje i njihovo stradanje širom centralne i istočne Evrope iz kojih je proterano njih oko 15 miliona. U vašem pismu se kaže kako je vašem Društvu osobito stalo da se građanima Srbije predoči šta se sve dešavalo sa njihovim sugrađanima nemačke nacionalnosti tokom prve tri posleratne godine. Kada se ima u vidu da je pre Drugog svetskog rata u Jugoslaviji živelo oko pola miliona Nemaca, a da ih danas praktično i nema, jasno je da je pravna, ali i moralna obaveza države i svih nas pojedinaca da u skladu sa vlasti-

tim mogućnostima pomognemo rasvetljavanju pitanja ovog drastičnog smanjenja broja građana nemačke nacionalnosti. Držeći se načela da žrtve nemaju nacionalnost i da je svako ubistvo koje nije počinjeno u samoodbrani zločin, apsolutno podržavam ideju da se svi zločini počinjeni nad nemačkim civilima nakon Drugog svetskog rata ispituju i istraže.

Međutim, postavlja se pitanje da li je odista cilj gore navedene knjige da na objektivan način ukaže na pomenute zločine, ili pak, da se postignu određeni ideološki, politički i drugi ciljevi i interesi.

U knjizi se naime govori da su nad nemačkim civilima od strane Titovog režima sprovedena masovna ubijanja, lišavanje građanskih prava, proterivanje, slanje u koncentracione logore, konfiskacija imovine i sl. Pri tome se kao dokaz uzima samo oštećena strana, dok nekih konkretnijih dokaza i dokumenata nema.

Posebno problematično mesto u knjizi predstavlja to da se partizani redovno kvalifikuju kao teroristi. S tim u vezi, za pripadnike NOP se kaže da nisu imali status boraca vojnika, već da su “tretirani kao gerilci ili kao bande”, te se uz to dodaje: “Prema toj međunarodnoj konvenciji pripadnici partizanskih pokreta mogu biti kažnjavani smrću”?! Taj deo potpuno zbunjuje, jer kada se ima u vidu da se teroristima i gerilcima nazivaju naoružane grupe ljudi koje deluju protiv civilnog stanovništva i legitimnih organa vlasti i države koju ne priznaju, onda nužno sledi zaključak da je nemačka okupaciona vlast u Jugoslaviji bila legitimna vlast?! Takođe, navedeni citat iz knjige ukazuje na to da njeni autori očito opravdavaju sva ona streljanja koja je provodio fašistički okupator prema zarobljenim pripadnicima NOP, među kojima je, uzgred rečeno, bilo i žena i dece. Da li to onda znači da su grobovi Save Kovačevića, Milana Ilića i Boška Buhe i na desetine hiljada drugih časnih i čestitih pripadnika partizanskog pokreta, koji su stradali verujući da se bore za slobodu svog naroda, grobovi terorista koje je bilo opravdano ubijati? Da li su se u bici na Sutjesci borili srpski teroristi protiv vojske legitimne države na ovim prostorima – nacističkog rajha, ili je to bila borba porobljenog protiv okupatora? Ko je na čiju zemlju silom došao – Srbin na nemačku, ili Nemačkin na srpsku?

Zapanjuje i to da se u knjizi nigde izričito ne pominje nemački fašizam već se kaže da su “vođe nemačkih nacionalnih grupa (odnosi se na političke vođe nemačke manjine u Jugoslaviji) zastupale “idealističke koncepcije nemačkog nacional-socializma”, pri čemu se ne objašnjava šta je taj “idealizam” zapravo značio.

Sasvim je očigledno da autori ove knjige svesno pokušavaju da potpuno iskrive sliku o događanjima na tlu bivše Jugoslavije tokom Drugog svetskog rata i nemačke okupacije zamenjujući mesta žrtvi i zločincu, oslobodiocu i okupatoru. Opet ću ponoviti ono što sam rekao na početku, da u potpunosti podržavam svaku ideju i inicijativu da se istraže svi zločini, pa tako i zločini nad nemačkim civilima u Jugoslaviji, ali nikako ne mogu podržati i pozdraviti ideju da se na ovakav jedan beskrupulozan način falsifikuje istorija. Uz to bih naglasio i da se o jednim zločinima ne može govoriti tako što će se drugi zataškavati i prećutkivati. U tom smislu zapanjuje i činjenica da se u ovoj knjizi nigde, čak ni u naznakama, ne pominje genocid stravičnih razmera počinjen nad srpskim narodom u Drugom svetskom ratu upravo od strane nemačkih nacista i njihovih save-

znika. Kako to da se nigde u knjizi ne pomene masovno ubijanje srpskih civila u Kragujevcu (setimo se samo streljanja đaka), Kraljevu, Mačvi, na Banjici i drugim logorima širom bivše Jugoslavije; zatim ubistvo na najsvirepije i najmonstruoznije načine oko milion Srba i još oko 100 hiljada Jevreja i Roma u Jasenovcu i drugim logorima zloglasne NDH od strane ustaša koji su imali punu podršku i apsolutno odrešene ruke od svojih gospodara – nemačkih nacista da počine sve te zločine. Niko stoga nema pravo da se kvalifikovanjem onih koji su se protiv takvog okupatora borili, ma kom ideološkom pravcu pripadali, na tako bestijalan način ruga grobovima svih tih nevino nastradalih ljudi.

Međutim, ono što dodatno zapanjuje, svakako više od svega prethodnog, je pitanje otkuda to da jedan episkop Srpske pravoslavne crkve stoji iza jedne takve knjige. Zato vas, kao građanin ove zemlje, kao Srbin koji poštuje Srpsku pravoslavnu crkvu svestan važnosti njene uloge u negovanju i očuvanju nacionalnog bića srpskog naroda, javno pitam: Zašto ste učestvovali u objavljivanju pomenute knjige i koji su vas motivi na to naveli, kada je evidentno da ta knjiga ne samo da ne brani, već i potire istinu?

* * *

Kada se ima u vidu da je pre Drugog svetskog rata u Jugoslaviji živelo oko pola miliona Nemaca, a da ih danas praktič-

no i nema, jasno je da je pravna, ali i moralna obaveza države i svih nas pojedinaca da u skladu sa vlastitim mogućnostima pomognemo rasvetljavanju pitanja ovog drastičnog smanjenja broja građana nemačke nacionalnosti. Držeći se načela da žrtve nemaju nacionalnost i da je svako ubistvo koje nije počinjeno u samoodbrani zločin, apsolutno podržavam ideju da se svi zločini počinjeni nad nemačkim civilima nakon Drugog svetskog rata ispituju i istraže

Danas

12. april 2005.

Povodom teksta "Nemci kao armija, partizani kao banda" Nikole Simićevića u listu DANAS od 7. aprila 2005.

Nisam sreo plemenite partizane

Stefan Barth, Erlangen

Povodom objavljivanja knjige "Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948" gosp. Simićević je naveo nekoliko argumenata koji traže odgovor.

U prvom delu pisma piše da treba pomoći rasvetljavanju pitanja drastičnog smanjenja broja građana nemačke nacionalnosti od 540.000 na oko 10.000 i da žrtve nemaju nacionalnost. Sa time sam potpuno saglasan. Iako se može postaviti pitanje: zašto tek 60 godina nakon rata a ne pre? Posle rata je, inače, ostalo oko 200.000 Nemaca, među njima više od 40.000 dece do 14 godina u Jugoslaviji.

Da ne bi došlo do nesporazuma, hoću unapred da naglasim da niko od Podunavskih Švaba neće da ospori odgovornost Nemačke i jednog dela Podunavskih Švaba za one zločine koji su se u ime nemačkog naroda desili na prostoru Jugoslavije za vreme Drugog svetskog rata i da omalovaži te žrtve. Naprotiv, o žrtvama fašizma i nacizma, naročito Jevreja, treba govoriti i pisati i one se ne smeju zaboraviti. Samo je jedna bitna razlika u posmatranju nevinih žrtava. Dok su zločini posleratne vlasti u Jugoslaviji nad Podunavskim Švabama prećutkivani, pa se o njima nije smelo ni govoriti niti pisati duže od pola veka, o drugim žrtvama se to moglo. Šta više, posleratne vlasti u Jugoslaviji su širile propagandu protiv nemačke manjine i za "bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije" gurali svu odgovornost na nju. @rtve komunističke vladavine, ubijanje, koncentracioni i radni logori u kojima su stradali civili nemačke narodnosti u Titovoj Jugoslaviji, bile su tabu teme. To je dovelo do jednostrane i pogrešne slike, da su svi Nemci bili za Hitlera i njegovu politiku. Niko se nije ni potrudio da tu sliku koriguje, jer bi onda Titova vlast morala da obrazloži svoje zločine nad jugoslovenskim Nemcima od novembra 1944. do marta 1948. i konfiskaciju njihove imovine.

Gosp. Simićević piše, da se u knjizi govori o ubijanju, prerivanju, lišavanju građanskih prava, teranju u koncentracione logore, konfiskaciju imovine i sl. ali da konkretnih dokaza nema. Mene je zapanilo da jedan novinar koji živi u Srbiji tako nešto kaže. Više od pola veka su ta pitanja bila tabu tema i prepuštena propagandi sa tvrdnjom: "Svi Nemci u Jugoslaviji su bili nacisti" čime se obrazlagala konfiskacija imovine i uči-

njena zlodela. A dokazi? Ima ih više nego dovoljno samo treba pročitati zapise na hiljade svedoka.

Ja ću novinaru navesti svoj primer. Imao sam nepunih osam godina kad su nas oterali u logor Bački Jarak. Tamo je pomrlo uglavnom od gladi i bolesti, ali i od streljanja, oko 6.400 logoraša, većinom starci i deca. Moja prababa je tamo ostavila svoje kosti. Zakopani su u masovne grobnice, goli, naslagani u tri sloja. Taj posao su morali obaviti sami ulogoreni Nemci. Imena su registrovali takođe Nemci koji su znali srpski i vodili evidenciju.

Te masovne grobnice je vlast u međuvremenu odstranila i tamo izgradila stambene zgrade i industriju. Zadatak novinara bi bio, da se raspita ko je naredio da se unište posmrtni ostaci 6.400 nevinih žrtava i zašto? I mi poštujemo svoje umrle kao što to čine i Srbi, Mađari i drugi. Za vreme okupacije ni jedan srpski grob a kamoli groblje nije okrnjeno. Posle oslobođenja su naši grobovi ili uništeni ili se još uništavaju. Spomen ploče su razbijali i razvlačili za građu. U mom rodnom Futogu ima tri nemačka groblja, bolje rečeno, ostataka groblja. Tragovi Nemaca se u Srbiji još uvek uništavaju. A arhivi? Da li će otvaranje arhiva uneti svetlo u ono što se događalo? Sigurno da hoće, ako komunističke vlasti nisu u međuvremenu uništile neprijatne dokaze, što u diktaturama nije ništa neobično.

Nemačke mesne zajednice iz nekadašnje Jugoslavije su od samog početka savesno skupljale detaljne podatke o svojim posleratnim civilnim žrtvama, proveravajući ih sa više svedoka. Podatke su objavili u osam tomova sa ukupno više od 7.000 stranica. Te podatke može svako da vidi u bibliotekama zemalja proizašlih iz bivše Jugoslavije, svaki ko ima ozbiljnu nameru da se pozabavi tim pitanjima.

Dalje se kritikuje što se partizani u knjizi kvalifikuju kao teroristi. To je definicija iz vojne terminologiji. Kod nemačkog življa se taj naziv urezao zbog toga što partizani nisu štedeli nemačka naselja. Ubijali su nemačke seljake prilikom rada u polju, jednostavne, vredne ljude, ne naciste. Nas su oterali u logor udarajući nas kundakom. Moram priznati da ni ja za vreme logora nisam imao prilike da upoznam plemenite partizane. Ja sam upoznao samo grube, naduvene, zle, halapljive i primitivne partizane. Radije bi upoznao plemenite. Za plemenite sam tek čuo u nastavi istorije u srpskoj školi koju sam pohađao posle izlaska iz logora. Dva moja profesora gimnazije su u razredu pričali da su bili u partizanima. Oni su bili korektni ljudi. Jedan profesor je još živ i njega ponekad posetim, jer ga cenim.

Okupaciona vlast Hitlerove Nemačke je bila nelegalna u Jugoslaviji. To u Nemačkoj pišu novine otkada posleratna SR Nemačka postoji. I to nije sporno. Svaki novinar o tome može da se informiše. Samo se pritom ne sme nemački živalj u Jugoslaviji poistovećivati sa tom okupacijom i osuditi kolektivno kao nacistički. Ali baš to se već više od pola veka javno čini.

Zločine u Kragujevcu, Kraljevu, Mačvi i dr. niko ne prećutkuje, niti to ima veze sa Podunavskim Švabama. To su poznate činjenice i nova vlast je to posle rata opširno opisivala i podigla im spomenik. Ja sam bio još kao dečak kod spomenika za streljanu školsku decu u Kragujevcu, zločin počinjen kao odmazda za ubistvo 26 nemačkih vojnika. Mislim da nema normalnog čoveka koji taj zločin Vermahta ne bi osudio! Ali zašto se prećutkuju 1036 dečije žrtve u Kničaninu? Zar ta nevinna deca nisu zaslužila da dobiju spomenik? I zar ne bi bilo dostojno da se zajedno okupimo nad njihovim grobovima u tuzi

za njima i da ne dopustimo da se tako nešto ubuduće ponovi? I gosp. Simićević bi o tome kao pesnik mogao u stihovima izraziti svoja osećanja. Da ne govorimo o onoj nemačkoj deci koji su nestala u komunističkim dečijim domovima, odnarođena i promenjenog identiteta da ne bi doznali ko su ustvari.

Članovi Društva za srpsko-nemačku saradnju kažu: "Mi smo hrišćanski i civilizovan narod i hoćemo da se rasvetli i sudbina naših nemačkih sugrađana posle rata." Ja sam im za takav stav zahvalan, jer želim da se i nevinim žrtvama mog naroda koji je tamo živio stotinama godina vrati identitet.

Danas u Nemačkoj živi više od 550.000 građana Srbije i Crne Gore, što je više nego što je pre rata živelo Nemaca u celoj Jugoslaviji.

* * *

Nemačke mesne zajednice iz nekadašnje Jugoslavije su od samog početka savesno skupljale detaljne podatke o svojim posleratnim civilnim žrtvama, proveravajući ih sa više svedoka. Podatke su objavili u osam tomova sa ukupno više od 7.000 stranica...

Danas

12. april 2005.

Zločini se ne dele na naše i njihove

Stjepan A. Seder

"Zašto ste učestvovali u objavljivanju pomenute knjige i koji su vas motivi na to naveli, kada je evidentno da ta knjiga ne samo da ne brani, već i potire istinu?"

Ovom rečenicom završava Nikola Simićević, pesnik i novinar, svoj tekst: "Nemci kao armija partizani kao banda", objavljen u Danasu od četvrtka 7. aprila 2005. godine, obraćajući se episkopu šabačko-valjevskom Lavrentiju.

Ova knjiga je upravo i objavljena zbog istine. Jer istina, kada su jugoslovenski državljani nemačkog porekla – Nemci, kako ih naziva gospodin Simić, u pitanju još uvek nije obelodanjena, i dostupna svim građanima Jugoslavije. Očigledno, istina nije poznata ni gospodinu Simićeviću, kao uostalom ni svima nama, i upravo zato knjiga, koju napadate, ima izuzetan značaj. Njen prevashodni cilj je da upozna ljude i o stradanju građana Jugoslavije nemačkog etničkog porekla nakon završetka II svetskog rata.

Istina o stradanju Srba, Jevreja, Roma... koji su bile žrtve nacističkog režima je opšte poznata. O tome su pisane knjige i snimani filmovi. Međutim, kada je u pitanju stradanje jugoslovenskih građana nemačkog etničkog porekla, o tome se ne zna ništa. O tome, ne da nisu pisane knjige i snimani filmovi, nego se jednostavno o tome ćutalo. I ćuti se još i danas. Zašto Vam smeta jedan glas razuma? koji poziva na upoznavanje sa istinom, koja nije istina samo jednog naroda. Jer na istinu niko nema tapiju. Ona je jedna, mora biti javna i svima dostupna.

Da li i dalje treba da se ponašamo kao da prema jugoslovenskim Nemcima nisu počinjeni nikakvi zločini, kao da nisu proterani iz svoje države i kao da nikad nisu ni živeli u Jugoslaviji? Za Vašu informaciju, ali i radi upoznavanja čitateljstva, danas u Vojvodini, živi svega oko 4.000 Nemaca, a to je 140 puta manje nego što ih je bilo uoči II svetskog rata.

Danas u SR Nemačkoj živi oko 570.000 Srba, a to je približno onoliko koliko je bilo Nemaca u Jugoslaviji uoči II sv. rata, i to potpuno bezbedno. Nikome ne pada na pamet da njih optužuje za stradanje jugoslovenskih državljana nemačkog etničkog porekla nakon Drugog svetskog rata. Nemci – jugoslovenski državljanima, čija je imovina konfiskovana, čak ni ne iskazuju želju za povraćajem te imovine i imaju puno razumevanje za današnje vlasnike nekadašnje njihove imovine.

Odlukama nove vlasti pred kraj, i po okončanju rata, celokupna nemačka populacija u Jugoslaviji – Vojvodini je proglašena krivom za ratne strahote koje je pretrpelo stanovništvo Jugoslavije, te je van zakona stavljeno više od 550.000 Nemaca – državljana Jugoslavije. Proglašeni su narodnim neprijateljima, oduzeta im je imovina, državljanstvo i građanska prava. Deo tih Nemaca je utočište i novi život pronašao u svome zavičaju, ali je veliki deo njih stradao u logorima za Nemce u Jugoslaviji ili pak u logorima u SSSR-u. Ni danas se ne zna tačan broj stradalih u logorima u Jugoslaviji – Vojvodini, ne znaju se njihova imena. O živima se nije vodila nikakva evidencija, a još manje o umrlim.

Skupština AP Vojvodine je, u cilju sagledavanja istine o događajima u Autonomnoj pokrajini Vojvodina od 1941. do 1945. obrazovala Anketni odbor. Već prvi rezultati anketnog odbora su došli do imena preko 90.000 žrtava.

Nije sporno da su nemačke okupacione snage tokom rata počinile brojne zločine i prema civilnom stanovništvu Jugoslavije, ali su nemačka država i Nemci spoznali svu krivicu režima Trećeg rajha. Brojni počinioci zločina su odgovarali i mnogi osuđeni na smrtne kazne za nauk budućim generacijama, da se ni u ratu ne smeju činiti zločini. Iako ova spoznaja sopstvene krivice ne može da opravda počinjene zločine, “prija” saznanje da je ta država uspela da prevaziđe sopstvenu oholost i sujetu i da poruči svetu da ova država nije ista, da na ostale države “gleda drugim očima”, i da želi da sarađuje i živi u ljubavi sa ostalim državama. Otvorila je svoje arhive i dozvolila uvid u njih istraživačima celog Sveta.

Srpska pravoslavna crkva se nije do sada oglašavala, kada su u pitanju stradanja Nemaca – jugoslovenskih državljana nakon II svetskog rata. I na takvo ponašanje SPC se morao staviti znak pitanja. Jer, SPC je opšte prihvaćena, iako formalno pravoslavlje nije proglašeno za zvaničnu, državnu religiju. Pravoslavnu religiju ispoveda najveći broj državljana Jugoslavije i to joj obezbeđuje i položaj i uticaj koji nije ni pokušala da iskoristi i digne svoj glas protiv nehumanog postupanja sa ovim ljudima. Da li je pripadnost jugoslovenskih Nemaca drugoj religiji – veroispovesti bio razlog zašto je ćutala i da li to može da opravda njeno ćutanje? Hrišćanstvo počiva na nekoliko osnovnih načela, sročениh u Božje zapovesti, među kojima su i “Ne ubij”, “Ne ukradi”, “Ne reci lažna svedočanstva” i “Ne poželi tuđe stvari”. Sasvim je sigurno da su svi učesnici u ovakvom postupanju prema ovim našim sugrađanima povredili bar po neko od ovih osnovnih načela Hrišćanstva. Ovo i Srpska pravoslavna crkva dobro zna, i upravo ovaj postupak vladike Lavrentija, i njegov potpis na pismu uz knjigu govori da smo svi pred Bogom jednaki, da nema većih i manjih krivaca, većeg i manjeg, našeg i njihovog zločina. Gest vladike Lavrentija je na čast Srpskoj pravoslavnoj crkvi, hrišćanski korak brige za bližnjeg.

Danas

(nije objavljeno)

Povodom pisma Nikole Simićevića u listu DANAS od 07. 04. 2005. pod naslovom:

“Nemci kao armija, partizani kao banda”

Dr Zoran Žiletić

Nikola Simićević, pesnik i novinar, u otvorenom pismu episkopu šabačko-valjevskom Lavrentiju u listu DANAS od 07. aprila, pita se otkuda to da jedan episkop Srpske pravoslavne crkve stoji iza knjige *Genocid nad pripadnicima nemačke manjine u Jugoslaviji 1944-1948.* uz napomenu da je on – kao Srbin koji poštuje SPC – svestan važnosti naše Crkve za očuvanje srpskog nacionalnog bića.

U sklopu toga nameće se, međutim, pitanje da li je srpsko nacionalno biće zamislivo izvan hrišćanske ideje o istinoljublju i čovekoljublju.

Zar nije za očekivati od srpskog naroda kao hrišćanskog da sasluša ožalošćene zbog gubitka njihovih najbližih, tj. da ne okreće leđa ni stradalnicima iz redova drugih nacionalnih zajednica koji su mu, uz to, još i braća i sestre u Hristu?

Istovremeno nas episkop Lavrentije poziva da se suočimo sa okolnošću da među Srbima nema samo žrtava već i počinilaca etničkog čišćenja o čemu je trebalo odavno otvoreno progovoriti. Šezdeset godina ćutanja na srpskoj strani je jatakovanje koja je sve Srbe načinilo saučesnicima zločina!

Episkop se – zajedno sa Društvom za srpsko-nemačku saradnju, koje je suizdavač pomenute knjige i čiji je on predsednik – istovremeno nada da će svaki čitalac te knjige pristati uz istinu, ma koliko ona bila gorka. Samo tako se, naime, možemo uvrstiti kako među poštovaoce uspomene na nevine među žrtvama tako i među poštovaoce hrišćanske i evropske zajednice vrednosti.

Potpisnik ovih redova, sa svoje strane, pita se zar, kao hrišćanski narod treba, i posle Tita i Miloševića, da nastavimo sa prećutkivanjem, samoobmanjivanjem i obmanjivanjem. Zar to nije istovremeno i nedostojno čoveka kao moralnog bića, bio on vernik ili ne? Šta to ljude koji pišu knjige na temu genocida na tlu Jugoslavije i Srbije motiviše da Srbe, Rome i Jevreje predstavljaju kao jedine žrtve? Istina ih sasvim sigurno u tome ne pokreće. Kakve to generacije stasaju koje njihovi nastavnici navikavaju na neistine vodeći ih u muzeje genocida u kojima se prećutkuju žrtve ostalih etničkih zajednica u njihovom okruženju?

Tema knjige o genocidu nad nemačkom manjinom u Titovoj Jugoslaviji nisu, inače, ratne nego posleratne godine – i to samo posleratne godine u Vojvodini, Slavoniji, Dolenjskom i Kočevlju, i isključivo iz perspektive pripadnika te manjine kao civila u ulozi žrtve.

To što se izgon jugoslovenskih Nemaca iz njihovih domova i njihova internacija po logorima u organizaciji Titove vlasti – onda kada se bojažljivo tematizuju – opravdavaju neprijateljskim držanjem nekih među njima prema Kraljevini Jugoslaviji i(li) prema njenim ne-nemačkim građanima tokom Drugog svetskog rata, nije ni moralno ni pravno utemeljeno. Pogotovu se time ne može opravdavati masovno umiranje civila nemačke narodnosti od gladi, zime i epidemija po logorima od Kničanina do Celja.

Kao čitalac Nikola Simićević, inače, i sam veli kako je (da li samo srpska?) država u moralnoj obavezi da rasvetli pitanje drastičnog smanjenja broja svojih građana nemačke nacionalnosti. Njegove reči da žrtve nemaju nacionalnost, da je svako ubistvo, kad nije učinjeno u samoodbrani, zločin, zvuče, ustvari, kao priznanje Društvu za srpsko-nemačku saradnju što se latilo suizdavanja i distribucije pomenute knjige. Njegova izjava da je apsolutno za to da se svi zločini počinjeni nad nemačkom manjinom nakon Drugog svetskog rata ispituju i istraže, opravdava pojavu dotične knjige i na srpskom jeziku.

Ali Simićević se na tome zaustavlja konstatujući da se u knjizi, koju u svom propratnom pismu njenim čitaocima preporučuje vladika Lavrentije, polazi od dokaza samo oštećene strane. Simićević pri tome reaguje u okvirima klišeiranog očekivanja ovdašnjeg čitaoca. Jer o tome šta se, zapravo, događalo sa jugoslovenskim Nemcima koji su ostali u Jugoslaviji nije se ovde, nažalost, sve do nedavno moglo otvoreno govoriti a po arhivama je daleko najveći deo materijala i nadalje pod ključem ili je uništen.

To u svom tekstu “Osveta i stid”¹⁾, kaže i književnik i publicista Ivan Ivanji, rodnom iz Zrenjanina, zatočenik nemačkog logora smrti Buhenvald do maja 1945, u koji je odveden kao dete. On je, inače, po mom znanju, prvi u Srbiji, a možda i u čitavoj Jugoslaviji, već 80tih godina, pisao o golgoti vojvođanskih Nemaca u prve tri posleratne godine Titove vlasti.

Društvo za srpsko-nemačku saradnju, znajući za nedovoljnu istraženost sudbine ovdašnjih Nemaca od kasne jeseni 1944. do marta 1948, pošlo je od toga da centralno mesto u knjizi zauzimaju svedočenja preživelih logoraša kao oštećene strane. Smatralo je da ta svedočenja treba učiniti dostupnim i ovdašnjoj javnosti takva kakva su. Pogotovu što je arhivska građa na tu temu još uvek nedostupna čak i za naše istraživače a nekmo li za strance i, ponajpre, za oštećenu stranu.

Simptomatično je da se npr. gotovo svakom prilikom kaže kako su “domaće Švabe” uoči Aprilskog rata preko tajnih radio-stanica “Nora” i “Vera” slale poverljive podatke u Treći rajh ali do danas sadržaj tih telegrama nije dostupan istoričarima – ni našim ni “njihovim”.

Drastičan primer višedecenijskih neuspelih pokušaja da neko od naših bivših sugrađana nemačke narodnosti dobije uvid u ovdašnju arhivsku građu, predstavlja pokušaj prof. Univerziteta u Gracu u penziji dr-a Antona Šerera, rodnom iz Bukina u

1) U: Slobodan Mirić: *S one strane rata. Ispovesti odžackih Švaba*. Odžaci 2004, str. 161-167

Bačkoj, da prouči beleške Branimira Altgajera, vođe nemačke manjine u Pavelićevoj Hrvatskoj, koje je Altgajer kao zatvorenik sačinio po nalogu UDB-e u Zagrebu u mesecima uoči njegovog pogubljenja.

Pri tome prof. Šerer nikada nije slovio za “neprijatelja naše zemlje” ili čak “srboždera” – naprotiv! Osim toga on je u prvim godinama posle Drugog svetskog rata spasao arhivski primerak doktorske disertacije Ive Andrića branjene sredinom 20tih godina prošlog veka na tom univerzitetu, koji je zamalo, otišao u staru hartiju, i tako omogućio njeno prevođenje na srpski i njen ulazak u naše kulturno nasleđe, na čemu smo mu svi mi, zajedno sa Andrićevom zadužbinom, posebno zahvalni.

Početni haos i pljačka u prvim danima posle oslobođenja, koje se gotovo nigde na istoku Evrope nisu dali izbeći, ne stoji, inače, u uzročno-posledičnoj vezi sa genocidnom sistematičnošću u tretmanu jugoslovenskih Nemaca tokom narednih nedelja i meseci po vojvođanskim selima sa nemačkim življem kao većinskim.

Primer za najraniji vid sistematičnosti u čišćenju Vojvodine od domaćih Nemaca predstavlja svedočenje Leopolda Rorbahera u knjizi *Narod izbrisan sa lica zemlje* iz 1949. Ivanji tu epizodu inače svrstava u pogromašku. U tom se odlomku, naime, govori i o blokadi dela Velikog Bečkereka (Zrenjanina) u kome su živele “domaće Švabe”. Partizanske grupe krenule su

u rano jutro 10. oktobra 1944 od kuće do kuće i gdegod su našli nekog muškarca pitali su ga je li Nemač i streljale ga na njegov potvrđan odgovor.

S ovim u vezi dobro je videti i tekst pisma Sretenu Žujoviću-Crnomo od oktobra 1944. od koga Tito traži da u oslobodeni Vršac pošalje neku od “tvrdih” divizija, najbolje Šestu ličku, da ga “očisti” od nemačkog civilnog stanovništva, jer planira da za neko vreme dođe u Vršac.²⁾

“Čitajući takve zapise nisam mogao da zaboravim da su pre toga Nemci – verovatno neki drugi Nemci – ubili moje roditelje i gotovo sve moje prijatelje, Jevreje i Srbe, da su masovna streljanja i odvođenja u logor počela odmah posle aprila 1941. godine. Da li su tri i po godine kasnije druge nevine ljude ubijali i u moje ime? Ja sam, naime, jeseni 1944. godine još bio u logoru gde nisam imao pojma da je moj rodni grad već oslobođen i kako se tamo neko sveti i zbog moje sudbine! ... Bilo kako bilo, o organizovanom ili “spontanom” ubijanju Nemaca neposredno posle oslobođenja u dostupnim arhivima nisam nalazio nikakve podatke. Da li se sve to uopšte registrovalo?”

U razgovoru sa nekadašnjim ilegalnim borcem protiv okupatorske vlasti u Zrenjaninu Zoranom Đukićem Gibarom Ivanji saznaje da niko od određivanih za streljačke vodove nije rekao da neće da strelja. Gibar takvo držanje naših ljudi smatrao posledicom stradanja Srba, Roma i Jevreja. Pri tome Gibar, na Ivanjijevu napomenu da to nisu baš neke slavne stranice naše istorje, uzvraća da slavne svakako nisu bile i da su i naši svašta radili.

Ivanji: “Ko je utvrđivao koga treba ubiti?”

Gibar. “To je bilo isto kako su to radili sa nama za vreme okupacije. Imao sam ja jednog Petra iz Lazareva, taj je znao sve. Taj mi je napravio listu. ... Onda njih nije sudio nikakav sud. Jedna naša grupa bi pošla kod njih i likvidarala ih...”

Za razliku od Gibara, Ljuba Milin, u ratu član rukovodstva SKOJ-a u Velikom Bečkereku (Zrenjaninu) i jedan od potonjih urednika TV Beograd, govorio je mnogo zamišljenije, gotovo zbunjen o tome da je otišao na Sremski front iz protesta, tj. da ne bi učestvovao u tome šta se radilo sa Nemcima u Zrenjaninu. “Ja ne znam po čijem je uputstvu to urađeno. Ja to doduše slutim, ali ja nisam čovek koji će pričati naokolo ono što zna samo na osnovu rekla-kazala. ... Ja lično sam doduše mišljenja da je pogodilo samo nevine, da su svi Nemci koji su nešto bili krivi pobjegli na vreme”.

“Mirko Tepavac, u jesen 1944. godine sekretar KPJ za Banat,” veli dalje Ivanji, “nerado se odazvao mojoj molbi da mi bar nešto kaže: **‘Ja sam samo jedanput bio u jednom logoru za Nemce i to je bilo strašno. Smesta sam celo rukovodstvo oterao na front, jer su se ponašali kao robovlasnici. ... Ja nisam imao neke posebne simpatije za Nemce, pogotovu ne za domaće Švabe, ali to što se njima učinilo sa današnjeg stanovišta se ne može braniti. To nam ne služi na čast’**”.

Potpisnik ovih redova iskoristiće priliku da dopiše i nešto što će Mirko Tepavac izreći čitavu deceniju kasnije na temu “domaće Švabe” – u jednom drugom kontekstu. Činim to da, ako mogu, bar unekoliko odstranim bojazan Nikole Simičevića da je to što piše u knjizi o genocidu nad našim Nemcima na štetu Srba:

2) Josip Broz Tito, *Sabrana dela*. Knjiga VI

“Ja samo svedočim o onoj strani Titove državničke i privatne ličnosti koju sam u toku nekoliko godina posmatrao izbliza...” kaže Tepavac. “Ne mislim... da njegove privatne osobine – otvorenost, neposrednost i lični šarm – mogu da natkrile odgovornost koju on malo sa kim može da podeli: [odgovornost] za pobeđnički samovoljno, brutalno sasjecanje građanske opozicije neposredno posle rata...; za voluntarizam i represiju kakvi su bili nasilna kolektivizacija i programski otkup neposredno posle rata, **za genocidni izgon celokupnog nemačkog stanovništva** a iznad svega za sadističko zlostavljanje dogmatizovanih saboraca na Golom Otoku posle 1948”³⁾.

Dozvoliću sebi da citiram još i objašnjenje Milovana Đilasa na temu “Čemu izgon jugoslovenskih Nemaca kao etničkog kolektiva, tačnije: čemu genocid nad njima?” koje donekle rasterećuje male ljude koji su učestvovali u pogromu – bili oni Srbi, Romi ili Rumuni iz jugoslovenskog ili Rumuni iz rumunskog dela Banata, pa čak i patološke tipove u ulozi logorskih čuvara. U razgovoru sa Gezom Stantićem, autorom filma *Panonska golgota*, rađenog 1990. godine za Televiziju Zagreb, Milovan Đilas, naime, izravno veli **da je Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije bio ponesen panslavizmom a i da je zazirao od ogromne radne energije i ekonomskih ambicija nemačkog stanovništva – daleko većih nego kod mađarskog.**

Iako je imao dozvolu da pregleda neke arhive, kaže dalje Ivanji, nije našao ništa o tome zašto su Nemci koji su preživeli pogrom potom prebačeni u logore. “Sa više strana mi je rečeno da su svi dokumenti o postupku sa Nemcima posle rata uništeni”. To mu je 1989 rekao i Toma Granfil, pre rata advokat u Kikindi a u vreme o kome je ovde reč, zamenik vojnog komandanta za pozadinu u Banatu:

Posle oslobođenja Banata, nastavlja Ivanji, celokupno rukovodstvo Partije i države se koncentrisalo u Zrenjaninu kamo je dolazio i Ivan Milutinović u ime Vrhovnog štaba i Politbiroa CK. On je na jednoj sednici preneo u ime Vrhovnog štaba i Politbiroa sledeće: **U Banatu i Bačkoj sve Nemce staviti u logore**, u Bačkoj takođe i Mađare. Ta direktiva promenjena je već posle nedelju dana: Nemce logorisati, ali ne i Mađare u Bačkoj. Samo Mađare iz Žablja i Čuruga preseliti na neka druga mesta... “Za nas je bilo normalno što su dospeli u logore”, kaže dalje Granfil. **“Odatle je trebalo da se isele u Nemačku i Austriju. Logore nismo zamišljali kao nešto definitivno**, nego kao etapu da bismo im omogućili iseljenje.”

“Razgovarao sam i sa nekoliko Nemaca koji su doživeli kraj rata u Banatu”, kaže dalje Ivanji. “Gospođa Eleonora Jost, u vreme našeg susreta sekretarica u ambasadi Savezne Republike Nemačke u Beogradu, imala je tada jedanaest godina. Pitao sam je zašto njena porodica nije na vreme pobešla?”

“Moj otac nije video razloga. Rekao je da je bilo nereda i kad su Nemci umarširali u zemlju i da će se sve brzo smiriti. Nije se smirilo, za nas je bilo sve gore, a on je nestao kada su pohvatali prve Nemce u Vršcu i više ga nikad nisam videla.” ... ! On je pošao u pravcu železničke stanice da bi se raspitao kada će opet da krenu vozovi za Beograd. I nikad se više nije vratio sa železničke stanice. Oni su baš tada zatvorili deo grada u kome su živeli Nemci i pohvatali sve muškarce koji su se našli na ulici. To sa ocem je bilo trinaestog oktobra. Čuli smo pucnjavu kad su počeli da ubijaju ljude. Posle su ceo jedan dan ležali na ulici. Išli smo da vidimo da li je možda među leševima...”

Eleonora Jost je ostala sama i poslali su je u logor: “U Molitorfu smo tek svaki četvrti ili peti dan dobijali nešto za jelo. To je bilo novembra 1945. godine. A zatim je počela epidemija.... Bilo je zabranjeno da ložimo. A nije bilo ni čime da se loži, nismo smeli da lomimo drvene ograde, a komandant logora je proveravao da li se tajno loži i tukao, pa i streljao...”

Da li vi lično znate koliko je dece u vašem logoru umrlo te zime?

“Dakle, kad smo došli u Molitorf bilo nas je oko sedam hiljada, a kad su nas prebacili u Gakovo još oko hiljadu i po...”

“Sa koncentracionim logorima koje su Nemci organizovali širom Evrope, kaže dalje Ivanji, a koje sam iskusio na svojoj koži, ne mogu da se uporede, ali...!!! Počeću sa citatom Vendelina Grubera, koji je kao katolički sveštenik delovao u tim logorima i objavio svoje dnevničke beleške u proleće 1946. godine iz logora Gakovo:

“U sobama seoskih kuća od po dvadesetak kvadratnih metara nabijano je do tridesetoro ljudi koji su jedni drugima postali prava muka... Komandant logora je zbog sitnica bezobzirno tukao ljude koji su popadali od gladi. Ako bi bili uhvaćeni da prose usledilo bi streljanje. Kraj drumova stajali su dudovi, ali ako bi u toku leta neko pokušavao da pokupi plodove sa zemlje, vezivali bi ga za stablo i tukli. Videlo se da žele da nas istrebe. Tukli su decu sve dok im krv ne bi potekla iz usta i kroz nos. Zatvaranje u podrum bila je redovna pojava. U toku maja je izbio tifus. Pošto nije bilo sredstava za higijenu nije čudo što je gamadi bilo na sve strane. Tada je umiralo po četrdeset ili pedeset osoba dnevno. Mrtve bi bacali u masovne grobnice za po pet stotina do sedam stotina leševa...”

“Međutim, do sada nigde nema ni traga od direktive za organizovanje logora za Nemce, koje je, kao što Toma Granfil reče, kao odluku Politbiroa na Banačane preneo Ivan Milutinović neposredno pred svoju pogibiju – brodić kojim se prebacivao preko Dunava iz Banata za Beograd naleteo je na minu 23. oktobra 1944. godine. Možda ponešto o tome još čami u arhivu CK, možda je uništeno, a možda se radilo o usmenim dogovorima koji nikad i nisu zabeleženi.”⁴⁾

Nikola Simićević svoje podozrenje u odnosu na knjigu o genocidu nad nemačkom manjinom u Titovoj Jugoslaviji obrazlaže uz to i okolnošću da se partizani u knjizi “redovno (?)” kvalifikuju kao teroristi, tj. da se kaže kako pripadnici NOP-a nisu imali status vojnika već da su tretirani kao gerilci ili kao banda. Simićević pri tome ne odbacuje ni Hašku konvenciju o vođenju rata, koja zabranjuje oružana dejstva neformalnih grupa protiv stanovništva i legitimnih organa vlasti, ali odbacuje svaku primisao da je nemačka (vojna) vlast na području Kraljevine Jugoslavije bila legitimna. Sa stanovišta međunarodnog ratnog prava ona je, međutim, postala legitimna posle 17. aprila 1941, kada je general Kalafatović u ime Jugoslovenske Kraljevske vojske potpisao akt o kapitulaciji.

Akt o kapitulaciji je, naime, ugovor o obustavi oružanih dejstava između pobeđenog i pobedioca, bez obzira na to ko je

3) Iz knjige Aleksandra Nenadovića *Mirko Tepavac: Sećanja i komentari*, Beograd 1998. Citat preuzet iz lista *Nedeljna Nova Borba*, Beograd, 04-05. april 1998.

4) Ivan Ivanjiji, “Osveta i stid” u knjizi Slobodana Mirića, *S one strane rata: Ispovesti odžačkih Švaba*. Odžaci: Narodna biblioteka “Branko Radićević” 2004, str. 174-175

napadač a ko napadnuti i sa kakvim ciljem je došlo do napada. Očekivati od okupatorskih vojnih vlasti oprost za kršenje tog ugovora tako što će članovi pokreta otpora kod Kragujevca iz zasede ubiti 23 pripadnika njegovih oružanih snaga, otseći im penise i staviti im iste u mrtva usta, sasvim je nereavno. Pogotovu što je nemačka oružana sila oktobra 1941. bila na vrhuncu svoje premoći u Evropi i zato izuzetno arogantna a istovremeno i ne bez osećanja ugroženosti u tradicionalno buntovnoj Srbiji.

Na rukovodiocima pokreta otpora bilo je, dakle, da odluče šta da se radi naočigled netrpeljivosti naroda prema okupatoru s jedne strane i njegovih pretnji odmazdom za slučaj pobunjeničkih akcija. Na tu temu Milovan Danajlić u svojoj romansiranoj hronici jednog šumadijskog sela za vreme Drugog svetskog rata i neposredno potom, pod naslovom *Oslobodioci*

i izdajnici, koja je 1998. dobila NIN-ovu nagradu kao roman godine, beleži sledeće:

“Prvih meseci okupacije, do pokolja u Kragujevcu, bilo je prepada na Nemce, ... Kada je objavljeno ono ‘Sto za jednog’ četnici odložiše puške za bolja vremena, a partizani nastaviše da pucaju iz zaseda, sve dok ih Nemci ne isteraše iz Srbije ...” (str. 26). “O junaštvu sačekivanja okupatora u zasedi, posle kojeg se napadači prebacuju na siguran teren, a kaznena ekspedicija opkoljava selo, strelja sve što je starije od šesnaest godina, i do temelja spaljuje kuće, narod je ispevao pesmicu:

*Na nebu je, na nebu je
Večernjača sama,
Bukove je, bukove je
Obavila tama.
Bog ubio, Bog ubio
Komunistu strelca,
Što on ubi, što on ubi
Na ćupriji Nemca,
Kad za jednog, kad za jednog
Osamdeset nema.*

Terali su na sto, a doterali do osamdeset – u selu iznad ćuprije nisu mogli više da skupe.” (str. 26-27).

Da je Nikola Simićević video ovaj Danajlićev tekst, Grupi za dokumentaciju kao kolektivnom autoru knjige o genocidu nad ovdašnjim Nemcima možda ne bi ni zamerio što ne pominje Kragujevačku tragediju. Jer da su “strelci” bili istinski patrioti i junaci, oni bi valjda izašli pred streljački stroj kaznene ekspedicije da svojim telima zaklone nedužne taoce, a pogotovu školsku decu!

Možda nam ovaj Danajlićev tekst može, inače, biti od pomoći da već jednom prestanemo sa besomučnom glorifikacijom Pirovih pobeda NOP-a. Morali bismo se, naime, suočiti sa pitanjem zašto se u sovjetizovanoj jugoslovenskoj i srpskoj kulturi jubileja politička i vojna elita hvalila ogromnim brojem žrtava na našoj strani umesto da se stidi brojnih svojih neracionalnih i neprofesionalnih odluka koje su ih izazvale.

Nikola Simićević istovremeno zamera Grupi za dokumentaciju, kao kolektivnom autoru prevedene knjige još i okolnost da se nigde ne pominje “nemački fašizam”. On pri tome previda činjenicu da je Adolf Hitler uoči svog dolaska na vlast januara 1933. pobedio na izborima kao nosilac liste “Nacionalne **socijalističke** nemačke **radničke** partije” (skraćeno NSDAP). Otuda Treći rajh nije bio fašistički već nacional(no)-socijalistički ili, skraćeno, nacistički. Zastava te partije i trake oko ruke visokih vojnih i civilnih funkcionera Trećeg rajha isto su tako bile crvene boje. Jedino što u belom krugu nije bila zvezda petokraka već kukasti krst.

Taj Simićevićev previd je, nažalost, endemski a nije ni malo beznačajan već naočigled činjenice da je KPJ na čelu sa Josipom Brozom Kraljevinu Jugoslaviju nazivala monarho-fašističkom. Otuda je Titov režim i Srbe odane kralju tretirao kao fašiste da bi imao platformu za njihovu likvidaciju kao političkih protivnika. Zato se parola “Smrt fašizmu – sloboda narodu!”, kojom se završavao svaki službeni tekst prvih godina posle oslobođenja, odnosila ne samo na nacističkog okupatora nego i na jednog Veselina Čajkanovića, jednu Žanku Stokić ili na jednog Dragišu Vasića i na stotine drugih civilnih žrtava među Srbima tokom prvih nedelja oslobođenja (Vasića su, doduše likvidirale ustaše, prilikom njegovog povlačenja na Zapad pred kraj rata. Ali to je samo jedna od potvrda da je NOP imao dodirnih tačaka sa ustašama u odnosu prema jugoslovenskoj Kraljevini koju su marljivo rušila oba pokreta od samog početka njenog postojanja).

Čak i okolnost da je Ravnogorski pokret generala Draže Mihailovića redukovao svoje gerilske aktivnosti upravo naočigled streljanja nedužnih civila nad kojima je okupator, ne prezajući od ratnog zločina neviđenih razmera, iskaljivao svoj bes

ranjene zveri, poslužila je Titovim “buzundžijama”⁵⁾ da taj pokret proglašavaju “fašističkim”.

Zahvaljujući tom nadvikivanju koje traje do danas, profiteri među Titovim sledbenicima grejali su se, sve do pre neki mesec, na vatri jedinih boraca protiv vođe Nacionalne socijalističke nemačke radničke partije Adolfa Hitlera i njegove “armije”. Oni pri tome kao da su zaboravili da su se, zbog bojazni da će im propasti projekat sovjetizacije Jugoslovenske kraljevine, marta 1943. preko ustaškog Zagreba, ponudili Hitlerovoj “armiji” da joj se pridruže ako dođe do iskrcavanja zapadnih

saveznika na jugoslovenskom Jadranu. Hitler je tu Titovu ponudu odbio sa istim onim obrazloženjem, koje je Nikola Simićević doživio kao uvredu – da neće saradivati “sa banditima”.

Uzgred da ukažem i na to da je, upravo ovih dana, dopisnik POLITIKE iz Zagreba – pod naslovom “Hrvati ljuti na Amerikance”⁶⁾ – javio da profesor istorije sa Jelskog univerziteta dr Ivo Banec, donedavni predsednik Hrvatske liberlane (!) stranke, predlaže službenoj Hrvatskoj da uloži protest kod američke administracije u povodu namere da Orden Legije časti, koji je Amerika tokom Drugog svetskog rata dodelila Dragoljubu-Draži Mihailoviću, vrhovnom zapovedniku Jugoslovenske Kraljevske vojske u otadžbini, za spasavanje pet stotina savezničkih pilota oborenih nad Jugoslavijom, uruči njegovoj rodbini ovih dana, pošto je kolaborirao sa okupatorom. Vrlo

je zanimljivo da su se, eto, jedini naši patrioti iz vremena Drugog svetskog rata 62 godine kasnije sa hrvatskim patriotima ponovo obreli na istoj vatrenoj liniji odbrane iz vremena Martovskih pregovora koje je 1943. Tito ponudio u ustaškom Zagrebu.

Ako ga ovo ne uzdrma u njegovom pravoverju, ne bi bilo na odmet da Simićević pogleda i tekst intervjuua Nenada Stefanovića sa jednim od logoraša u logoru smrti za vojvođanske Nemce “Knićanin” u Knićaninu. Lorenc Baron, kome je u to vreme oko 15 godina, veli u tom intervjuu kako je u pomenuti logor uletio 1945. doterano oko 200 ustaša koji su preživeli tzv. Marš smrti od Kočevskog Roga do Knićanina.

Baron kaže kako su te ustaše provele neko vreme u porti srušene knićaninske crkve gde su tesali cigle od maltera i od njih nazidali logorsku pekaru, da bi potom bile puštene kućama⁷⁾ dok su podunavsko-švapska deca – njih nešto preko hiljadu –, zajedno sa starcima i bolesnim, ostavljeni do marta 1948. da umiru u proseku po deset na dan, da bi broj mrtvih u masovnim grobnicama Knićanina u trenutku raspuštanja logora dosegao cifru od nepunih 13.000.⁸⁾

Tu će žalosnu priču gospodin Baron, ubeđen sam, Nikoli Simićeviću rado ponoviti kad ove godine dođe na parastos svojim sapatnicima u masovnim grobnicama Knićanina. Pri tome mogu samo da se nadam da Nikola Simićević neće ipak podleći neverici u odnosu na “oštećenu stranu” pa prezimenu Baron dodati ime Minhauzen.

Izgon Sudetskih i drugih Nemaca sa istoka Evrope, inače, nije tema knjige o uništenju jugoslovenskih Nemaca kao nacionalne manjine. Grupa autora knjige proterivanje Nemaca iz drugih zemalja evropskog Istoka pominje samo zato što je ugovoreno na konferenciji tzv. Velike trojice u Potsdamu uletio 1945, dok izgon jugoslovenskih Nemaca nije bio predviđen. Jer jugoslovenski Nemci su živeli na teritorijama koje se – ni pre ni posle Drugog svetskog rata – nisu graničile sa nemačkom maticom pa nije postojala opasnost od iredente.

Okolnost da proterivanje ovdašnjih Nemaca nije bilo predviđeno Potsdamskim ugovorom dodatno ih je decimiralo, jer ambasada Sjedinjenih Država u Beogradu nije odgovorila na zahtev Titove Jugoslavije iz 1945. da se njih 100.000 iz ovdašnjih logora prebaci u Zapadni okupacioni sektor.

Otuda su Titovi logori istovremeno unekoliko i replika nacističkih logora iz perioda posle zloglasne Konferencije na jezeru Vanze februara 1942. Na toj je konferenciji doneta odluka o konačnoj likvidaciji Jevreja pošto Zapad nije bio voljan da ih prihvati kao iseljenike. S druge strane, njihova reintegracija u nacifikovano nemačko društvo tih stravičnih godina, odnosno povratak na njihov posed bili su nezamislivi – baš kao i reintegracija jugoslovenskih Nemaca u ovdašnje društvo sa stanovišta ovdašnjeg Politbiroa u ovde već pomenutoj izjavi Milovana Đilasa za TV Zagreb.

5) Buzundžije su bile glrati pripadnici osmanlijskih vojski koji su organizovanim nadvikivanjem bodrili orđiju da istraje kad bi posustajala. Tako su na Kosovu buzundžije izolovale turske borbene redove od saznanja o Muratovoj pogibiji halakajući da je Miloš Obilić prebeg, jer Srbi tobože gube bitku, iako je u tom trenutku srpska strana bila u prednosti.

6) U broju od 08. aprila t. g.

7) Nenad Stefanović, *Jedan svet na Dunavu*, Beograd 1996, str. 126

8) Logor u Knićaninu bio je logor za radno nesposoban nemački živalj – decu do 15 godina, stare i osobe sa invaliditetom

Na sve to se zatim nadovezuje centralno Simićevićevo pitanje da li je odista cilj knjige da na objektivni način predoči pomenute zločine, ili se njome žele postići određeni ideološki, politički i drugi ciljevi i interesi. On, nažalost, ne kaže koji bi to ciljevi i interesi po njemu mogli biti.

Ako Simićević misli na zahteve za povraćaj imovine, onda treba znati da 95 % vojvođanskih Nemaca o tome više ne razmišlja.⁹⁾ Naši bivši sugrađani žele moralnu rehabilitaciju. Vojvođanska pokrajinska skupština je upravo na tako nečem već poradila krajem 2003. godine kada je izglasala deklaraciju o neophdnosti stavljanja van snage kaznenih mera u kojima se polazi od pripadnosti nekom od etničkih kolektiva. Takve kazne mere protiv “domaćih Švaba” jesu upravo AVNOJ-ske.

Ako se plaši da bi se vojvođanski Nemci mogli vratiti, treba znati da su to sve ljudi u tzv. trećem dobu. A njihovoj deci – među kojom jedva da su poneka ikad dolazila ovamo makar samo da vide odakle su im roditelji – naša se ekonomski jalova i kriminalizovana sredina sasvim sigurno ne bi dopala više nego desetinama hiljada naše sopstvene dece koja se već 15 godina iseljava iz Srbije. Uz sve to taj svet, koji se posle tri ipo godine logora i tri godine plaćenog prinudnog rada, ispisao iz jugoslovenskog državljanstva i otišao odavde zauvek, kaže da bi izgon sadašnjeg življa po nekad njihovim kućama značio novu nepravdu koju oni ne žele nikome.

Ako strepi za ugled srpskog imena Nikola Simićević treba samo da se potseti na Tepavčevu izjavu kako ju je zabeležio Aleksandar Nenadović¹⁰⁾ i na Đilasovu izjavu u Stantićevom TV zapisu. A što su se za sprovođenje Titove odluke – bilo da ih je doneo on sam ili zajedno sa svojim izabranicima – našli ljudi sa poslušničkim i(li) sadističkim sklonostima, to je stvar državnog tužioca a ne srpskog naroda, njegove Crkve ili episkopa Lavrentija, Nikole Simićevića i potpisnika ovih redova.

Pod uslovom, naravno, da je Simićević spreman da preispita svoja saznanja o Drugom svetskom ratu stečena po Tito-

vim i Miloševićim nastavnim planovima – o onome šta je tom ratu prethodilo kao i o onome što je upravo Srbiji donelo oslobođenje pod Titovim rukovodstvom. Na to preispitivanje morao je, naposljetku, sam sebe da natera i potpisnik ovih redova kao gimnazijalac iz Titovog vremena.

Danas

(nije objavljeno)

Otvoreno pismo pesniku i novinaru Nikoli Simićeviću

Helmut Friš, Beč

Poštovani gospodine Simićeviću,

Uzevi sa Vašim Otvorenim pismom vladici Lavrentiju – objavljenom u listu DANAS od 7. aprila – koje se tiče sadržine knjige *Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948*. – prinuđen sam da se suprotstavim Vašim sumnjama i kritikama i, naočigled odsustva poznavanja detalja na Vašoj strani, da Vam predočim neke evidentne, dokumentovane činjenice. Sva je prilika da niste bili ni rođeni u to zlo vreme kao i da niste imali ni mogućnosti niti Vas je moglo zainteresovati šta se tačno dogodilo – upravo zbog javne ćutnje o surovoj sudbini koja je snašla Podunavske Švabe tokom prvih godina Titove komunističke vladavine.

Knjiga o kojoj je reč mogla je, inače, – iz finansijskih razloga – da se objavi samo kao rezime višetomne, veoma opširne dokumentacije, zbog čega bih ja ovde naveo samo najvažnije radove, koji sadrže sve detalje i u kojima možete pročitati o svesmu onome što u predmetnoj knjizi niste našli:

- 1949 – Leopold Rorbaher, *Jedan narod izbrisan sa lica zemlje*.¹⁾
- 1961 – *Dokumentacija SR Nemačke o izgonu Nemaca sa istoka Srednje Evrope*, V tom: *Sudbina Nemaca u Jugoslaviji*.²⁾
- 1982 – Helmut Friš, *Werschetz-Versecz-Vršac. Komunalni razvoj i nemački živalj banatske varoši vina i škola* (videti Aneks: “Vreme posle 1944. Posleratne prilike. Iskazi očevidaca”).³⁾
- 1991 – Podunavsko-švapska kulturna zadužbina, München [ed.]: *Golgota Nemaca u komunističkoj Jugoslaviji*. Tom I: *O dešavanjima po pojedinim naseljima* (958 strana).⁴⁾
- 1993 – Gore citirani naslov – Tom II: *Izveštaji očevidaca o zločinima Titovog režima nad Nemcima u periodu između 1944 i 1948* (1032 strane).⁵⁾

1) 1949 – Leopold Rohrbacher, *Ein Volk ausgelöscht* [Rorbaher u naslovu svoje knjige polazi od dve činjenice: (a) da su Podunavske Švabe poseban entitet i (b) da izvan Panonije oni kao zasebna etnija više ne postoje]

2) 1961 – BRD-Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa. Band V.: *Das Schicksal der Deutschen in Jugoslawien*

3) 1982 – Helmut Frisch, *Werschetz-Versecz-Vršac – Kommunale Entwicklung und deutsches Leben der Banater Wein- und Schulstadt* (inkl. Anhang: “Zeit ab 1944. Nachkriegsverhältnisse. Augenzeugenberichte”)

4) 1991 – Donauschwäbische Kulturstiftung München, *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*. Band I.: *Ortsberichte* (958 S.)

5) 1993 – Ibid., Band II.: *Erlebnisberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944 bis 1948* (1032 S.)

9) Procena da su jugoslovenski Nemci ostavili ovde nekretnine u vrednosti od 65 milijardi današnjih američkih dolara zasnovana je, inače, na proračunima naših eksperata Nikole Gačeše i Vladimira Stipetića. O tome u listu *Nedeljna Dalmacija* od 06. maja 1990.

10) Videti fusnotu br. 3

- 1994 – Gore citirani naslov – Tom IV: *Gubici u ljudstvu – Imena i brojke* (1052 strane).⁶⁾
- 1995 – Gore citirani naslov – Tom III: *Streljanja. Logori smrti. Dečije sudbine* (992 strane).⁷⁾
- 2000 – Zoran Janjetović, *Between Hitler and Tito. The Disappearance of the Vojvodina Germans* (Dr Janjetović je sa Instituta za noviju istoriju Srbije)

Sa Vašeg stanovišta radi se o jednostranom viđenju, ali zar zaista mislite da gorepomenute hiljade stranica sadrže sve same laži? I obratno – zar nije naivno živeti u uverenju da su komunistički moćnici svojevremeno minuciozno beležili sopstvene zločine i tu dokumentaciju ostavili pokolenjima koja dolaze? Razume se da i na jugoslovenskim jezicima, pa tako i na srpskom, postoji odgovarajuća literatura. Ali sadržaj joj je u najvećem broju slučajeva impregniran titovskom doktrinom o Nemcima iz Vojvodine kao o kolektivu bezpogovornih krivaca za stradanja njenog ne-nemačkog življa u Drugom svetskom ratu – što je, naprosto, apsurdna tvrdnja. Pri tome mislim na sledeće

- 1974 – Josip Mirnić, *Nemci u Bačkoj u Drugom svetskom ratu*.
- 1991 – Petar Kačavenda, *Nemci u Jugoslaviji 1918-1945*.
- 1992 – Branislav Popov Miša, *Nemački zatvori i koncentracioni logori u Banatu 1941-1944*.
- 1995 – Slobodan Maričić, *Folksdojčeri u Jugoslaviji. Susedi, dželatli, žrtve*.

Ja sa svoje strane, u okviru *Radne grupe “Dijalog” – Grupe za iniciranje podunavskošvapsko-srpskih razgovora*⁸⁾, koju sam 1997. osnovao u Beču, nastojim da međusobno približavanje i razumevanje dojučerašnjih suseda Nemaca i Srba pospešim sa naučno fundiranih pozicija. Ovi razgovori zasnovani su na načelima bezuslovnog i potpunog sagledavanja činjenica. Svi referati sa naša tri dosadašnja simpozijuma (1998, 2000, 2003) dokumentovani su u tri zbornika pri čemu nije isključeno da poznajete i lično nekoga od referenata iz redova univerzitetskih nastavnika, istoričara, književnika ili novinara. Radi se o učesnicima iz Beograda, Novog Sada, Pančeva, Sremske Mitrovice i Vršca Branku Bešlinu, Dragom Bugarčiću, Slobodanu Grubačiću, Zoranu Janjetoviću, Zlatoju Martinovu, Aleksandru Milenkoviću, Goranu Nikoliću, Nenadu Stefanoviću, Jovici Steviću, Zoranu Žiletiću.

Istovremeno uzimam sebi slobodu da prokomentarišem neke od Vaših konkretnih iskaza:

Vi sumnjate u objektivnost knjige *Genocid nad nemačkom manjinom...* (“... postavlja se pitanje ...”) i time, indirektno, i u ukupnu pobrojano podunavsko-švapsku dokumentaciju. Ako eventualno ne vladate nemačkim, spreman sam i u mogućnosti sam da na osnovu odgovarajućih tekstova (citata) otklonim Vaše najveće sumnje.

Vi sumnjate u (najveći broj?) stravičnih zbivanja. Zar zaista mislite da su svi iskazi svedoka i očevidaca izmišljeni? Da su samo zato lažni što su prećutani u saznanjima preuređenim za potrebe komunističke vladavine? Zar nije već poveći broj Vaših srpskih sugrađana u međuvremenu naučio da živi i sa zlim istinama i saglasio se da se podignu spomen obeležja poput onih u Knićaninu, Kikindi, Gakovu i Banatskom Novom Selu?

Što se tiče kvalifikacije partizanskih boraca (“... tretirani su kao gerilci ili kao bande ...”) nećemo se, nažalost, još dugo razumeti i to iz ovih razloga:

Oružani otpor protiv tuđinske vlasti u Srbiji – “hajdukovanje” – pružao se u vekovima pod turskom vlašću kao odbrana kućnog praga, da potom – u borbi za oslobođenje Stare Srbije kao poslednjeg uporišta osmanlijske okupacije – početkom prošlog veka preraste u “četovanje”, što je bez premca u evropskim okvirima.

Otuda se učesnici oružanog otpora u Srbiji na samom početku nemačke okupacije tokom Drugog svetskog rata nisu obazirali na međunarodno priznato Ratno pravo zbog čega – napadajući u civilu i iz zasede – nisu mogli računati na oprost. Čak se i u krugovima istoričara nailazi na razlike po pitanju da li je Jugoslovenska izbeglička vlada u Londonu bila bezrezervno saglasna sa gerilskim aktivnostima.

Da nije bilo Simovićevog Martovskog puča iz 1941. godine i da podbunjenoj masi nisu ponuđene parole “Bolje rat nego pakt” i “Bolje grob nego rob”, ne bi došlo do ulaska nemačkih trupa u Jugoslaviju niti do okupacije, pa tako ni do gerilskog ratovanja.

Vaša kritika u vezi sa prećutkivanjem “... nemačkog fašizma ...” i u vezi sa sintagmom “... idealistička koncepcija ...” iziskuje duži odgovor, koji ovde moram svesti na ključne rečenice: Podunavske Švabe su u najvećem broju slučajeva najduže od svih bili apolitična ratarska populacija, koja je tek na prela-

6) 1994 – Ibid., Band IV.: *Menschverluster – Namen und Zahlen* (1052 S.)

7) 1995 – Ibid., Band III.: *Erschießungen. Vernichtungslager. Kinderschicksale* (992 S.)

8) ARDI – Arbeitsgemeinschaft Dialog – Initiativkreis für donauschwäbisch-serbische Gespräche

zu iz 19. u 20. vek – “budeći se” – počela prepoznavati svoje nacionalne korene. A onda je, tokom galopirajućeg uspona nacizma u Nemačkoj (1933-1938), ta populacija postala fascinirana Nemačkom ne uočavajući pri tome razliku između pojmo-va “nemački” i “nacistički”. Bila je to čista idealizacija ukotvljena u neznanju i u odsustvu svakog naslućivanja potonjih nacističkih zločina.

Zločini – bilo onaj u Kragujevcu oktobra 1941. ili oni počinjeni u Jasenovcu – niti su inicirani od strane podunavskih Švaba niti su podunavske Švabe bili učesnici u tim zločinima pa otuda nisu tema knjige.

Vaše pitanje upućeno vladici Lavrentiju u vezi sa njegovim zalaganjem za jednu knjigu, koja po Vašem mišljenju ne stoji na braniku istine već tu istinu rastače (“... ne brani istinu, već potire istinu ...”), možda bi bilo bolje da niste ni postavljali! Lavrentije poznaje, naime, celu, delom opaku istinu. On isto tako zna da su Srbi tek odnedavno suočeni sa tom temom, a u više navrata je dokazao svoju privrženost potpunoj istini. Zar će te ga i dalje smatrati za nekog ko hoće da prevari ili ćete možda ipak radije upotpuniti svoja saznanja o jednoj vaistinu tužnoj temi?

Danas

(nije objavljeno)

Prilika da se suočimo sa stradanjem naših Nemaca

Nadežda Radović

Knjiga “Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948”, izdanje Društva za srpsko-nemačku saradnju, delo je četiri autora: Herbert Prokle, rođen 1933. u Modošu, Banat; Georg Vildman, 1929, u Filipovu, Bačka (danas Bački Gračac); Karl Veber, 1933, u Bulkesu, Bačka i Hans Zonlajtner, 1931, u Karlsdorfu, Banat. Tek što se ova knjiga pojavila, izazvala je brojna reagovanja.

Gaženjem i cepanjem knjige u vojvođanskom parlamentu od strane poslanika Srpske radikalne stranke se ne bih bavila. To je samo njihova legitimacija. Veoma dobro se zna ko se sa knjigama obračunavao na taj način.

Nažalost, i na stranicama listova do kojih veoma držim – Danasa i Republike – reagovanja idu po shemama opozita – Nemci brane pravo na istinu o stradanju Nemaca, ljudi sa srpskim prezimenima imaju dileme, problematizuju pojmove i objašnjenja koja prate svedočenja žrtava u knjizi i ne osvrću se na reči žrtava.

Mučim se danima sa knjigom i reakcijama na nju. Zapravo, pokušavam da razlučim šta nas kao ljude približava, čini boljima, odnosno šta vodi ka pomirenju, a šta udaljava, budi pozorenja, strahove, vaskrsava aveti prošlosti i zlo među ljudima. Pitam se koliko sam sama u stanju da prihvatim stanovišta i viđenja iz druge, drugačije perspektive.

Knjiga je nastala sa namerom da nas suoči sa predugo skrivanom i zataškavanom istinom o stradanju naših Nemaca – podunavskih Švaba, nakon Drugog svetskog rata u našoj zemlji. Napisali su je naši dojučerašnji sugrađani Nemci sa namerom “da nam predoče **soptveni doživljaj** (podvukla NR) svoje gol-

gote od 1944. do 1948. o kojoj se kod nas čuti 60 godina” (Zoran Žiletić u napomenama uz srpsko izdanje). Oni najbolje znaju kroz šta su prošli. Imaju pravo da nam svoju istinu saopšte, ma kako nam ta istina bila neprijatna. Najmanje što posle šezdeset godina možemo da uradimo je da sa pažnjom i pijetotom primimo svedočenja žrtava.

Knjiga je predočila brojke i autentična svedočenja žrtava. To je suština. Treba imati u vidu da je knjiga tek izvod iz obimnog četvorotomnog dela u kome su sakupljena sećanja podunavskih Švaba o stradanju u logorima od 1944. do 1948. Sa brojkama nevino logorisanih, ubijenih, umrlih od izgladnjivanja, epidemija, proteranih se valja suočiti. Pred patnjama dece, starih, žena – radno nesposobnih nemamo pravo da ostanemo neosetljivi. Sve je to bila strašna nepravda i zločin i to moramo priznati. Nema opravdanja.

Objašnjenja potresnih svedočenja i brojki u knjizi su data iz perspektive onih koji su stradali. Perspektiva žrtava ne može biti ista kao perspektiva neutralnih istoričara kroz sto godina ili perspektiva onih koji bi da se sve što pre zaboravi kao da se ništa i nije dogodilo, kao da su svi Nemci otišli dragovoljno i zadovoljno iz Jugoslavije. Ako nismo u stanju da čujemo glas žrtava posle šezdeset godina, da pokažemo sućut, da ne isturamo argumente tipa “a, šta su oni nama radili za vreme Drugog svetskog rata”, nećemo biti u stanju ni da se suočimo sa nešto bližom istorijom, da uspostavimo prijateljske odnose sa komšijama sa kojima smo ratovali a sa kojima ćemo, ako bude sreće i pameti, živeti u istoj državi – Ujedinjenoj Evropi. Suočavanje sa patnjom naših građana Nemaca, dojučerašnjih komšija, prijatelja, sa njihovom golgotom je ulaznica za Evropu i prilika da naučimo kako kroz taj proces možemo proći kao ljudi. I Nemci su u mnogo netolerantnijem vremenu i mnogo drašćičnije morali da se suočavaju sa prošlošću koja se zvala Treći Rajh. Tačkice za hleb su se dobivale nakon gledanja filma o stradanju ljudi u Aušvicu, Buhenvaldalu...

O tezama iznetim u prvom poglavlju “Nemačka manjina u Jugoslaviji – istorijski rezime” istoričari mogu razgovarati danima, sporiti se i usaglašavati. Konačno, istoričari u Srbiji, čak ni elementarno, nisu saglasni u objašnjavanju istorije XX veka, posebno Drugog svetskog rata, o čemu svedoče beskrajne prepravke udžbenika istorije od osnovnih škola do fakulteta. Svaka generacija izađe sa nekom drugom istorijom u glavi.

Prema pojmu “idealističke koncepcije nemačkog Nationalsozialismus-a”, koji se koristi u knjizi, gajim isti otpor kao i prema “dobrom, uljuđenom nacionalizmu”. Okrugli kvadrati ne postoje. Ali, proces pomirenja je šansa da pretresemo pojmovnike i jedne i druge strane, da se oslobodimo predrasuda i bagaža koji nas guše.

Osećam zamor od stalnog ponavljanja istog. Zar je stvarno potrebno milion puta ponoviti, da bi ljudi čuli, da nemačka deca i starci nisu nikako mogli biti odgovorni za politiku i zločine Trećeg Rajha, da je ono što je vlast u Jugoslaviji učinila našim građanima nemačkog etničkog porekla nakon Drugog svetskog rata zločin?

broj 356-357, 1-31. maj 2005.

Genocidom protiv antifašizma

Olivera Milosavljević

Povodom knjige “Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948”, Radna grupa za dokumentaciju, Beograd 2004.

Stradanje pripadnika nemačke manjine po završetku Drugog svetskog rata u zemljama u kojima su do tada živeli, značajna je tema za istraživanje, kao i svako stradanje civila u ratnim i poratnim zbivanjima. Problem nastaje kada se tragična sudbina pojedinaca i nacionalnih grupa (zlo)upotrebljava za reviziju istorije do granice apsurdna. A to je upravo slučaj sa knjigom *Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948*. Da je autorima bila zaista primarna želja da čitaocima pruže istinu o stradanju nemačkih civila, ne bi imali potrebu da već na prvih 60 stranica knjige odrede “istorijski kontekst” koji se ne može razumeti drugačije nego kao rehabilitacija nemačke okupacije, akcija nemačke vojske i, na kraju, ideja nacionalsocijalizma.

Već u propratnom pismu koje je uz besplatnu knjigu poslato očigledno na više adresa, episkop šabačko-valjevski Lavrentije, predsednik Društva za srpsko-nemačku saradnju, navodi da je reč o knjizi koja prikazuje istinu. Čak i ako zanemarimo formulacije popularne 30-ih godina XX veka, a koje autori ove knjige i danas koriste, tipa “uništenje urođenog životnog prostora Podunavskih Švaba” (str. 228), dobićemo sliku njihove i episkopove “istine” o Drugom svetskom ratu u kojoj je već i sam antifašizam bio zločin. Po njima, antifašistička borba je bila i nelegalna i nelegitimna i zato “legalno” kažnjavana smrću. S druge strane se Hitler (eufemistički “nemačka vlada”) maksimalno trudio da dela po međunarodnim konvencijama, legitimno cepao Jugoslaviju i formirao nezavisne države, obezbeđujući tako i jugoslovenskim Nemcima “legalno” pravo na odbranu od “terora” antifašista. Ali, da ne bude zabune, ovde ni-

je reč samo o ratu. I ideologija koja ga je izazvala, a koja se po srpskom pravopisu piše malim slovom, kada već nije mogla biti prećutana, dobila je novu, simpatičnu sadržinu i ocenjena kao idealizam.

Idealistički “Nationalsozialismus”. Po autorima ove knjige, “obnovljena moć Nemačke posle 1933. godine povećala je njen ugled” u istočnom delu srednje Evrope što je “podstaklo nadu kod Podunavskih Švaba da će uticaj Nemačke okončati diskriminaciju ljudi nemačkog jezika” (28). Zato je već 1939. vođstvo nemačkog “Pokreta obnove” (u današnjoj Vojvodini) koji je “podržavala nemačka vlada”, kao glavnu ideju “Nationalsozialismus-a” videlo “totalno jedinstvo etničke grupe, usađeno u istoj krvi”, pa je tako sudbina Nemačke postala i “sudbina Podunavskih Švaba” (27). Istovremeno, vođe folksdojčera su usvajale organizacione i pojavne modele “po uzoru na one u Nemačkoj” zastupajući “idealističke koncepcije nemačkog Nationalsozialismus-a” (28).

Hitler ratuje po Međunarodnim konvencijama. U vreme aprilskog rata, “suprotno izvesnim klevetničkim izveštajima”, ponašanje Nemaca je bilo lojalno prema domovini Jugoslaviji (29), ali su posle njega “novim ustavnim položajem” oni postali građani novih “nezavisnih država” i kao njihovi državljani potpadali “pod njihove zakone i obaveznu vojnu službu” pa bi bilo “nepojmljivo, za njihovo političko shvatanje, smatrati ih izdajnicima (više nepostojeće) kraljevine Jugoslavije ili terorističkog partizanskog ‘oslobodilačkog pokreta’” (30). S dru-

ge strane, "nije postojala obaveza lojalnosti prema 'narodno-slobodilačkom pokretu'" čija tvrdnja da "predstavlja 'pravu volju naroda' nije mogla da se zasniva na demokratskoj legitimaciji" (237). Pošto partizani, prema Međunarodnoj konvenciji o vođenju rata, "nisu imali status 'boraca' (vojnika)" već su tretirani kao "gerilci" ili kao "bande", nisu imali ni prava da izvođe ratna dejstva (32). Oni su, naprotiv, "ugrožavali javnu bezbednost i poredak koje je okupaciona sila, prema Međunarodnoj konvenciji o vođenju rata, bila obavezna da štiti", pa je i logično da su prema istoj međunarodnoj konvenciji mogli biti "kažnjavani smrću" (34).

Edukativna streljanja "sto za jednog" na nagovor partizana. Iako su "zasede i ubistva nemačkih vojnika koji su započeli 7. jula 1941" doveli do novinskog apela nemačke vojske srpskom narodu da sarađuje sa okupacionim snagama, partizani su se o njih oglušili, pa je doneta naredba o streljanju po 100 talaca za svakog ubijenog nemačkog vojnika. "Izričita svrha ove

kazne bila je odvracanje." Ali, ovakvu akciju i dalje su "namerno izazivali partizani" jer im je strategija bila "izazivanje okupatorskih snaga na akcije odmazde nad civilnim stanovništvom, uključujući streljanja talaca na licu mesta. To je mnoge nateralo da potraže utočište kod partizana u šumama" (!?)(32).

Hitler se bori za mirnu koegzistenciju raznih nacionalnosti i ekonomski prosperitet Panonske nizije. Po ovlašćenju "nemačke vlade" (valjda Hitlera), vođe podunavskih Nemaca prelaze u Banat da uspostave autonomnu samoupravu nemač-

ke narodnosne grupe čime je "trebalo da banatski model pokaže da je mirna koegzistencija različitih etničkih nacionalnosti na istom životnom prostoru potpuno moguća", kao i da pokaže da ako bi se ovim krajevima "ispravno upravljalo" oni bi mogli da proizvedu "izvanredne ekonomske rezultate" (33).

Nemci u Sloveniji ne mogu da zaustave požar koji su upalili partizani. U Sloveniji su partizanske akcije bile "brutalne", a nemačke protivmere "više nisu mogle da zaustave požar". Iako je, po autorima, "razumljivo" što su Nemci u Sloveniji u početku "bili oduševljeni uključivanjem u nemački rajh", kasnije su se razočarali, ali "nisu imali drugog izbora nego da podržavaju nemačku upravu". Na kraju, za autore "sve zloslutniji preokret" toka rata uslovio je da su slovenački Nemci stradali "od posledica partizanskog rata" (40-41), kao što su i bosanski Nemci pretrpeli značajne gubitke "nanesene napadima partizana" (38).

Hitler vodi rat isključivo sa plemenitim ciljem uništenja komunizma. Vođe folksdobjera su u toku rata zadržale predratne "idealističke ideje Nationalsozialismus-a i vrednosti borbe protiv boljševizma" (28), a njihovo uništenje odgovaralo je "komunističkoj koncepciji o uklanjanju segmenta stanovništva koji bi u komunističkom društvu bio najveći izvor otpora" (50).

Krvožedni partizani i njihovi krvožedni unuci. "Komunisti - žedni krvi, predvođeni Titom" neometano su činili zlodela nad ljudima "čiji je maternji jezik bio nemački" (17), a najnovija istorija Jugoslavije imala bi drugačiji tok da su "zločini Titovog kriminalnog komunističkog režima" odmah bili krivično gonjeni. Pošto su zločini zataškavani "nimalo ne čudi što su njihova deca ili unuci nastavili da slede njihov primer" (18).

Partizani vode svetsku revoluciju a okupatori su samo "dodatni faktor moći". Kao sekcija Kominterne, KPJ je "izvršila svoju dužnost u službi 'svetske revolucije'" i već u julu 1941. "nemački oficiri i vojnici ubijani su iz zasede, izvršena je sabotaža na železničkoj pruzi Beograd-Zagreb, a komunisti oslobođani iz zatvora" (31). Cilj partizana nije bio "oslobođenje naroda, nego da se ugrabi istorijska prilika za uvođenje komunizma u Jugoslaviji" (32), s druge strane, cilj partizana je bio izravnavanje računa sa nekomunistima, "naročito sa Hrvatima i Nemcima odanim vlastima" (39), s treće strane, partizani su "započeli" borbu protiv nemačke i italijanske okupacije, protiv ravnogorskog pokreta i protiv ustaša (47), s četvrte strane, Tito je imao "velikojugoslovenske aspiracije" (48), a s pete strane Drugi svetski rat se u stvari vodio između "ravnogoraca, komunističkih partizana i hrvatskih ustaša" dok su okupatori bili samo "dodatni faktori moći u bivšoj kraljevini" (30).

Partizani ulaze u rat da bi izvršili genocid nad Nemcima a Nemci se brane od genocida uz pomoć korpusa "Princ Eugen". Titovi partizani su planirali genocid nad Nemcima, takav plan je postojao i "mnogo pre nego što je stvorena jugoslovenska država" (232), pa su 1941. otpočeli "svoje terorističke napade u Banatu" (33). Pošto su se partizani "infiltrirali" u "autonomni zapadni Banat", Nemci su morali "legitimno" da se zaštite formiranjem "zavičajnog zaštitnog korpusa" "Princ Eugen" (47) sastavljenog od banatskih građana "sa isključivim ciljem odbrane Banata od terorističkih akcija komunista", a što je bilo "potpuno legalno po Haškoj konvenciji o vođenju rata". Doduše, jedinica je angažovana protiv partizana i diljem Jugoslavije, ali je već podatak da su vođe nemačke grupe time bile nezadovoljne (što moramo verovati na reč autorima) dovoljan da se odbace sve "kasnije optužbe za veleizdaju" (34).

Partizani mrze Nemce i sve što je nemačko. Osnovni razlog "genocida" bila je "mržnja prema svemu što je nemačko" (47). S obzirom na rastuću mržnju i okrutne akcije Titovih partizana "protiv svega što je nemačko" (38), vođe Nemaca su zaključile da za njih "ne postoji nikakva alternativa nego da se u potpunosti oslone na nemačku podršku i zaštitu", pa je to bio "glavni razlog što su se snažno branili protiv akcija partizana" (34) smatrajući da njihov opstanak "garantuje jedino mir povoljan po Nemačku" (38).

Srbi sami krivi za aprilski rat. Autori na trenutak napuštaju komuniste da bi se pozabavili Srbima, što je predstavljalo malo ozbiljniji zadatak, pa je u pomoć pozvana i psihologija. Navode da je posle aprilskog rata i nestanka Jugoslavije antinemačko raspoloženje ojačalo a glavni uzrok je bio u "mentalno-emotivnim mehanizmima zvanim 'projekcije'". Odnosno, iako su "sami doveli" do sloma Jugoslavije 1941, Srbi su za to (verovatno, neosnovano) optuživali Nemačku, a "tu sliku neprijatelja preneli su i na svoje sugrađane nemačkog porekla" (56).

Drugim rečima, po autorima ove knjige, narodnooslobodilački pokret, koji nije bio ni narodni ni oslobodilački, nije imao ni demokratsku legitimaciju, za razliku od nemačke okupacije koja je valjda tu legitimaciju imala; Titov režim je bio kriminalan za razliku od Hitlerovog koji je bio legalistički; Jugoslavija 1941. legalno više nije postojala pa niko nije imao pravo ni da je brani, dok je "autonomni Banat" legalno postojao pa je imao i legalno pravo na formiranje jedinice "Princ Eugen" za zaštitu od terora antifašista; partizani su prisiljavali Nemce da ubijaju "sto za jednog", a potpuno nerazuman narod je tražio utočište baš kod njih koji su ga svesno terali na streljanje "na li cu mesta".

Posle ovako iskonstruisanog "istorijskog konteksta" ostaje nam samo da zaključimo da autori ove knjige i danas smatraju da je jedino "legalno i legitimno" ponašanje jugoslovenskih građana 1941. trebalo da bude prihvatanje okupacije i saradnja sa Nemicima, više razumevanja za "idealističke" vizije "Nationalsozialismusa" o jedinstvu "iste krvi" i eventualno uključanje u "zaštitni" korpus "Princ Eugen", pa bi onda i zaslužili da im Hitler ("nemačka vlada") obezbedi "mirnu koegzistenciju različitih nacionalnosti", ekonomski prosperitet i odbranu od "krvožednih" partizana. Naravno, i od njihovih istih takvih unuka, čime bi ih blagovremeno sprečio da izvrše zločine u ratovima 90-ih godina.

Ipak, u "istorijskom kontekstu" autora ove knjige postoji i nešto dobro. Iako se pozivaju na današnje "srpske istoričare" kada dokazuju "zločinačku" prirodu "komunističkih partizana", istovremeno, suprotno željama svojih autoriteta iz Srbije, prezentiranim "kontekstom" nesvesno samo potvrđuju antifašistički karakter upravo njihove borbe.

* * *

Antikomunistička histerija primarno iz nacionalističkih pobuda, koja već dve decenije hara bivšim jugoslovenskim prostorom, ali ne mnogo slabija ni van njega, bezbolno je otvorila prostor za poništavanje dve njegove neporecive istorijske vrednosti. Prva je bila *jugoslovenska država* za čije je razaranje eufemistički korišćena "borba protiv komunizma" kojom je trebalo prikriti nacionalističke ideje "čistih" država. Druga je *antifašizam* za čije se razaranje danas (i ovom knjigom) opet eufemistički koristi "borba protiv komunizma" koja bi ovog puta trebalo da prikrije obračun sa antifašizmom. Zato je ključno pi-

tanje, da li je autore ove knjige, posle ovako konstruisanog konteksta, zaista primarno zanimala tragična sudbina nemačkih civila ili im je od većeg interesa bio pokušaj razaranja ideja antifašizma? Da li im je, posle ovakvog konteksta, uopšte bila važna sudbina ljudi ili ideološko falsifikovanje Drugog svetskog rata?

U godini u kojoj čitav civilizovani svet proslavlja 60 godina od pobeđe nad najvećim zlom u istoriji čovečanstva, a u kojoj u Srbiji takve proslave ili neće biti ili će, što je možda još gore, biti organizovana na Ravnoj gori (mada još niko nije uspeo da nam objasni koga je Ravna gora pobedila 1945), uopšte nije slučajna pojava ovakve knjige baš u Beogradu. U ideološkoj potrebi – autora knjige da ponište antifašizam i domaćih ideologa da na mesto antifašističke borbe partizana postave četnike – i jedni i drugi zanemaruju ono do čega im nije ni stalo: serviranje ovakvog "istorijskog konteksta" je poruga svim žrtvama Drugog svetskog rata (i "Nationalsozialismusa") uključujući i civilne žrtve Podunavskih Nemaca.

DNEBHNK

20. mart 2005.

Stradanje nemačke manjine u Jugoslaviji 1944-1948.

Tamna strana oslobodilačke medalje

Denis Kolundžija

U prapratnom pismu uz knjigu "Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948" koju je, prema izdanju Radne grupe za dokumentaciju iz Minhena, nedavno na srpskom jeziku licencno objavilo Društvo za srpsko-nemačku saradnju, predsednik tog udruženja Episkop šabačko-valjevski Lavrentije je, kao ključni motiv za njeno objavljivanje, napisao: "Najveći deo građana Srbije ni posle 60 godina ne zna ništa o sudbini svojih nekadašnjih sugrađana nemačke narodnosti, osim da ih u Srbiji ima samo još u tragovima. Pogotovo je Društvo za srpsko-nemačku saradnju pri tome stalo da čitaocu predoči ne samo šta se s njima dešavalo tokom prve tri godine Titove Jugoslavije, nego i da se suočimo sa okolnošću da Srbi nisu bili samo žrtve već da je među njima bilo i dželata – kao i među svim drugim građanima Jugoslavije..."

Komunističke vlasti su u svojim i bukvalno prvim odlukama po oslobođenju, novembra 1944, jugoslovenskim Nemicima oduzele kompletnu imovinu i sva građanska prava, pripisavši im pri tome kolektivnu stigmiju "narodnih neprijatelja". Takvim zvaničnim stavom novih vlasti, do neba pojačanim konstantom ubitačnom propagandom, ostalom stanovništvu oduzet je motiv da se zapita o sudbini autohtonog nemačkog stanovništva na prostorima bivše Jugoslavije po završetku Drugog svetskog rata. Potonjih godina, čak decenija, pokazalo se, takva propaganda dala je željeni rezultat. Sve što se u proteklih šest decenija moglo naučiti u školi i u retkim prilikama čuti ili pročitati o sudbini vlasnika svih onih silnih švapskih kuća u koje su se u poratnom periodu useljavali "osmoofanzivci" diljem Vojvodine, bilo je: poginuli u uniformi nacističke vojske ili su pred oslobođenje sa istim tim nacistima pobjegli glavom bez obzira, u Nemačku. A svi oni listom, zajedno sa onima koji nisu uspeli ili nisu imali razloga da pobegnu, od beba do staraca,

bili su, podrazumeva se, za Hitlera. Takođe, upravo takvim stavom, poratni zločini nad nemačkim civilima, ništa manje surovi i bestijalni od onih počinjenih u vreme rata, dobili su zapravo svoju legitimaciju od samog državnog vrha.

O tim zločinima počelo se kod nas glasno govoriti tek nedavno, ali je javnost i dalje uglavnom ravnodušna i sve to uzima s ozbiljnom rezervom. Biće da je takav odnos pre svega posledica njenog permanentnog kontaminiranja pričama o zahtevima prognanih Švaba za povraćaj ne baš tako male imovine. Ima tu, zatim, nešto i u mitu o Srbima kao ratničkom narodu “koji nipošto nije u stanju da poćini zloćine”. Kasno upoznavanje javnosti s podatkom da je u poratnim logorima u Jugosla-

viji, samo od gladi, bolesti i smrzavanja umrlo 51.000 osoba nemaćke nacionalnosti, pre svega dece, žena i staraca, te da ih je još nekoliko hiljada ubijeno po kratkom postupku, doprinelo je da se neki potonji zloćini na ovim prostorima olako relativizuju ili pak negiraju, te da bez osude javnosti prođu povici sa skupštinske govornice “dosta, bre, više o toj Srebrenici!”.

Nemaćki autori tvrde da je nad jugoslovenskim Nemcima (pod tim se podrazumevaju podunavske Švabe u Vojvodini, manjim delom u Slavoniji, te kočevarski i donjoštajerski Nemci u Sloveniji) u poratnom periodu izvršen “unapred planirani genocid”, s ciljem da se Nemci unište kao socijalni i etnićki faktor u zemlji. Išlo se redom: uništenje njihovog urođenog životnog prostora eksproprijacijom (u ćitavoj Jugoslaviji odu-

zeto je blizu 100.000 imanja površine preko 638.000 hektara; ukupna vrednost ekspropisane imovine danas se procenjuje na 50 milijardi evra!), izbacivanjem iz kuća, zatvaranjem u logore, ubistvima i delimićnim izgonom iz zemlje... “Akcije u Jugoslaviji između 1944-1948. protiv Nemaca, koje su uključivale, uz masovna ubistva, kolektivne eksproprijacije i obespravljivanje, internaciju i proterivanje, kao i nasilno etnićko prevaspitanje dece, ispunjavaju kriterijume i fizićkog i mentalnog genocida kao ćinjenićnog stanja u smislu Konvencije o genocidu UN od 9. novembra 1948.”, napominju autori.

Istini za volju, nekakvo pisano naređenje od Tita ili nekog drugog iz vrha tadašnje države, gde se eksplicitno traži rešavanje “konaćnog pitanja” Nemaca, do sada nije pronaćeno. Arhive, ukoliko još postoje, a tu je posebno zanimljiv Vojni arhiv u Beogradu, trebalo bi, prema nekim informacijama, ove godine da postanu dostupne. Stav je nemaćkih autora, međutim, da se genocidna namera da dokazati i na osnovu posrednih dokaza. Tako, Milovan Đilas u memoarima “Revolucionarni rat” ukazuje na “proces mišljenja u najvišem rukovodstvu zemlje koje je dovelo do likvidacije Nemaca”. U stvari se Politbirou jedino nametnuo problem maćarske manjine, budući da je sudbina nemaćke manjine, folksdojćera, bila tako reći predodrećena. Ratnicima i narodu su “naši” Nemci toliko dozlogrdili da je na CK-u mnogo puta pominjano i isterivanje nemaćkog življa sa našeg tla. Mi smo stav prihvatili bez zasedanja, bez diksusije – kao nešto što su “nemaćka zloćinstva” ućinila shvatljivim i opravdanim – prisećao se svojevremeno “disident broj jedan” u Titovoj epohi. U tom kontekstu je i odluka Antifašistićke skupštine narodnog oslobođenja Srbije, od 29. marta 1945, kojom se potvrđuje stav Glavnog narodnooslobodilaćkog odbora Vojvodine da je nemaćko stanoviništvo “kao jedan služilo nemaćkom fašizmu i da više ne zaslućuje mesto u našoj zemlji. Oni Nemci, pak, koji su se borili u partizanima i NOV-u ili su na druge naćine podupirali NOB ućivaće sva prava.” Tome svemu, između ostalog, treba dodati i diplomatske pokućaje, tokom 1947, da se 100.000 Nemaca, koliko ih je preostalo u Jugoslaviji, primi u Nemaćkoj. Međunarodna zajednica, međutim, tu inicijativu nije uzela u razmatranje.

Podunavske Švabe su od kraja 17. veka u više talasa kolonizacije naseljavani uglavnom u Banatu, Baćkoj, Baranji, Sremu i Slavoniji, a u manjoj meri u ostatku Hrvatske, BiH i Beogradu. Pripadnika nemaćke nacionalnosti bilo je od pamtiveka i u današnjjoj Sloveniji, u Dolenjeskoj i Štajerskoj. Prema popisu iz 1941, u Kraljevini Jugoslaviji živelo je oko 541.000 pripadnika nemaćke etnićke zajednice, od toga 508.000 podunavskih Švaba i 33.000 Nemaca u Sloveniji (Koćevari i Donjoštajerci). Do oktobra 1944, od 95.000 mobilisanih, njih 13.000 je poginulo u ratnim dejstvima, a do kraja rata još oko 16.000.

Dolazak Rusa i Titovih partizana u svojim domovima nije ųeleleo da doćeka oko 245.000 jugoslovenskih Nemaca: povukli su se s nemaćkom vojskom. Za preostalih blizu 200.000 nastao je pakao, u oblandi “pobednićke pravde”. Prve mesece po oslobođenju, kada se u Vojvodini na tri meseca ćak uvodi vojna uprava, valjda da svim olakša posao, preživeli su nazivali “krvava jesen”, a ućinak egzekutora to i opravdava: po kratkom postupku smaknuto je 10.000 ljudi, najviše, 7000 u Vojvodini. U Baćkoj, opisuje se u knjizi, u odmazdi ućestvuju specijalni odredi za egzekuciju.

U to vreme, u Sovjetski Savez na prinudni rad deportovano je 12.000 ljudi, od kojih je njih 2000 tamo i skončalo. Preostali, njih oko 170.000, šalju se u radne i likvidacione logore, od kojih je poslednji, ujedno i najkrvaviji – Knićanin, zatvoren tek 1948! Svih vidova oslobodilačke pravde bilo je pošteđeno tek oko 8000 pripadnika nemačke nacionalnosti, uglavnom onih koji su bili u mešovitoj braku, te simpatizeri i učesnici NOB. Sve u svemu, do avgusta 1945. Jugoslavija je bila “očišćena” od pripadnika nemačke nacionalnosti.

Brojni lokalni radni i dvadesetak centralnih logora u leto 1945. imali su ukupno 120.000 civilnih interniraca, od kojih je njih 12.000 u njima stradalo. Pored toga, od kraja 1944. vlasti otvaraju i “specijalne logore” – logore za likvidaciju, a samo u Vojvodini bilo je šest takvih, od kojih su neke tvorila čitava sela (Bački Jarak, Gakovo, Kruševlje, Molin, Knićanin i Sremska Mitrovica); dva sa istom svrhom postojala su u Slavoniji, a toliko i u Sloveniji. U logore tog tipa internirani su uglavnom nespo-

sobni za rad – starci preko 60 godina, deca do 14 godina i majke s decom do dve godine. Većina od oko 35.000 stradalih umrla je samo tokom zime 1945/46. od gladi, zaraza i smrzavanja.

Nakon zatvaranja logora, preživeli nisu mogli da se vrate u svoja mesta: nisu smeli, a nisu ni imale gde. Svi do jednog bili su obavezni da prihvate “radne ugovore” na dve ili tri godine, a najčešće radne destinacije bili su – rudnici.

Nesumnjivo najsurovije i najšokantnije poglavlje tragedije jugoslovenskih Nemaca jeste sudbina dece. Po završetku ratnih operacija, decu su sa starima, bolesnima i radno nesposobnima saterali u logore. Posebno okrutno je bilo oduzimanje dece od majki, koje su kao i sve mlade žene bile poslate na prinudni rad u Sovjetski Savez.

Prema dokumentaciji kojom raspolažu autori “Genocida nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji”, od 45.000 dece do

14 godina koja su internirana u logore najmanje 6.000 umrlo je od gladi. Tako je u logoru Bački Jarak 171 od 190 umrle dece iz sela Buljkesa umrlo u roku od jedne godine. U logoru Knićanin 7664 ljudi umrlo je od oktobra 1945. do decembra 1946, a 1036 njih bila su deca stara do 10 godina.

Kao posledica stradanja starijih lica u logorima, veliki broj dece postala su siročad, koja su kasnije prebacivana u dečje domove po celoj zemlji. Pri tome se posebno vodilo računa o odvajanju braće i sestara, kako bi zaboravili svoje poreklo, u čemu se uglavnom i uspevalo. Kada je mnogo godina kasnije Crveni krst uspeo da organizuje njihove susrete, jedva da su se međusobno prepoznavali, čak su i govorili različitim jezicima, najmanje nemačkim.

Suma sumarum, u četiri godine poratne odmazde stradalo je 60.000 podunavskih Švaba i 4300 Nemaca u Sloveniji, odreda civila. U dokumentacionim delovima knjige “Golgota nemačke manjine u komunističkoj Jugoslaviji” registrovano je imenom i prezimenom više od 40.000 žrtava.

Iako je prošlo 60 godina od tih događaja, svedoci stradanja sopstvenog naroda i njihovi potomci i dalje traže da današnji političari iz zemalja počinitelaca pogroma nad Nemcima preuzmu odgovornost i dug za događaje iz prošlosti, kao i njihove posledice, uz pravnu, istorijsku i kulturnu rehabilitaciju njihovih nekadašnjih sugrađana nemačke nacionalnosti. U tom duhu završava se i pomenuta knjiga, uz poruku da je “iznos naknade za eksproprisanu imovinu manje važan od iskrene želje da se povрати dostojanstvo nedužnim žrtvama”.

Genocid

(nije objavljeno)

“Genocidom protiv antifašizma” ili “Genocidom u pobedu nad fašizmom” Olivere Milosavljević

Dr Zoran Žiletić

Tekstom “Genocidom protiv antifašizma” Olivera Milosavljević se legitimise kao zakasnela heroina, kao Jovanka Orleanka Titovog antifašizma i to ne prvi put. Za nju su, naime, nastojanja da se posle šezdeset godina progovori o još jednom pokretu otpora sem “partizanskog”, nekritična, puna relativizacija i falsifikovanja činjenica, a koren im je u nacionalizmu. Za takve tvrdnje je, doista, potrebna hrabrost, ali hrabrost posebne vrste tj. hrabrost koja neće ustuknuti pred istinom.

Okolnosti da se Tito pojavio u Srbiji s namerom da pokrene ustanak protiv okupatora tek pošto je Hitler napao Sovjetski savez za Oliveru Milosavljević nije kompromitantna. Maksima “Čovek mora znati kad će oćutati, da bi udario kad dođe vreme”, za nju je kompromitantna samo kad to kažu ravnogorci, koji su, inače, počeli borbu protiv okupatora 13. maja 1941. što je za nju valjda falsifikat itd. itd.

Pitanje gde je Tito bio pre nego što se pojavio u Beogradu 04. jula 1941, a pogotovu pitanje kada se on to i gde to, kao antifašista i jugoslovenski vojni obveznik, odazvao pozivu na vojnu

vezbu, za nju se ne postavljaju. Istovremeno pištolj Žikice Jovanovića-Španca, kojim je 07. jula 1941. usmrćen Srbin u ulozi pozornika na vašaru u Beloj Crkvi, pa taj pištolj onda 6 decenija nazivan "prvom ustaničkom puškom" u Srbiji, a pozornik Lončar prvim odstreljenim okupatorom, za nju nije falsifikat.

Za Oliveru Milosavljević je, uz to, neozbiljno baviti se bilo kojim pokretom otpora koji nije bio "narodno" oslobodilački – kao na primer ravnogorskim – dok je predah od gromoglasne glorifikacije Titovih Pirovih pobjeda za nju tabuiziranje "narodno" oslobodilačkog pokreta.¹⁾

Za nju je preispitavanje novije istorije Srbije / Jugoslavije "revizija", tj. nešto kompromitantno što istovremeno nema ni budućnost jer "naprosto, istorija za sobom ostavlja toliko tragova da niko ne može stvari da obriše čak i onda kad bi taj neko to najviše želeo."²⁾ Potpisniku ovih redova je, pritom, teško da shvati kako neko kao istraživač i univerzitetski nastavnik³⁾ ne ostavlja prostor za preispitavanje rezultata bilo koje istoriografije, pa i tako i one pisane u Titovo vreme.

No to je i razumljivo zato što Olivera Milosavljević inače ne bi mogla da se suprotstavlja činjenicama bez apodiktičnih stavova na kojima je počivao sistem vrednosti Titove epohe. Odbrana tog sistema kao da joj je hobi ili možda samo nekrofilija.

Stavovi Olivera Milosavljević predstavljaju, inače, neko posuvraćeno osveženje u nacionalističkoj groznici koja obuzima Srbiju nekih 15 godina unazad, pa joj to otvara "nebeska vrata" medija. Pri tome mediji, jedva da imaju pojma o nekoj drugoj Jugoslaviji sem o "Titovoj", što joj, sa svoje strane, dodatno skraćuje put do statusa medijske zvezde.

Zapad je, naime, isprepadan krvavim srpsko-hrvatsko-bošnjačkim nacionalizmom koji je, inače, – izgleda jedini – bio u stanju da otvori put u kakva-takva civilna društva unutar avnojskih granica, pa je otuda čak i Zapad nostalgičan i, maltene, intimno pravi Tita "od blata".

Otuda se npr. radiju "Dojče vele" i najvećem broju drugih (inostranih) medija, odbrana partizanskog pokreta kao transnacionalnog čini perspektivnijom za Srbiju i Evropu. Njih sve drugo zbuñuje, a istina za medije i onako je samo pitanje političkog trenutka. A inače je upravo taj tobože anacionalni sistem počivao na etnonacionalnoj podeli prostora na "narodne", pa zatim još i socijalističke republike.

Radio Deutsche Welle, 22. mart 2005.

Razgovor sa profesorkom dr Oliverom Milosavljević

“U Srbiji se i dalje na period II sv. rata – unutar političkih i delom intelektualnih elita – gleda nekritički sa puno relativizovanja i falsifikovanja činjenica, a razlog tome je nacionalizam kao, nažalost, još uvek, dominantna ideologija među tim elitama” – kaže za radio Deutsche Welle – istoričarka Olivera Milosavljević, profesorka na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

1) "Kako prevladati prošlost IV", u :

<http://www2.dw-world.de/serbian/balkan/1.129956.1.html>

2) Isto

3) Olivera Milosavljević osvojena je u pomenutom intervjuu kao profesora sa doktoratom istorijskih nauka

* Šta smatrate da u Srbiji još uvek predstavlja kontroverze ili nediskutovane teme iz istorije II sv. rata čija bi artikulacija doprinela diferenciranim uvidima u to razdoblje?

Ono što deluje kao kontroverza jeste otpor koji danas postoji prema ozbiljnom istraživanju tog dela prošlosti. Dakle, nije reč o kontroverzama u istoriji, nego o kontroverzama u savremenosti i o odnosu prema toj prošlosti. Kada to govorim pre svega mislim na recimo – ono što bi danas moglo da se nazove tabu temama – odnos delova intelektualne elite u Srbiji prema okupacionim vlastima i njihov odnos prema Milanu Nediću, kao i sam Milan Nedić koji se prikazuje u jednoj romansiranoj slici bez mnogo dodirnih tačaka sa stvarnošću, zatim, slika koja se gradi o četničkom pokretu i, naravno, partizanski pokret je još jedna od tih savremenih kontroverzi i negacija tog pokreta koja je proizvela potpuno odsustvo bavljenja tom temom zato što je u Srbiji prisutan jedan pokušaj da se prećutkivanjem određenih stvari, koje ne mogu da se falsifikuju, jednostavno taj period izbriše iz nacionalne istorije sa jednim infantilnim uverenjem da je to moguće za sva vremena tako i ostaviti.

* Kakvo je bilo učešće Nedićevaca, Ljotićevaca i izvesnog broja intelektualaca na teritoriji Srbije u istrebljivanju Jevreja tokom II sv. rata?

Pre svega, mene bi tu najviše interesovao odnos dela intelektualaca prema okupacionim vlastima, zato što se danas potpuno nekritički govori o njihovoj aktivnosti u II sv. ratu. Mi znamo, danas, da čitav niz autora iz tog perioda dobija svoje ulice ili se bar pokušava da se ulice nazovu njihovim imenom kao po značajnim ličnostima naše prošlosti. Međutim, kada bi neko, sa vrlo malo truda, želeo da se obavesti o njihovoj aktivnosti za vreme II sv. rata dovoljno bi bilo da ode u prvu biblioteku i uzme bilo koje novine ili časopise iz okupacionog vremena i mogao bi tu da nađe mnogo toga, od potpisivanja raznih apela kojima su osuđivani svi oni koji su pružali otpor Nemcima, preko pohvala pojedinaca među njima koliko su nacionalno nepodobne dece isključili iz škola tokom 1941-1943. godine – a reč je o stotinama dece – do otvoreno i eksplicitno antisemitskih tekstova.

* Kakve su posledice pokušaja revizije istorije kroz relativizaciju ili prećutkivanje podataka, dokumenata i iskustava vezanih za II sv. rat?

To je uvek posao na kratak rok. Revizija može da se vrši u jednom euforičnom trenutku, ali ja nemam utisak – posebno kada se osvrnem na prošlost – da to može da bude nešto što je trajno svojstvo. Naprosto, istorija za sobom ostavlja toliko tragova da niko ne može stvari da obriše čak i onda kada bi taj neko to najviše želeo. Tako da se ja zbog tih pokušaja revizije ne uzbuđujem previše, jer što više insistirate na ideologizaciji nekog vremena i što selektivnije prikazujete neku prošlost toliko više izazivate interes kod publike za ono što namerno preskačete. Verujem da revizija nema budućnost zato što falsifikat nema trajno dejstvo.

* Kakav tretman u obrazovnom sistemu Srbije imaju teme koje se odnose na period II sv. rata?

Tu se ta revizija najdrastičnije ispoljava i taj tretman je, naravno, onakav kakva je opet dominantna ideologija. Međutim, i tu će se isto desiti – na osnovu pređašnjih iskustava – ono što se uvek dešava kada se ideologija silom nameće. Ona naprosto ne može a da se neprepozna, čak i neko ko nije toliko u toj struci ne može a da nevidi kada je ta istorija tako selektivno prika-

zana da samo jednu stranu iznosi i mislim da će taj pokušaj nacionalističke indoktrinacije kroz školu kod mladih ljudi naprosto proizvesti interes za one teme koje se namerno odbacuju ili preskaču.

* Na koje načine je danas moguće oživeti interes mladih ljudi u Srbiji za razumevanje razdoblja II sv. rata u svetlu narastajućih nacionalističkih i antisemitskih sentimenata?

Pre svega istinom. Istinom o tome šta je sve bio rezultat antisemitizma ili nacionasocijalizma i znanjem u šta se sve takve ideologije pretvaraju i šta su njihovi rezultati. Uvidom u takve činjenice mislim da kod svakog pristojnog mladog čoveka mora da se proizvede otpor prema svemu tome. Relativizacijom ili "filovanjem" istorije naravno da se ništa pozitivno ne može postići, nego se samo odlaže – za ko zna koju budućnost – raščišćavanje sa tim eksplicitno negativnim pojavama.

Advokatska kancelarija Anđelković

Poziv svim članovima upravnog odbora

*Društva za srpsko-nemačku saradnju – Beograd
Za sastanak na dan 10. 05. 2005. god. u 12,00 časova
Sava Anđelković, advokat*

Poštovana gospodo,

Poslednjih dana građani Srbije pozivaju (i prozivaju) članove Upravnog odbora našeg društva iz razloga što je objavljena izvesna knjiga pod nazivom GENOCID nad nemačkom manjicom u Jugoslaviji od 1944. do 1948. godine, u kojoj u impresumu stoji: "da je suizdavač Društvo za srpsko-nemačku saradnju Beograd". Zbog ovog incidenta, Udruženje naučnih i stručnih prevodilaca Srbije otkazalo nam je dalje korišćenje prostorija za održavanje naših sastanaka.

Povod za ove i ovakve reakcije je opravdan, jer navodi i sadržina objavljene knjige ne predstavljaju verodostojne, naučno i istorijski proverene činjenice, a rečnik koji se koristi u knjizi, proizvoljno kvalifikuje i optužuje srpski narod – insinuirajući mu – da je genocidni narod.

Složićete se da se radi o ozbiljnoj stvari, o kojoj Upravni odbor mora da bude upoznat sa činjenicama: ko je, kada, na koji način, s kim, pod kojim uslovima i zbog čega uzeo za pravo da, kao suizdavača potpiše naše Društvo, a da o tome članovi Upravnog odbora nisu bili upoznati.

Neki dnevni listovi su o ovom izdanju izneli ozbiljne kritike i zamerke na sadržinu i konstatacije koje se iznose u objavljenoj knjizi.

Najgore je u celoj stvari, što su u ovom "poslu" prikrivene finansijske transakcije, zbog kojih finansijska policija može da zabrani dalji rad Društva.

Iz navedenih razloga gospoda Zoran Jovanović i Nikola Radošević, kao članovi Upravnog odbora, podneli su pismene ostavke gospodinu Lavrentiju, kao predsedniku Upravnog odbora Društva.

Međutim, iz nepoznatih razloga gospodin Vladika Lavrentije, kao predsednik Upravnog odbora i gospodin Zoran Žile-

tić, kao zamenik predsednika – nisu našli za shodno da zakažu sastanak Upravnog odbora.

Iz ovih razloga, kao predsednik Nadzornog odbora Društva za srpsko-nemačku saradnju u Beogradu, uz konsultaciju ostalih članova Nadzornog odbora i nekih članova Upravnog odbora – sazivam Upravni odbor Društva za 10. maj 2005. godine u 12,00 časova, koji će se održati u prostorijama Galerije umetnosti "USUF", ugao Uskočke i Deliske – Beograd i molim da obavezno prisustvujete.

Na margini knjige "Genocid nad nemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948"

Tomislav KETIG

Pre nego što mi je ovo potresno svedočanstvo došlo u ruke već sam podosta znao o tragediji jugoslavenskih Nemaca, što kao svedok onoga što se dešavalo u Beloj Crkvi u Banatu, mada sam tada bio dečak, a što kroz docnija čitanja retkih istorijskih dela koja su se time bavila, makar i relativno bojažljivo, a i iz razgovora s ovdašnjim ljudima koji su o tome nešto znali, mada fragmentarno.

Dokumentacija u knjizi govori sama za sebe. Zločin je zločin i za njega nema nikakvog opravdanja. Kao što nema nikakvog opravdanja za slična zbivanja u Sudetskoj oblasti, u Poljskoj i Istočnoj Pruskoj.

Nesporno je da su nacisti pod dirigentskom palicom Adolfa Hitlera prethodno učinili neoprostive stvari: milionske nevine žrtve u logorima smrti u ime sumanute ideje o superiornosti germanstva, brutalno vođenje imperijalističkog rata protiv cele Evrope, sem zemalja čije su, takođe totalitarističke, vlade pristale da servisiraju megalomanski plan vođe Rajha, masovna bombardovanja Coventryja, Rotterdama, Varšave i Beograda. Ali jednako surov i zločinački odgovor kolektivne osvete nad velikom većinom nevinim nemačkim življem u srednjoj i jugoistočnoj Evropi time nije dobio na opravdanju. Kao što se time ne mogu pravdati rušenja Dresdena, Hamburga, Berlina i drugih gradova u Nemačkoj.

U zapadnoj Evropi je taj lanac bezumlja zaustavljen i to se slobodno može nazvati najvećom civilizacijskom tekovinom od vremena stvaranja prvih evropskih država na ruševinama Rimskog carstva. Na Balkanu se sledeći talas etnocida dogodio devedesetih godina dvadesetog stoleća i uprkos tome što u Bosni i na Kosovu međunarodne vojne snage manje-više uspešno kontrolišu situaciju, a u Hrvatskoj i Srbiji demokratske opcije sve snažnije dolaze do izražaja u državnoj politici, česti krvavi incidenti signaliziraju da knjiga zločina još nije zatvorena i neće biti sve dok ideje nacionalizma ne izvetre iz glava velikog broja tamošnjih ljudi.

Veoma sam pažljivo pročitao celu knjigu. Užasu činjenica nema se šta dodati. Svedočanstva preživelih su jednako potresna i uverljivo govore o tome u kakve se zveri pretvaraju ljudi kada se u njima razgori mržnja i nagon za slepom osvetom pri čemu objekt osvete nije pojedinac – počinitelj zlodela, već svaki pripadnik naroda kojemu su pripadali nažalost ne malo-

brojni pojedinci koji su činili zločine. Pri tome je evidentno da je primitivizam osvetnika bio u srazmeri s njihovom surovošću i neselektivnošću.

Autori ove knjige (Radna grupa za dokumentaciju) očito su se trudili da zadrže objektivno stajalište prema svemu što su činile obe zaraćene strane, osuđujući jednako i nacističke pogrome, ustaška, honvedska, balistička i zverstva bugarskih okupacionih jedinica. No neka njihova stajališta u odnosu na karakteristike zbivanja u Drugom svetskom ratu ne čine mi se dovoljno precizna. Ja ću navesti samo neke od mojih dilema. One se ne tiču ocene držanja domicilnog nemačkog stanovništva, koja je uglavnom nesporna. Teško bih se, međutim, mogao složiti s prejako obojenim kvalifikacijama iz Prologa, koje, iako se može razumeti ozlojeđenost autora, ne doprinose utisku objektivnosti. Na primer: definicija na str. 17 “komunisti – žedni krvi, predvođeni Titom” vodi u istu zamku neselektivnosti kojom su se lokalne partizanske grupe obrušile na vojvođanske Nemce 1944. godine. Partizanski pokret kao gerila koja se borila protiv okupacionih snaga, samo je manjim delom bio sastavljen od komunista, a žednih krvi bilo je još i više među ustašama, četnicima (ravnogorcima) i drugim kvislinškim formacijama. Besmisleno je dakako meriti zločin brojem počinilaca.

Pravdanje odmazde zbog akcija gerilaca od strane Vermah-ta ne može se spajati s tvrdnjom da gerilci “par definitionem” nisu zaštićeni Haškom konvencijom. Gerilci su građani porobljene zemlje koji žele da povrate u svojoj domovini “status quo ante”, te pošto je njihova zemlja osvojena oružjem i oni imaju pravo na upotrebu oružja. Za akcije kao što su ubistva iz zasede ili druge “nevojničke akcije” shvatljiva je odmazda kao čin odvraćanja, ali kada se u Kragujevcu postreljaju hiljade đaka i u Kraljevu takođe hiljade civila, među kojima i brojne izbeglice iz drugih krajeva Jugoslavije, koje su tu potražile spas, onda to, radi etičke ravnoteže, u knjizi mora biti tretirano jednakom terminologijom kakva je i ona na str.17, koju sam citirao.

Drugo: Kraljevina Jugoslavija se, uprkos unutrašnjoj labilnosti, nije raspala sama od sebe, te države formirane kao kvislinške tvorevine na njenom tlu ili aneksija delova njene teritorije od strane drugih članica Trojnog pakta ne mogu se tretirati kao legalne tvorevine, jer ih niko u međunarodnoj zajednici, sem onih čijim su ratnim dejstvom formirane nije ni priznao.

Treće: Uprkos tvrdnjama dr Sepp Janka u njegovoj knjizi “Weg und Ende” kako je uspostavljanje autonomne samouprave nemačke narodnosne grupe u Banatu imalo da pokaže kako je “mirna koegzistencija različitih etničkih nacionalnosti na istom životnom prostoru potpuno moguća” praktično su prava ostalih stanovnika Banata bila znatno limitirana u odnosu na tamošnje Nemce.

Četvrto: U knjizi se tvrdi kako je plan o eliminaciji nemačkog stanovništva sa teritorije Jugoslavije bio povezan s planom naseljavanja srpskog življa iz pasivnih krajeva Jugoslavije u njihova naselja i domove. To je tačno i danas ta istina sve više dominira u debatama koje se na ovu temu vode. Teško se, međutim, složiti da su sve brutalnosti koje su tom prilikom počinjene, bile deo konkretnih naloga političkog vrha. Bliže je istini da je kao i svaka revolucija u kojoj je masama pušteno na volju zakon gurnut u zapećak a rulja puštena da se zasiti kako se ne bi okrenula protiv svojih nalogodavaca, koji u tom trenutku nisu mogli da im pruže ništa osim tuđe imovine i svojih parola. Ovim, naravno, ne tvrdim da, primera radi, Bleiburg nije smišljeno počinjen, kao što nisu ni Auschwitz ni Jasenovac. (Po broju žrtava i počinjenim zverstvima logori u Bačkoj i Banatu su u ravni Jasenovca). Kao što su to činili totalitarni režimi svugde u svetu i, na žalost, još ih čine. Jednostavno, želim da podvučem kako mi je stalo da ovaj stravični dokument bude oslobođen onih subjektivnosti koje ga ne čine uverljivijim, jer je on toliko uverljiv da emocije iskazane u njemu treba prepustiti svedocima a ne sastavljačima.

Nemci još uvek nemaju svoj nacionalni savet

Stjepan A. Seder

Zakonom o zaštiti sloboda i prava nacionalnih manjina SRJ je pokušala da se približi svetskim standardima za zaštitu nacionalnih manjina. Ustav Savezne Republike Jugoslavije u nekoliko svojih ilanova proklamuje prava i slobode pripadnika nacionalnih manjina. Međutim, odredbe Ustava SRJ, koje regulišu prava pripadnika nacionalnih manjina, su takvog karaktera da zahtevaju dopunsko zakonsko regulisanje načina njihovog ostvarivanja, pa je u tom smislu morao biti donet Zakon o zaštiti sloboda i prava nacionalnih manjina.

Ovim zakonom je predviđeno da pripadnici nacionalnih manjina mogu izabrati nacionalne savete radi ostvarivanja prava na samoupravu u oblasti upotrebe jezika i pisma, obrazovanja, informisanja i kulture.

Zakonom je predviđeno da savet ima najmanje 15 a najviše 35 članova, u zavisnosti od ukupnog broja pripadnika nacionalne manjine, koji se biraju na period od četiri godine. Dalje je predviđeno da će se izborna pravila o izboru nacionalnih saveta regulisati zakonom, kao i da će do donošenja toga zakona, nacionalne savete nacionalnih manjina izabrati skupštine elektora nacionalnih manjina.

Do sada je više nacionalnih zajednica izabralo svoje savete, dok naša – nemačka nacionalna zajednica – ovaj izbor još nije izvršila, iako je od proglašenja Zakona prošlo više od četiri godine.

Odmah po proglašenju Zakona u našoj nacionalnoj zajednici su pokrenute aktivnosti za izbor elektora za izbor saveta, ali su ubrzo i prestale. U onim sredinama u kojima su elektori izabrani iskazuje se jasno i nedvosmisleno nezadovoljstvo, što u drugim sredinama postoji opstrukcija za ovaj izbor. Opstrukcija i međusobna nesaradnja je jasno izražena i jasno se sagledava baš između dva udruženja koja okupljaju najveći broj pripadnika naše nacionalne zajednice, Novosadskog Deutscher Verein Donau i subotičkog Deutscher Volksband.

Ovi nesporazumi su jasno uočeni i u nacionalnim savezima, nemačkom i svetskom, pa se pokušalo i intervenisati, ne bi li se razlike izbrisale i posao završio. U tom smislu je i predsednik Udruženja Podunavskih Švaba iz Nemačke, gospodin Hans Supritz, napisao:

“...Vojvodina unfähig sind sich auf gemeinsame Ziele zu einigen, schmerzt auch uns!

In Novi Sad wurde zwar der Dachverband mit guten Vorsätzen gegründet, der aber leider bisher weder Durchschlags- noch Ausstrahlungskraft hat erkennen lassen. Mit

welchen Argumenten und sichtbaren Zeichen soll der Bundesverband hier in Deutschland also für die Freunde in der Vojvodina werben, um Unterstützung für sie zu erhalten?

Ich muss mich wiederholen, damit es ganz deutlich wird, daß nur dann, wenn Voraussetzungen geschaffen werden, so wie ich sie hier dargelegt habe, auch die kulturelle Linie der Vereine dauerhaft gefördert werden kann.

Dass das nicht nur leere Worte sind, hat zumindest ein Verein in der Vojvodina gezeigt und der bekommt auch finanzielle Förderung, weil er eben ein Kindergartenprojekt erfolgreich umgesetzt hat.

Nun werden Sie mit Recht fragen, was hab ich von Worten, die der Bundesvorsitzende Supritz hier von sich gibt und was kann ich selbst tun, um die Situation zu verbessern?

Ich meine, es muss immer einer den Anfang machen. Sie, als Vorsitzender eines der Vereine in der Vojvodina, haben die Autorität dazu!

Laden Sie die Vertreter der Vereine ein und machen Sie ihnen klar, daß es neben den eigenen Vereinsinteressen, die auch weiterhin bestehen bleiben können, auch übergeordnete Interessen gibt, die die Einigkeit zwingend notwendig machen, weil es sonst kaum eine Zukunft mit Identitätsbewahrung der deutschen Minderheit geben wird.

Wir, vom Bundesverband und vom Weltdachverband, kommen, wenn nötig, gerne hinzu!

Und nachmals als Appell: Wenn es also den deutschen Vereinen in der Vojvodina nicht gelingt, Konzepte auf den Tisch zu legen, die erkennen lassen, daß man sich flächendeckend der Verbreitung der deutschen Sprache und Literatur und vor allem dem Jugendaustausch ernsthaft widmen will, sehe ich kaum eine Chance, öffentliche Fördermittel aus Deutschland zu erhalten...”

Pravo da bude elektor ima svaki poslanik Savezne skupštine Savezne Republike Jugoslavije, skupštine republike članice i skupštine autonomne pokrajine i odbornik skupštine jedinice lokalne samouprave, koji je izabran kao kandidat političke stranke nacionalne manjine ili koalicije političkih stranaka nacionalnih manjina. Osim ovih lica elektor može biti i svaki poslanik Skupštine SRJ, skupštine republike članice i skupštine autonomne pokrajine koji se izjašnjava kao pripadnik nacionalne manjine i govori jezik te manjine, kao i svaki odbornik skupštine jedinice lokalne samouprave koji je izabran u opštini u kojoj procenat te nacionalne manjine dostiže 30%, a izjašnjava se kao pripadnik te nacionalne manjine i govori jezik te nacionalne manjine.

Naša nacionalna zajednica nema pripadnika koji ispunjavaju ove kriterijume. Nema poslanike i odbornike koji su izabrani u skladu sa ovim odredbama Zakona. U tom slučaju našoj nacionalnoj zajednici preostaje jedino da elektore za izbor nacionalnog saveta izabere, u skladu sa Zakonom, tako što će pravo da bude elektor dobiti svaki građanin koji se izjasašnja kao pripadnik nacionalne manjine i njegovu kandidaturu podrži najmanje 100 pripadnika nacionalne manjine sa biračkim pravom, ili ga kandiduje jedna nacionalna organizacija ili udruženje nacionalne manjine. Naša nacionalna zajednica nema mnogo nacionalnih organizacija, niti pak udruženja. U tom slučaju se moralo pribеći podršci po 100 pripadnika nacionalne manjine sa biračkim pravom. Ali naša nacionalna zajednica nije brojna. Na poslednjem popisu se kao Nemci izjasnilo manje od 4.000 građana Srbije. Ovo dalje podrazmeva, da se moraju preduzeti izuzetni naponi kako bi se obezbedio potreban broj elektora. Svaka opstrukcija ili iskakanje iz dogovorenih aktivnosti znači neuspeh. I to se upravo nama desilo. Započete aktivnosti su prestale pre nego što smo došli do rezultata – izbora elektora. I ni dalje nema pomaka. Svaka od suprotstavljenih strana je ostala ušančena u svoj rov i čeka poteze “protivnika”. I dok gospodin Gerhard Burbach, predsednik Saveza nemačkih udruženja, apeluje da se organizujemo i završimo potrebne aktivnosti, gospodin Rudolf Weiss, predsednik DV iz Subotice, poručuje da se može živeti i raditi i bez nacionalnog saveta, a gospodin Andreas Bürgermajer, predsednik DV Donau iz Novog Sada, upućuje molbe ministru na nacionalne manjine, gospodinu Rasimu Ljajiću, da predloži izmenu zakona i smanji kvote za nacionalne zajednice sa manjim brojem pripadnika, ne bi li na taj način došli izbora nacionalnog saveta.

Razmišljanje gospodina Rudolfa Weissa je teško razumljivo, jer postojanje nacionalnog saveta podrazmeva mogućnost korišćenja prava koja su zakonom data, u organizovanoj formi i državnim institucijama, finansiranje tih aktivnosti kao i mogućnost uticanja na aktivnosti državnih organa kroz legalne organe i forme. Nepostojanje nacionalnog saveta znači uskraćivanje svih ovih prava i mogućnosti.

Razmišljanje gospodina Andreasa Birgermajera je još teže razumljivo. Jer, možete li da zamislite šta o zahtevu za smanjenje kvote za izbor elektora mogu da misle o nama? da smo nesposobni da organizujemo svoj nacionalni savet sa svim sigurno, ali i više od toga.

Jedino ispravan stav je stav gospodina Gerharda Burbacha, mada je u jednom momentu podržao i stav gospodina Birgermajera, da treba da prevaziđemo sopstvene slabosti, sujete i oholosti, bolje se organizujemo i, konačno, izaberemo svoj nacionalni savet. Samo tako možemo dokazati i sebi i drugima da smo sposobni da to uradimo i da smo dorasli tom zadatku, te da nam to posluži za dalji napredak naše nacionalne zajednice. Međutim, gospodin Gerhard Burbach nema čarobni štapić, pa da nekooperativne strane (ili bolje reći: pojedince) pretvori u kooperativne, ili bar u strane koje neće aktivno opstruirati aktivnosti za izbor elektora. Podrška, koju ima u nekoliko manjih udruženja (Karlowitz, iz Sremskih Karlovaca, Udruženje Nemaca Odžaci, “Adam Berenc” iz Apatina), je nedovoljna da nekooperativne strane privoli na kooperativnost i potrebnu aktivnost. Zato, kao skoro jedini mogući izlaz iz situacije u kojoj se nemačka nacionalna zajednica u Srbiji nalazi, ostaje da vreme učini svoje, da članstvo u nekooperativnim udruženjima uvidi da im delovanje njihovih čelnih ljudi nanosi nenadoknadivu štetu, da im to kaže i zamoli ih da svoje čelne funkcije prepuste drugim članovima, koji će imati više sluha za potrebe pripadnika nemačke nacionalne zajednice i moći da pomognu izbor elektora, odnosno nacionalnog saveta.

Naravno, uvek ostaje i krajnja varijante, a to je da sačekamo donošenje zakona koji bi uredio način i postupak izbora nacionalnih saveta, pa da u skladu sa zakonom izvršimo izbor. Međutim, s obzirom da su nacionalni saveti kod većeg broja nacionalnih zajednica već izabrani, da pred Skupštinom stoje veliki problemi i brojni zadaci, veliko je pitanje kada bi se predlog tog zakona mogao naći na dnevnom redu. Skoro svakako ne, a dotle nam ostaje da po starom “neko u klin, a neko u ploču”.

Der Brief vom Herrn Andreas Zobel, der Botschafter in Beograd

Andreas Zobel

Sehr geehrte Damen und Herren,
im Nachgang zu unserem Arbeitssessen in Novi Sad am 21. April möchte ich auf zwei Punkte zurückkommen, die einen großen Teil unseres Gesprächs ausgemacht haben.

Zum einen ist dies die Visapflicht für Staatsbürger von Serbien und Montenegro bei der Einreise in die Bundesrepublik Deutschland. Hier wurden von mehreren von Ihnen Erleichterungen für die Angehörigen der deutschen Minderheit erbeten. Besonders bezogen Sie sich auf das "Schlangestehen" vor der Visastelle und die Erhebung von Visagebühren. Ich hatte Ihnen angeboten, gern einen von Ihnen gemeinsam ausgearbeiteten Vorschlag mit dem Ziel prüfen zu lassen, welche Erleichterungen im Rahmen der gesetzlichen Möglichkeiten gewährt werden können.

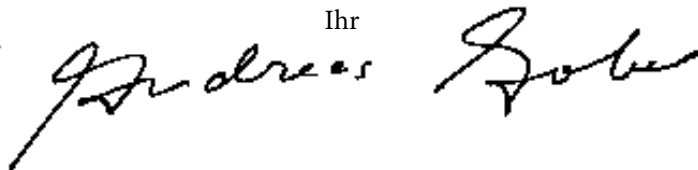
Der zweite Punkt ist die noch ausstehende Bildung des Nationalrates der deutschen Minderheit in Serbien und Montenegro. Mir ist sehr wohl bewußt, dass die gesetzlichen Vorgaben eine hohe Hürde für die relativ kleine deutsche Minderheit darstellen. Gerade deshalb appelliere ich an Sie alle, sich für die Bildung des Nationalrates in Ihrem ureigenen Interesse engagiert einzusetzen. Der Nationalrat, von dessen Bildung auch finanzielle Unterstützung durch den Exekutivrat der Vojvodina abhängt, ist von großer Bedeutung für

den Erhalt der donauschwäbischen Kultur in der Vojvodina. Dieses Ziel, dass alle Ihre Vereine vereint, sollten Sie auch gemeinsam verfolgen.

Es würde mich sehr freuen, wenn Sie alle sich zu einer Zusammenarbeit in diesen beiden Fragen entschließen könnten.

Mit freundlichen Grüßen

Ihr

Ökumenische Andacht und Versöhnungsstunde in Kragujevac und Rudolfsgnad anlässlich des Europatages und des Endes des Zweiten Weltkrieges

Dr Zoran Žiletić

Am 09. Mai 2005 hat die *Gesellschaft für serbisch-deutsche Zusammenarbeit* – zusammen mit ihren Zweigstellen in Hodschagg und Kragujevac, sowie in Zusammenarbeit mit dem *Verein "Heilige Anna"* aus Kratovo/Priboj am Lim und mit dem *Verein für serbisch-deutsche Freundschaft und Bewahrung der deutschen Gedenkstätten* in Rudolfsgnad – in Kragujevac und Rudolfsgnad den Europatag und das Ende des Zweiten Weltkriegs in Erinnerung gerufen und Ökumenische Andacht sowie Versöhnungsstunde über den Massengräbern daselbst veranstaltet.

Nach der Andacht in Serbisch, Deutsch und Griechisch, nach der Niederlegung von Blumen und nach Ansprachen reichten die Teilnehmer am Vormittag einander die Hände über dem Massengrab der am 21. Oktober 1941 als Geiseln erschossenen Kragujevacer Gymnasiasten¹⁾ sowie am Nach-

arbeit in Kragujevac mag. pharm. Stevan Josimović, der bekannte Kragujevacer Journalist und Publizist Miodrag Stojilović, der Kustos des Museums "21. Oktober 1941" Ljubomir Kamber, 1. Vorsitzender des humanitären Vereins "Sveta Ana"²⁾ Diplom-Volkswirt Slavoljub Gudurić, auf dessen Vorschlag hin die Andachts- und Versöhnungsstunde zum ersten Mal stattgefunden hatte, der 2. Vorsitzende der Gesellschaft für serbisch-deutsche Zusammenarbeit Prof. Dr. Zoran Žiletić, der bekannte Belgrader Journalist Nenad Stefanović in seiner Funktion des Mitglieds des Verwaltungsausschusses der Gesellschaft für serbisch-deutsche Zusammenarbeit in Belgrad, der 1. Vorsitzende des Vereins für serbisch-deutsche Freundschaft und Pflege der deutschen Gedenkstätten in Rudolfsgnad Radosav Joksimović, der Sekretär der Orstkanzlei in Rudolfsgnad Srbojub Stojković, die Chefredakteurin

mittag des gleichen Tages über den an die Hunderte in Massengräbern beim Todeslager Rudolfsgnad 1945-1948 verscharrten donauschwäbischen Kindern zum Zeichen des beidseitigen Bekenntnisses der Bürger Serbiens serbischer und deutscher Volkszugehörigkeit zur europäischen Gemeinschaft der in den zwei Jahrtausenden langen christlichen Tradition begründeten Werte, zu dem die schrecklichsten aller Opfer – die Kinderopfer – verpflichten.

Teilnehmer waren der donauschwäbische Archipresbiter der Römisch-katholischen Kirche Jakob Pfeifer als ordinerender Geistlicher und als 1. Vorsitzender der Zweigstelle der Belgrader Gesellschaft für serbisch-deutsche Zusammenarbeit in Hodschagg, der 2. Vorsitzende der genannten Zweigstelle Dragan Jovanović, Anton Beck als 1. Vorsitzender des Deutschen Volksverbandes in Subotica und des "St. Gehardswerkes" in der Vojvodina, der vom Bischof der Diözese Kragujevac Jovan delegierte Geistliche der Serbisch-orthodoxen Kirche Bojan, der 1. Vorsitzende der Zweigstelle der Belgrader Gesellschaft für serbisch-deutsche Zusammen-

arbeit der Zeitschrift für donauschwäbische Belange in der Vojvodina *Fenster* und bekannte Belgrader Journalistin und Publizistin Nadežda Radović, sowie der 1. Vorsitzende des Deutschen Vereins für gutnachbarliche Beziehungen *Karlowitz* Dipl.- Jur. Stjepan Seder.

Nach der Andachts- und Versöhnungsstunde in Rudolfsgnad kamen die Teilnehmer in dem Gasthaus "Sport Potisje" zusammen, um die künftige Zusammenarbeit zu besprechen. Man vereinbarte unter anderem, dass von nun an die Kragujevacer alljährlich zur Gedenkstätte an die donauschwäbischen Opfer des Todeslagers "Knićanin" nach Rudolfsgnad, sowie das die Rudolfsgnader alljährlich zur Gedenkstätte an die Opfer der Geislerschießungen der Deutschen Wehrmacht am 21. Oktober nach Kragujevac kommen.

1) Zu beachten ist die römische Ziffer "V" über dem Massengrab, da es um die 5. Gymnasialklasse mit ihrem Klassenlehrer ging!

2) "Hl. Anna"

Bericht über Verteilung der Hilfsgüter

Anna Bu

Am 6. Juni 2005 hat das Ökumensiche Hilfswerk von der Evangelisch-Lutherischen Kirchengemeinde Eggenfelden als Geschenk – kostenlos als humanitäre Hilfe für die Flutopfer im Banat die folgende Hilfe bekommen:

- 1000 gebrauchte Schlafdecken 200 x 130 cm
- 200 Bettlaken
- 200 Kopfkissenbezüge 50 x 72 cm
- 100 Schlafdeckenbezug 220 x 135 cm.

Diese Hilfe wurde dem Pfarramt von dem Bundesministerium der Verteidigung, 53003 Bonn unter Nr. H 205 030 und H 205 162 zur Verfügung gestellt.

Die Verzollung der Hilfe erfolgte am 6.06, unmittelbar nach der Ankunft des LKWs.

Der Mitarbeiter des Ökumenischen Hilfswerks Stevan Bathory, der schon mehrmals die Gegend besuchte, hat die Hilfe schon am 8 Juni mit einem gemieteten LKW (der Firma "Lika Promet") in die Flutbetroffene Gemeinden Jasa Tomic, Secanj um Medja gebracht.

Nach Besprechungen mit den lokalen Krisenstab wurde die Hilfe auf die folgende Weise verteilt:

Probleme bei der Verteilung: Nach der Geschenksurkunde Nr. 1/2005 sollten 200 Schlafdeckenbezüge ankommen. Diese Menge wurde in allen Zolldokumenten sowie in der Geschenksurkunde angeführt. Erst bei der Verteilung in Banat wurde festgestellt, das 100 Schlafdeckenbezüge fehlen, d.h. anstatt 200 Stücke sind nur 100 angekommen. Die Paletten die im Zollager übernommen sind, waren in Originalpackung, deshalb meinen wir dass der Fehler noch in Deutschland entstanden ist. Darüber wurde ein Protokoll angefertigt, das sowohl von Fahrer des LKW, wie von EHO Mitarbeiter Stevan Bathory untergeschrieben worden ist.

Eine Kopie davon legen wir bei, sowie die Kopien der Empfangsbestätigungen.

Die Originale sind bei EHO aufbewahren und können zu jeder Zeit kontrolliert werden.

EHO bedankt sich nochmals bei Herrn Lahr, der die Hilfe rasch und effizient organisierte und bei dem Bundesministerium, das die Hilfe zur Verfügung gestellt hat.

Nr.	Ort	Art der Hilfe	Stückzahl
1.	Jasa Tomic, Mesto najobitavijih (Bestätigung Nummer 20/05)	Schlafdecken	600
		Bettlaken	64
2.	Medja, Mesto najobitavijih (Bestätigung Nummer 20/05)	Kopfkissenbezüge	61
		Schlafdeckenbezüge	64
3.	Secanj, Kolonijavankovci (Bestätigung Nummer 20/05)	Schlafdecken	100
		Kopfkissenbezüge	100
4.	Secanj, Kolonijavankovci (Bestätigung Nummer 20/05)	Bettlaken	100
		Schlafdecken	60
5.	Secanj, Kolonijavankovci (Bestätigung Nummer 20/05)	Kopfkissenbezüge	35
		Bettlaken	35
6.	Secanj, Kolonijavankovci (Bestätigung Nummer 20/05)	Schlafdecken	100
		Schlafdeckenbezüge	100

Warenkorb Humanitäre HILFE "Donauschwaben" in der Provinz Vojvodina – Serbien und Montenegro, des ev.-luth. Pfarramtes 84307 Eggenfelden, für das Haushaltsjahr 2005 Planung

Preise in Euro ohne MwSt für Kaufware

Robert Lahr

IKW	Pos.	Waren	Einheitspr. [Euro]	Gesamtpre. [Euro]	Gesamter [kg]
I	1	12500 Litera Unim a 400 ml	0,46	5.750,-	11250
	2	12500 Litera Unim a 200 ml	0,46	5.750,-	11250
					22.500
II	3	25.000 kg Speisekornmehl a 12,5 kg	0,15	3.750,-	25.000
III	4	20000 kg Weizenmehl Nudelweizen a 1 kg	0,17	3.400,-	20.000
IV	5	Kleidung lt. Angebot Skript		24.000,-	24000
	6	5000 kg Milchpulver a 1 kg	270	13.500,-	
	7	7500 Liter Pflanzenöl a 1 Liter	0,74	5.550,-	7.500
	8	2.500 Liter Bierpulver a 500 g	0,455	1.137,50	4.000
	9	24.000 Liter Flüssigglas a 120 g oder 50% davon Wurzelnormen 120 g Flüssignormen	0,185	4.380,-	4.000
	10	2000 Liter Saure Sahne a 200 ml	0,43	860,-	4.000
	11	2000 Liter Sahnegetränk a 200 kg	0,385	770,-	4.000
	12	7500 Saft Sirup a 125 g	0,344	2.580,-	4.000
	13	1.000 Packungen Waschpulver a 1 kg	3,70	3.700,-	5.000
	14	2000 Liter Geschirrspülmittel a 0,5 l	0,65	1.300,-	1.000
	15	2500 Liter Shampoo 500 ml	0,68	1.700,-	1.250
	16	2500 Liter Zahnpasta a 125 ml	0,422	1.055,-	3.125
	17	5000 kg Zucker a 1 kg (Beschaffung in Japan oder aus dem Ausland in Deutschland Jugendheim oder eventuelle auch in Deutschland)	0,80	4.000,-	5.000
	18	2.500 Weichmachmittel a 1 kg	1,54	3.850,-	1.500
	18.a	2.000 Liter Tomatenmark a 500 g Sommer Lebensmittel und Medizin.	0,45	900,-	500
				207.287,50	225.000
	19	ausländisches Deutschland Jugendheim für 1	1.781,52	8.907,60	
	20	Vertriebskosten in Japan für 2 IKW Sommer Lebensmittel, Frucht, Weinstoff Gesamtwarenkorb	1.789,52	8.947,60	
				174.418,20	225.468,20
Plan	Ng	Warenspenden - nachrichtlich			
	21	Salz		1.500,-	3.000
	22	Waschpulver, Peroll		12.000,-	3.000
	23	Nahrung der Tiere Nestle		12.000,-	4.000
	24	Kleidung von Privatpersonen		-	7.000
	25	Kosmetikprodukte vom Schwarzhandel		5.000,-	1.000
		Gesamtwarenkorb		174.418,20	174.468,20

Lieferung für September 2005 vorgesehen.

Verantwortlich:

Ev.-luth. Pfarramt, Landshuter Str. 52, 84307 Eggenfelden

Tel: 08721-8140, Fax: 08721-911778

Verantwortlicher Sonderbeauftragter Humanitäre

Hilfe" Donauschwaben":

Robert Lahr, Zellhuber-Ring 51, 84307 Eggenfelden, E-mail:

robert.lahr@t-online.de

Tel: 08721-1548, Fax: 08721-10814 und 08721-913252, Mobil:

0171 - 77 30 299

Održan IV Festival kuglofa

Stjepan A. Seder

Za četiri godine postojanja Nemačko udurženje za dobrosusedske odnose KARLOWITZ je realizovalo četiri Festivala kuglofa. Ovaj, poslednji, festival održan od 23 do 25. juna, je u najvećoj meri realizovan u skladu sa inicijalnom idejom udruženja, da festival, u najvećoj mogućoj meri, promoviše kulturne sadržaje.

Festival je otvoren izložbom “266 godina života Nemačka u Sremskim Karlovcima”, koja je postavljena u muzeju u Sremskim Karlovcima 23. juna, nastavljen je “okruglim stolom” na temu “Multikulturalnost i interkulturalnost na prostoru Vojvodine” 24. juna u 15 časova i praktičnim predavanjima somnalijera na temu prepoznavanja i konzumiranja nemačkih vina održanom u bašti hotela BOEM u 17 časova. Glavna priredba – izložba eksponata – kuglofa i pozorišna predstava, kao završna priredba, održani su 25. juna u Karlovačkoj gimnaziji.

Ovogodišnja izložba kuglofa, koja primarno ima takmičarski karakter, je privukla 27 takmičara. Pored takmičara iz Sremskih Karlovaca svoje eksponate su izložili i takmičari iz Novog Sada, Sremske Mitrovice, Kisača, Veternika i Siska. Takmičari su mogli i da svoje kuglofe, identične onim koje su prijavili za takmičenje, ponude posetiocima na prodaju. Posetioci su kupovali ceo kuglof, ili pak po koje parče od više vrsta kuglofa.

Ove godine su eksponati izloženi u velikom i svetlom prostoru u Karlovačke gimnazije, pa su posetioci mogli da svaki eksponat detaljno razgledaju. Svaki kuglof je bio identično upakovan u bezbojni celofan i razlikovali su se jedino po živim bojama koje su odavale vrstu i dodatke koji su stavljani u kolač.

Brojni posetioci su mogli da, posle razgledanja izložbe, i glasaju za neki od eksponata, ili pak da razgledaju izložbu postavljenu u muzeju, udaljenom samo 200 metara od izložbe kuglofa, ili pak da prošetaju Sremskim Karlovcima, uživaju u njihovoj arhitekturi i razgledaju kulturno – istorijske znamenitosti.

Žiri koji je ove godine radio u sastavu: Eržika Svitlica, predsednica i članovi: Jasmina Čiaček, Ljiljana Kosanović, Žana Gerić i Lidija Kovljenić je imao težak zadatak, jer je trebalo svaki eksponat razgledati, oceniti njegov presek, probati i na kraju, na osnovu svih postavljenih kriterijuma, dati ocenu za svaki izloženi eksponat. S obzirom na broj eksponata, mineralna voda je bila neophodno pomoćno sredstvo za rad žirija.

Po oceni žirija, prvo mesto je osvojio vinski kuglof Katicе Biber-Šnur iz Sremskih Karlovaca, drugo mesto nugat kuglof Opštinske organizacije PSS iz Sremskih Karlovaca, koji je pripremila Duđa Šnur i treće mesto Mire Seder, takođe

iz Sremskih Karlovaca. Nagradu publike je, ove godine, dobila Dina Dukić iz Novog Sada.

Autorki prvoplasiranog kuglofa je pripala nagrada od 7 dana boravka u Banji Kanjiža za dve osobe, poklon Banje i direktora dr Ferenc Agoštona, drugoplasiranoj je pripala novčana nagrada od 4.000 dinara, trećeplasiranoj modla za kuglof i prvoplasirani eksponat, dok je za nagradu publike Aleksandar Bikar, pčelar iz Sremskih Karlovaca, poklonio kolekciju proizvoda od meda.

Ovogodišnji festival je zatvoren veoma uspešnom pozorišnom predstavom “Protekcija” autorke i rediteljke Mirjane Ojdanić, koju je propratila brojna publika. Na kraju su gledaoci burnim i dugotrajnim aplauzom nagradili akterke ove predstave, koje su zadovoljne napustile Sremske Karlovce.

Ako ovaj tekst ne bi završili time što ne bi pomenuli sve koji su pomogli održavanje ovogodišnjeg festivala kuglofa počinili bi neoprostivu grešku. A onih koji su pomogli festival je ove godine bilo više nego ikada. To su bili, već uobičajeno, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje i kulturu, te Predsednik Opštine Sremski Karlovci, gospodin Milenko Filipović, Fakultet za trgovinu i bankarstvo “Janjičije i Danica Karić”, Muzej grada Novog Sada, Crkva Presveto Trojstvo, vlasnik hotela BOEM Branko Ivanović, Banja Kanjiža i njen direktor dr Ferenc Agošton i Aleksandar Bikar, pčelar iz Sremskih Karlovaca.

Ipak, pravo bogatstvo ovogodišnjeg festivala su brojni posetioci i njima dugujemo najveću zahvalnost. A vas, dragi čitaoci, pozivamo da dogodine ne zaboravite na naš i vaš FESTIVAL KUGLOFA, i zato se na vreme pripremite i pripremite i svoj kuglof za nagradu.

Изложба о карловачким Немцима – пут ка истини

У Карловачкој се од 1. септембра до 15. октобра одржава изложба о карловачким Немцима. Изложба је под називом "Немцима у Карловачкој" и одржава је Музеј у Карловачкој. Изложба је у оквиру које се налази и изложба о карловачким Немцима. Изложба је у оквиру које се налази и изложба о карловачким Немцима. Изложба је у оквиру које се налази и изложба о карловачким Немцима.

Изложба о карловачким Немцима је у оквиру које се налази и изложба о карловачким Немцима. Изложба је у оквиру које се налази и изложба о карловачким Немцима. Изложба је у оквиру које се налази и изложба о карловачким Немцима.

Данас прослављамо победнике

Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике.

Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике.

Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике. Данас прослављамо победнике.

Починье фестивал куглофа

Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа.

Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа.

КАРЛОВИНИЈА

1984. 11. 10.

Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа.

Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа. Починье фестивал куглофа.

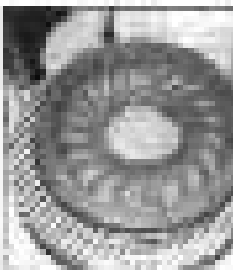
Mi se družimo, a testo raste li, raste

Удруживање и сарадња не значи да нешто расте само по себи

Удруживање не значи да нешто расте само по себи. Удруживање не значи да нешто расте само по себи.

Удруживање не значи да нешто расте само по себи. Удруживање не значи да нешто расте само по себи.

Удруживање не значи да нешто расте само по себи. Удруживање не значи да нешто расте само по себи.

Удруживање не значи да нешто расте само по себи. Удруживање не значи да нешто расте само по себи.

Uvodno izlaganje na okruglom stolu:

Multikulturalnost i interkulturalnost na prostoru Vojvodine

Budućnost Vojvodine

Mirko Sebić

Multikulturalnost i interkulturalnost predstavljaju izraze koji su u naš javni diskurs dospeli relativno skoro. U paketu sa “građanskim društvom”, “civilnim sektorom”, “ljudskim pravima” u naš javni život ušunjala su se i ova dva termina najčešće kroz govore i saopštenja nevladinih organizacija. Njihov dolazak i javna promocija korespondiraju sa raspadom društvenih institucija, koje su obeležavale titovsku Jugoslaviju. Kao i svi termini, koji se od preterane javne upotrebe pohabaju, i ova dva termina su češće korišteni nego razumevani. Bojim se da još uvek imamo problem da razlučimo i da opišemo razlike u pristupima koji oni predstavljaju. Može se primetiti da se često čak koriste sinonimno. Zato u ovom kratkom pledoajeu za raspravu treba barem u grubim crtama načiniti razliku.

Šta je multikulutralizam?

Treba reći da multikulturalizam nastaje u svetu praktične politike i to u SAD i Kanadi da bi tek naknadno postao teorijski i filozofski problematizovan pojam. Dakle, očito je da je određena društvena praksa generisala to što podrazumevamo pod multikulturalizmom. Centralno mesto u politici multikulturalizma zauzima zahtev za priznavanjem prava na različitost. To je jedna, doduše polazna, ali ne i jedina dimenzija ovog svakako složenog termina.

Možemo reći da multikulturalizam prekraja mapu modernog diskursa. Zahtev za priznavanjem različitosti u osnovi može da razveje u moderno mišljenje duboko ukorenjen zahtev za univerzalnošću. Elementi multikulturalizma kao što su ukorenjenost u kulturne i kontekstualne oblike življenja i u osnovi njegova fragmentarnost potkopavaju princip univerzalnosti. On ga potkopava ali ne može da ga pokopa.

Multikulturalizam traži da se svaki partikularni identitet, svaki poseban način života samoopravda i da kao takav samoopravdavajući bude prihvaćen i samolegeitimisan. Međutim, da li je moguće samoopravdanje bez uključenja nekih univerzalnih principa. Stara napetost između partikularnog i univerzalnog u multikulturalizmu doživljava nove dimenzije. Dakle, multikulturalizam zahteva reinterpretaciju pojma univerzalnosti i partikularnosti.

Multikulturalizam zahteva i reinterpretaciju samog fenomena kulture i kulturnog pripadništva grupi. On ne uvodi samo afirmativne normativne stavove u vezi sa relevantnim priznavanjem različitih kultura i u pogledu shvatanje kultu-

re kao primarnog dobra već unosi bitne pomake u pogledu razmatranje fenomena kulture.

Pojam kulture u najširem smislu se povezuje sa poretkom značenja koji daje smisao ljudskim aktivnostima. U tom pogledu kultura prožima sve institucije, ali ona je duboko aktivistička, jer je reč zapravo o radu na sebi i svojoj okolini. Sa jedne strane kultura predstavlja poredak samorazumevanja pripadnika sveta u kojoj se akumuliraju učinci prošlih generacija u vidu razervoara tradicije, s druge strane pripadnici kulture prisvajaju resurse tradicije i aktuelizuju/interpretiraju sadržaje tradicije.

Koncept multikulturalizma se suprotstavlja statički shvaćenoj etničkoj kulturi već polazi od toga da kulturno pripadništvo kao dinamični kolektivni identitet proširuje mogućnost individualnog nastupanja u svetu.

Multikulturalizam i/ili interkulturalizam

Upravo na mestu reinterpretacije fenomena kulture susreću se multikulturalizam i interkulturalizam. Zahtev za priznavanjem nadopunjuje se zahtevom za razumevanje i komuniciranjem, koji je imanentan intrkulturalizmu. Zahtev za razumevanjem druge kulture i uživanje u njene oblike važan je normativni plan, jer je podržan uverenjem da raznolikosti i kulturno bogatstvo oplemenjuju život svakog pojedinca.

Vojvodina se često nekritički posmatra kao ostvarenje harmonizujućih odnosa među različitim etničkim zajednicama. Obično se argumentacija svodi na taksativno nabrojavanje svih etničkih grupa, koje su popisane na prostorima Vojvodine. Time se verovatno želi sugerisati da je puko obeležavanje već i na neki način priznanje. Takav stav bi se mogao nazvati multikulturni cinizam, jer svesno previđa upravo gore pomenute kvalitete. Druga anomalija od koje se treba kloniti jeste neka vrsta multikulturalnog slepila prema kojoj svako treba da ide svojim putem na paralelnim društvenim kolosecima. Neki grublji bi to nazvali getoiziranje manjinske kulture. Ali umesto oko termina važnije je da se saglasimo oko stava da zahtev za priznavanjem ne iscrpljuje svoju tražnju u dobijanju statusa političkim priznatih i pozitivno diskriminiranih grupa.

Pred nama su brojna složena pitanja koja treba razmatrati na fonu bogatih i raznolikih iskustava nacionalnih zajednica koje žive u Vojvodini. Pred nama je uostalom budućnost Vojvodine.

Die Zusammenarbeit hat begonnen!

Marija Benak

Časopis "Zavičajac" povezuje ljude i pomaže širenju nemačke kulture i nemačkog jezika.

– Matično "Društvo zavičajaca Zrenjanina" radi na formiranju podružnica u Nemačkoj i Austriji u saradnji sa zavičajcima – Podunavskim Švabama i Nemačkim kulturnim centrom "Banat" iz Zrenjanina.

– Gospodin Dušan Juvanin – Prvi zamenik predsednika Skupštine opštine Zrenjanin, primio je dr Petera Binzbergera – književnika i humanistu iz Fridrihshafena u Saveznoj Republici Nemačkoj, u njegovoj zvaničnoj poseti gradu Zrenjaninu.

– Dr Peter Binzberger je održao u Kulturnom centru "Zrenjanina" književno veče i prikazao svoju najnoviju knjigu "Spuren des Erinnerns" – "Tragovi sećanja".

– Visoka Parlamentarna delegacija Gornje Austrije posetila je Zrenjanin, zahvaljujući zavičajcu Hansu Holcu – Podunavskom Švabi iz Banatskog Despotovca, počasnom gradonačelniku grada Andorfa u Saveznoj Republici Austriji. Delegaciji su primili Goran Ibrajter – Zamenik predsednika Opštine Zrenjanin, Ivan Dević – Koordinator za oblast privrede i rad javnih preduzeća i Milan Radovanović – predsednik Regionalne privredne komore.

– Jozef Jerger, predsednik Svetskog – "Krovnog udruženja Podunavskih Švaba" i Hans Supric, Predsednik "Udruženja Podunavskih Švaba Nemačke" – posetili su novoosnovani Nemački kulturni centar "Banat" i nemačku redakciju "Die Banater Deutsche Sendung" radija "Fedra", čiji su rad omogućile, putem donacije predajnika, organizacije Podunavskih Švaba.

"Freundschaft ist nicht nur ein köstliches Geschenk, sondern auch eine dauernde Aufgabe" – "Priateljstvo nije samo poklon neprocenjive vrednosti, već je negovanje prijateljstva, jedan dugoročni zadatak"

Ernst Zacharias

Am 19. April dieses Jahres besuchte unsere Stadt ein alter Bekannter, der Schriftsteller und Humanist **Dr. Peter Binzberger**. Herr Dušan Juvanin, der Erste Vizepräsident des Gemeinderates, hat unseren Gast, seine Ehefrau und Herrn Professor Hans Werth aus Wien, im festlichen Saal des Gemeindegebäudes/Rathauses (in Deutschland benutzt man allgemein den Begriff RATHAUS) Zrenjanin offiziell herzlich empfangen.

Bei dieser Gelegenheit wurde auch eine Zusammenarbeit mit der Gesellschaft "Zavičajac" und der Zeitschrift "Zavičajac" sowie eine mögliche Kooperation von "Zavičajac" mit entsprechenden Instituten in Deutschland angesprochen. Die Donauschwaben erklärten ihre Bereitschaft, bei diesen Bestrebungen behilflich zu sein.

Dank dem Deutschen Kulturzentrum "Banat", der Zeitschrift "Zavičajac", der Musikschule "Sonja Marinković" in Zrenja-

nin, der Professorin der deutschen Sprache des Zrenjaniner Gymnasiums, Frau Susana Popov, und der "Banater Deutschen Sendung" des Radio "Fedra" – deren Redakteurin Frau Maria Benak einen sehr gelungenen Literaturabend im Kulturzentrum Zrenjanin organisiert hatte. Dr. Peter Binzberger stellte im Rahmen dieser Veranstaltung sein neuestes Buch "Spuren des Erinnerns" vor. Zudem erfuhr man, dass Dr. Binzberger an einer Neuauflage seines Buches "Die Kikindaer Donauschwäbische Gedenkstätte" arbeitet. Diese aktualisierte und erweiterte Dokumentation erscheint noch 2005 fünfssprachig: in Deutsch, Englisch, Französisch, Serbisch und Ungarisch.

Herr Hans Holz, Donauschwabe aus Ernsthausen (Banatski Despotovac), Altbürgermeister der Stadt Andorf-OÖ, besuchte im Mai des Vorjahres erstmals mit einer politisch-wirtschaftlichen Delegation unsere Stadt und seinen Geburtsort. Der damalige Kontakt mit dem Parlaments-Vizepräsidenten der APV, Herrn Sándor Egeresi führte zu einer erneuten Einladung seitens der Kabinettskanzlei der APV. Als Organisator **einer parlamentarischen Delegation aus Oberösterreich**, die vom 24. bis 27. April 2005 die Autonome Provinz Vojvodina besuchte, wurde in Novi Sad eine Absichtserklärung über intensivere Zusammenarbeit unterzeichnet. Dank Herrn Holz, besuchte bei dieser Gelegenheit am 26. 04. 2005 die Delegation auch unsere Stadt. Von uns wurde ein schöner Empfang vorbereitet: Die hohen Gäste unter Führung von Frau Gerda Weichsler, der stellvertretenden Präsidentin des Parlaments von Oberösterreich, und Frau Ulrike Hartmann, Stellvertreterin des Botschafters der Republik Österreich in Belgrad, wurden von den Herren Goran Ibrajter, Stellvertreter des Gemeinderates Zrenjanins und Ivan Dević, Koordinator für Wirtschaftswesen und Öffentliche Unternehmen, freundlichst empfangen und begrüßt.

Neben dem Besuch bei der lokalen Selbstverwaltung hatte die Delegation eine Sitzung mit den Vertretern der regionalen Wirtschaftskammer. Der Präsident Milan Radovanovic begrüßte die Gäste. Das Mitglied der Delegation Wolfgang Schührer wies auf die Interesse an einer Zusammenarbeit auf dem Gebiet des Tourismus hin.

Am 21. Juni dieses Jahres, besuchten die Herren Josef Jerger, Präsident des Weltdachverbandes der Donauschwaben, und Hans Supritz, Bundes- und Landesvorsitzender der Landsmannschaft der Donauschwaben e.V. das neu gegründete Deutsche Kulturzentrum "Banat" und die Redaktion der "Banater Deutsche Sendung". Der Hilfe Hans Supritz verdanken wir, dass Radio "Fedra" mit hochwertigen Sendern sein Programm erneut ausstrahlen kann.

Bei diesem Treffen wurde auch eine langjährige Zusammenarbeit zur Verbreitung und Pflege der deutschen Sprache und Kultur angesprochen.

Zrenjanin

S. A. S.

Nemačko udruženje u Zrenjaninu osnovano je 12. avgusta 2003. godine, tako što su dotadašnji članovi novosadskog DV Donau iz Zrenjanina osnovali svoje udruženje. Razloga je bilo mnogo, a povod je bio potreba osnivanja nacionalnog saveta, odnosno imenovanje elektora za izbor nacionalnog saveta. Za predsednika je izabran Bomble Petar, koji ovu dužnost vrši i danas.

Udruženje ima 88 članova, koji su veoma aktivni u realizaciji planova udruženja. Članovi su kako pripadnici nemačke, tako i pripadnici drugih nacionalnosti, različite starosti, ali ove stariji nemaju izrazitu brojčanu prednost.

Osnovne i redovne aktivnosti su druženja članova, koja se organizuju svakog prvog utorka u mesecu, kao i nekoliko dana posle Božića i Uskrsa. Na ovim druženjima se okupi oko tridesetak članova, i tada je dobra prilika da se iznesu nove ideje i dogovore nove aktivnosti. Za obavljanje svoje delatnosti udruženje je dobilo od opštine kancelariju u zgradi – centru nevladinih organizacija, u kojoj mogu da koriste i salu za redovna ili vanredna okupljanja. Za svaki Božić u crkvi se održava misa na nemačkom jeziku kojoj prisustvuju svi članovi udruženja.

Od samog osnivanja udruženje organizuje kurseve nemačkog jezika za svoje članove. Časovima nemačkog jezika prisustvuje obično 15-20 slušalaca. Na ovim časovima su uveli kao praksu da se upoznaju i sa običajima i kulturom vojvođanskih Nemaca. To im, veoma revnosno, prenosi jedna starija profesorica nemačkog jezika, koja je te običaje lično primenjivala i uredno ih zapisala.

Ove godine su organizovali tribinu na kojoj su gostovali predstavnici Udruženja građana za povraćaj nacionalizovane i konfiskovane imovine.

Kao posebnu aktivnost treba napomenuti redovne posete članova udruženja Karnevalu cveća u Beloj Crkvi, koji se tradicionalno održava svake godine. Ovo ima poseban značaj s obzirom da su ovaj karneval, kao tradicionalan, osnovali belocrkvanski Nemci, još 1930. godine.

Svi zainteresovani za pristupanje udruženju i uključivanje u njegove aktivnosti su dobrodošli, a informacije mogu da dobiju na telefon 023/510-482, u večernjim satima, ili pak da lično dođu u centar nevladinih organizacija, prvog utorka u mesecu.

Pančevački Rit

S. A. S.

Nemačko udruženje PANČEVAČKI RIT je osnovano 2003. godine. Inicijator osnivanja toga udruženja, a danas predsednica, je bila gospođa Johana Bukovac, učiteljica u penziji iz Borče.

O samoj ideji, i odakle je potekla, kaže da je sve počelo još 1948. godine, kada je sa oko 2000 logoraša – Nemaca, uglavnom žena, deportovana u Pančevački rit. Te godine su nemački logoraši bili oslobođeni daljeg logorisanja, ali su bili na prisilnom radu sve do 1951. godine, kada im je dozvoljena sloboda kretanja i vraćena građanska prava. Ona je u pančevački rit deportovana iz subotičke Štirkare, pošto je bila logorisana u Varaždinu, Novom Sadu i Sekiću. Ovi logoraši su, nakon vraćanja građanskih prava 1951. godine, uglavnom nastavili da žive u Pančevačkom ritu. Međusobno su se dobro poznavali i, na kraju, posle toliko godina, došli na ideju da to svoje prijateljstvo i formalno realizuju, te je tako nastalo ovo udruženje.

Johana je sve vreme učiteljevanja provela u Kovilovu, jednom od mesta u Pančevačkom ritu.

Sedište udruženja je u Padinskoj skeli. Udruženje ima 81 člana, i to veoma aktivnih. Članovi udruženja su, kako iz Padinske skele, tako i iz okolnih mesta u Pančevačkom ritu. Pored članova nemačkog porekla u udruženje se učlanilo i više građana Srba i Rumuna, na primer. Jer, kako kaže gospođa Johana,

ljudi ne treba deliti po pripadnosti naciji ili nekom drugom kriterijumu, osim moralnog.

Aktivnosti se sastoje od redovnih mesečnih okupljanja. U početku je to bio prvi, a sada poslednji utorka u mesecu. Članovi se okupljaju u jednoj prostoriji mesne zajednice i, najčešće, budu prisutni svi članovi. Mesna zajednica je udruženju izašla u susret i ovu prostoriju daje na upotrebu besplatno. Delegacija udruženja ide redovno na komemoracije u Knićanin i Gakovo, a okupljaju se i posle Božića i Uskrsa, kao i na Muttertag. Organizovali su i više izleta, uglavnom radi turističkih razgledanja manastira.

Ono što malo usporava rad udruženja je starost članstva, jer su članovi uglavnom ljudi "u godinama". Mlađe ljude društveni rad manje zanima, a možda je i pitanje slobodnog vremena, jer treba zaraditi za život, pa vremena za slobodne aktivnosti skoro da i nema.

Što se tiče saradnje sa ostalim nemačkim udruženjima baš ne mogu da se pohvale. Posetili su Bečkerek, a imali su namere da dođu i u Sremske Karlovce, ali tu ideju još nisu realizovali. Za sada im mogućnosti ne dozvoljavaju veće aktivnosti, ali imaju ideju da počnu sa kursovima nemačkog jezika, kao i da iniciraju aktivnosti na domaćoj radinosti. Svakako bi želeli da u narednom periodu organizuju nekoliko književnih večeri i na tome će ozbiljno raditi.

Sremska Mitrovica

S. A. S.

U Sremskoj Mitrovici je 9. maja ove godine osnovano nemačko udruženje kao ogranak (Zweigstelle) Udruženja za srpsko-nemačku saradnju iz Beograda. Na osnivačkoj skupštini je bilo prisutno preko 50 građana, a u udruženje se do sada učlanilo preko 70 članova – građana Sremske Mitrovice.

Na osnivačkoj skupštini je za predsednika izabran gospodin Miloš Konstantinović. Za sebe i svoj izbor kaže da je to logična posledica njegovog, 32 godine dugog, rada u Frankfurtu, gde se osećao kao kod kuće, pa na taj način želi da se zahvali nemačkom narodu. Pored toga navodi da mu je baba bila poreklom Nemica, iz familije Greger.

Do osnivanja ovog udruženja u Sremskoj Mitrovici je postojalo i radilo Društvo za srpsko – austrijsko-nemačku saradnju. Osnivanjem ovog udruženja isto je prestalo sa ra-

dom, a svi članovi su se učlanili u novoosnovano Udruženje za srpsko-nemačku saradnju.

Gospodin Konstantinović naglašava da značajnijih aktivnosti do sada nisu imali, ali da, kao prvi korak planiraju organizovanje kurseva nemačkog jezika. Delegacija udruženja je bila na godišnjoj skupštini u Beogradu, a nekoliko članova je posetilo i Festival kuglofa u Sremskim Karlovcima.

Gospodin Konstantinović je, za rad udruženja, ustupio jedan stan u svojoj kući, tako da, bar za početak, udruženje ima rešeno osnovno pitanje, a to je pitanje klupskih prostora, koje je nekim udruženjima osnovni problem.

Svi zainteresovani za učlanjenje i rad u udruženju mogu da se obrate na tel: 022/213-636, radi informisanja i daljih dogovora.

Kultura za sve

P. Rozina Zitta Vuletić

Kao člana Nemačkog udruženja za dobrosusedske odnose KARLOWITZ iz Sremskih Karlovaca i profesora nemačkog jezika, veoma me je obradovala vest, da je udruženje Nemaca u Subotici dobilo svoj Kulturni centar. Vest sam pročitala u listu "Der Donauschwaben Mitteilungen", koji izlazi u Nemačkoj i ovom prilikom se zahvaljujem redakciji lista na ovoj informaciji, kako bi i mi u udruženju "Karlowitz" saznali za tako lepu novost.

Ali, mislim da je greška u nazivu centra, umesto "Kulturzentrum der Deutschen in Vojvodina", trebalo bi da glasi "Kulturzentrum der Deutschen in Subotica". No, bez obzira na lokalni značaj ove ustanove, divno je čuti, da deca Subotice imaju mogućnost da u tako konformnom i lepom ambijentu uče nemački jezik.

Odmah po osnivanju našeg udruženja, u Sremskim Karlovcima počinju sa radom i kursevi nemačkog jezika. Prve grupe polaznika sedaju u klupe 04.marta 2002. uz pozdravnu reč našeg predsednika S. Sedera, koji im uručuje, simbolično, sveku, olovku i "Vater unser". Već tada smo imali preko 60 polaznika podeljenih po uzrastu i predznanju jezika. Te, prve nedelje, odlazimo u Nemačku ambasadu, da bi obavestili o našem radu i pitali za pomoć (tu mislim na besplatne udžbenike i finansisku pomoć za prostorije i profesore).

Sve se završilo na upućivanju u Goethe-Institut, gde smo dobili pedagoško metodička uputstva i na tome im hvala.

Zbog svega navedenog, veoma me je obradovala vest da ipak postoji mogućnost da se pomogne udruženjima u njihovom nastojanju da očuvaju tradiciju i jezik. Moram da kažem, kao dugogodišnji profesor jezika, da nisam očekivala takvu zatvorenost, što se tiče komunikacije između kolega, izmenjivanje iskustava, analiza udžbenika, a da ne govorim o mogućnosti takmičenja u poznavanju jezika koji se uči, na svim nivoima. Naša želja je bila da se deca druže, prave zajedničke priredbe, jednodnevne izlete i sve druge varijante saradnje.

Ostalo je da se nadamo, da posle Subotice dolazimo i mi na red. Umeđuvremenu, između ostalog, sakupljamo stare predmete iz kuća naših sugrađana. Zbirka je već tolika da smo ove godine dobili mesto u našem muzeju i za građanstvo otvorili izložbu. Ovim putem pozivamo profesore jezika, da dovedu svoje učenike na jednodnevni izlet u Sremske Karlovce i odvedu u muzej da pogledaju našu zbirku.

Bela Crkva, gradić sa četiri imena i nemačkim nasleđem

Tragovi baroknog sjaja

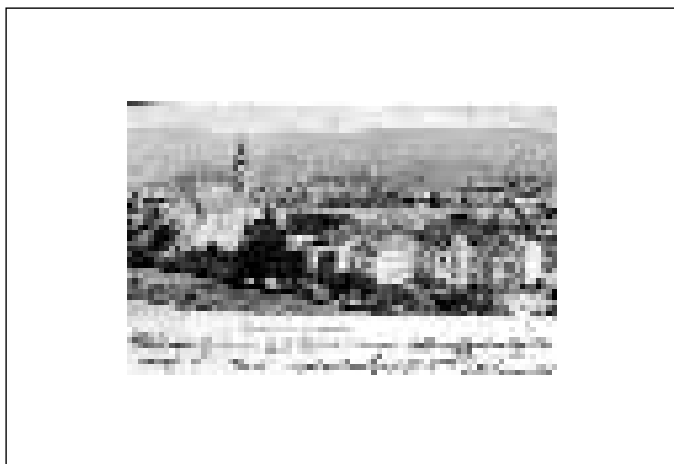
Vesela Laloš

provincijalne panonske varoši

Bela Crkva, gradić na samom jugoistoku Vojvodine, poput mnogih drugih vojvođanskih gradova, svojevremeno se dičila sa čak četiri imena – osim srpskog naziva, u zvaničnim dokumentima stajalo je i Fehertemplom, Weisskirchen i Biserica Alba, što su imena grada na mađarskom, nemačkom i rumunskom jeziku. Uz to, u ovoj varošici nekada je živelo znatno više nacija i govorilo znatno više jezika, tako da i danas možete sresti prezimena koja nedvosmisleno kazuju da su ona u panonsku nizinu stigla iz različitih krajeva Evrope – nemačkih, francuskih, mađarskih, italijanskih, jevrejskih, rumunskih, romskih, čeških, slovačkih, ukrajinskih, ruskih oblasti... Ipak, veliki broj tih prezimena danas samo po svom poreklu i morfologiji pripada drugim nacijama, dok njihovi vlasnici nose najčešće drugu nacionalnost. Sticajem istorijskih prilika, asimilacija je ovde učinila svoje te je od mnogonacionalnog gradića, sa nekoliko vera i još više jezika, Bela Crkva postala većinski srpski grad, sa mnogo nacionalnih manjina, ali uglavnom malobrojnih. Ako se pogleda popis stanovništva obavljen 1910. i 2002. godine, odnos je vrlo očigledan. Početkom XX veka u gradu sa 11.524 stanovnika, Nemaca je bilo 6.062, Srba 1.994, Rumuna 1.806, Mađara 1.203 uz neznatan broj Čeha, Slovaka, itd. Pre dve godine popis je pokazao da od 23.707 stanovnika, oko 19 hiljada čine Srbi, dok se ostali izjašnjavaju kao Rumuni, Mađari, Slovaci, Česi. Među njima je tek 10, i slovima deset, Nemaca. Doduše, Nemaca koji se mogu prepoznati po nemačkim imenima i prezimenima, ipak ima znatno više, ali se mnogi ne izjašnjavaju tako, što je svakako posledica permenite asimilacije, jer mnogi od građana sa ortodoksnim nemačkim imenima i prezimenima, u stvari, i ne govore nemački jezik te se više i ne osećaju Nemcima.

* * *

Prvi nemački doseljenici u Belu Crkvu stižu još početkom XVIII veka, tačnije 1717. godine, zahvaljujući Klaudiju Florimundu Mersiju, austrijskom vojskovođi i guverneru koji je prvi otkrio lepotu ove austrougarske provincije, i otvorio put svojim vojnicima. Oni su tako na obalama Nere i Karaša udarili temelje ove varošice, a posle njih počele su da se doseljavaju i čitave porodice, sve do 1737. godine. No, i pored lepote novog zavičaja, o uslovima u kojima su živeli ti prvi stanovnici Bele Crkve i stvarali novu civilizaciju najbolje govori izreka nastala upravo u to doba – “Prvima smrt, drugima nemaština, a trećima hleb”. Njihova upornost i hrabrost

nije, međutim, ostala bez rezultata, te u vreme vladavine Marije Terezije Bela Crkva doživljava pravi procvat, iza kojeg stoji preduzimljivost i marljivost nemačkih trgovaca, zanatlija i vinogradara. Grad izrastao na obroncima Karpata, na blago zatalasanoj ravnici, već svojim geografskim položajem u stvari je bio predodređen za uzgoj vinove loze, što su maksimalno iskoristili nemački doseljenici i izgradili imidž vinogradarskog kraja u kojem uspevaju dobro grožđe i isto tako dobro vino. Početkom XX veka pored grada je bilo zasađeno preko deset hiljada lanaca vinograda, a proizvodilo se 50 do 60 hiljada hektolitara vina. Većina tih vinograda je iskrčena posle 1945. godine, sa dolaskom novih stanovnika, te je danas vinogradarstvo tek sporedna privredna grana.

Posle raspada Austro-Ugarske monarhije većina Nemaca, čiji je maternji jezik bio nemački, postali su jugoslovenski

državljeni, uglavnom protiv svoje volje. Iako su im ustavom bila zagarantovana manjinska prava, u stvarnosti nije bilo političke volje da se ona i realizuju, a sa dolaskom Hitlera na vlast njihov položaj se posebno pogrošao. Za vreme II svet-skog rata većina Nemaca u Beloj Crkvi bila je politički pasivna i neopredeljena, jedan deo se priključio nacistima, dok je manji deo pomagao NOB. Neposredno pred dolazak partizana belocrkvenski Nemci su u stvari bili prinuđeni da beže – pošto im je još 1943. godine oduzeta sva imovina. Mnogi od njih su nastradali u vozu koji je dignut u vazduh, a oni koji su uspeli da pobjegnu, nastanili su se u Austriji i Nemačkoj. Oni, koji iz određenih razloga nisu uspeli da odu iz Bele Crkve, poslani su u koncentracione i radne logore u južnom i srednjem Banatu, gde je mnogo njih izgubilo život. Njihova imovina je podeljena pobednicima, najvećim delom kolonistima pristiglim iz Crne Trave, Crne Gore, BiH, Like i Korduna.

* * *

I nakon odlaska stanovnika nemačke nacionalnosti, za Belu Crkvu i danas donekle važi da je nemačka varoš. Tragovi nemačke kulture mogu se i danas uočiti na arhitekturi gra-

da, na građevinama koje nose tragove nekadašnjeg sjaja baroka, u tradiciji i svakodnevnom životu grada i okolnih sela. Danas na žalost mnogo siromašniji i nerazvijeniji od svojih stvarnih mogućnosti, ovaj grad još čuva ostatke urbane lepote sredjoevropskih varoši i mnoge kulturne navike Evropljana, kao što je recimo tradicija uređivanja kuća, ili kuhinja sa приметnim uticajem švapskih jela. Jedna od atraktivnijih manifestacija koju Bela Crkva i dan-danas neguje je nadaleko poznati karneval cveća, tradicija stara 150 godina, čiji su počeci vezani upravo za vreme nemačke dominacije. O nekadašnjem ekonomskom i kulturnom procvatu Bele Crkve donekle govori i nemačko groblje, sa prekrasnim mermernim spomenicima, ali koje je na žalost, zbog nebrige i bahatog odnosa onih koji bi morali da brinu o sveukupnoj baštini jedne sredine, danas prilično zapušteno i u velikoj meri devastirano. Priča o nemačkom groblju je nedvosmisleno jedno od opštih mesta u novijoj istoriji ove zemlje, a sudbina negiranja prošlosti, koja ne odgovara aktuelnim političkim trendovima, nije mimoišla ni ovaj gradić na samom rubu nekadašnjeg moćnog carstva.

Recepti

IV Festival kuglofa u Sremskim karlovcima

Klasični kuglof

POTREBNO JE: 10 dag groždica, 2 kašike ruma, 37,5 dag brašna, 12,5 dag gustina, 25 dag šećera, 2 kašike mlevenih badema, 1/2 kašike arome gorkih badema, naribanu koricu neprskanog limuna, 1 vrećicu praška za pecivo, 4 jaja, tačno 1/4 l mleka, 25 dag putera ili margarina, 1 kašiku brašna, 5 dag čokolade za kuvanje, masnoću za kalup, 2 kašike šećera u prahu.

PRIPREMA: Groždice operite, ocedite i namočite u rum. Pomešajte brašno s gustinom, šećerom, bademima, uljem badema, koricom limuna i praškom za pecivo pa stavite u zdalu i dobro izmešajte. Jaja izmutite pomešajte s mlekom. Puter rastopite na slaboj vatri, ostavite da se malo ohladi. Smesu od jaja i mleka umešajte u brašno. Dodajte rastopljen puter i testo dobro zamesite. Groždice ocedite, provaljajte kroz brašno, istresite i umešajte u testo. Čokoladu narežite na veličinu graška i dodajte testu. Testom napunite u oblik za kuglof i pecite 1 sat na 175 stepeni. Gotov kolač ostavite 10 minuta u kalupu, izvadite ga i stavite na kuhinjsku rešetku. Posipajte debelim slojem šećera u prahu. Kuglof najbolje prija dok je još topao.

Vinski kuglof

POTREBNO JE: 4 žumanca, 17 dag šećera, naribanu koricu pola neprskanog limuna, 4 belanca, 16dag fino mlevenih mrvica.

Za preliv: 3/4 l laganog belog vina, 20 dag šećera, sok od pola limuna i pola pomoarandže, naribanu koricu jednog neprskanog limuna, 1/2 šipke vanile, 2 cvetića karanfilića, 2 cl likera narandže, po želji 1/4 l slatke pavlake.

PRIPREMA: Za testo penasto umutite žumanca s pola količine šećera i limunovom koricom. Belance lupajte u čvrst sneg polako dodavajući preostali šećer. Četvrtinu snega umešajte u žumanca. U ostatak snega umešajte mrvice i dodajte žutoj smesi. Biskvit stavite u oblik za kuglof, premazan masnoćom i posut mrvicama. Pecite 30-35 minuta na 180 stepeni. Čačalicom proverite je li testo pečeno. Ostavite nekoliko minuta u kalupu, zatim izvadite. U vinu prokuvajte šećer, sok limuna i narandže na prutiće narezanu limunovu koricu, štapiće cimeta i karanfilića. Neka vri 2-3 minute. Ulijte liker. Kuglof stavite na dublji tanjir i prelijte mešavinom vina i začina. Stavite u frižider. Ukusniji je uz ulupanu slatku pavlaku.